อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จริงหรือ ?

(ปริญญา ๓ ?)

ภิกษุรูปหนึ่ง

อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จริงหรือ ? (ปริญญา ๓ ?)

อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จริงหรือ ?
(ปริญญา ๓ ?)

ภิกษุรูปหนึ่ง

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ธันวาคม ๒๕๖๑ จำนวนพิมพ์ ๕๐๐๐ เล่ม

จุดประสงค์ในการพิมพ์ : เพื่อเป็นพุทธบูชา, จรรโลงพระศาสนา

ผู้จัดพิมพ์ : คุณกัลยาณี รพีพรรณ, คุณภูมิเดช ตรีถาวร
ทพญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ์

ท่านที่สนใจใคร่ศึกษา ต้องการหนังสือ หรือมีกุศลจิตในการออกทุนทรัพย์ร่วมจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน ติดต่อได้ที่

ชมรมกัลยาณธรรม	โทร. ๐๒-๗๐๒-๗๓๕๓
คุณลลิญตา ปรีตะนนท์	โทร. ๐๘๗-๓๓๔-๔๒๙๑
คุณภูมิเดช ตรีถาวร	โทร. ๐๘๓-๖๐๔-๖๖๘๘
คุณศุภชาติ รพีพรรณ	โทร. ๐๘๑-๖๒๕-๘๖๖๖

ภาพปก : เอ๋จัง ลากแตะ

พิสูจน์อักษร : ท่านพระมหากีรติ ธีรปญฺโญ (หมอต้น)
คุณศุภชาติ รพีพรรณ, คุณภูมิเดช ตรีถาวร
ทพญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ์, คุณลลิญตา ปรีตะนนท์

ผู้ถอดคำบรรยาย : คุณทัศนีย์ อัญมณีเจริญ ฯลฯ

พิมพ์ที่ : บริษัท ธนาเพรส จำกัด โทร. ๐๒-๕๓๐-๔๑๑๔

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ.

การให้ธรรม ย่อมชนะการให้ทั้งปวง

อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้
จริงหรือ ?
(ปริญญา ๓ ?)

ภิกษุรูปหนึ่ง

โยคา เว ชายเต ภูริ อโยคา ภูริสงฺขโย
เอตํ เทฺวธา ปถํ ญตฺวา ภวาย วิภวาย จ
ตถตฺตานํ นิเวเสยฺย ยถา ภูริ ปวฑฺฒติ.

ปัญญาย่อมเกิดเพราะการประกอบแล ความสิ้นไปแห่งปัญญา เพราะการไม่ประกอบ บัณฑิตรู้ทาง ๒ แพร่งแห่งความเจริญและความเสื่อมนั่นแล้ว พึงตั้งตนไว้โดยประการที่ปัญญาจะเจริญขึ้นได้ (ขุ. ธ.)

สุขํ ยาว ชรา สีลํ สุขา สทฺธา ปติฏฺฐิตา
สุโข ปญฺญาย ปฏิลาโภ ปาปานํ อกรณํ สุขํ.

ศีลนำความสุขมาให้ตราบเท่าชรา ศรัทธาที่ตั้งมั่นแล้วนำความสุขมาให้ การได้เฉพาะซึ่งปัญญานำความสุขมาให้ การไม่ทำบาปทั้งหลายนำความสุขมาให้ (ขุ. ธ.)

คำนำ

สมฺพาโธ ฆราวาโส รชาปโถ อพฺโภกาโส ปพฺพชฺชา ...

ฆราวาสเป็นที่คับแคบ เป็นทางมาแห่งกิเลส เพียงดังธุลี บรรพชาเป็นโอกาสอันปลอดโปร่ง การที่ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ที่ขัดแล้วนี้ มิใช่เป็นฐานะที่ใครๆ จะพึงทำได้โดยง่าย อย่ากระนั้นเลย เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนเถิด สมัยต่อมา เขาละกองโภคสมบัติน้อยใหญ่ และเครือญาติน้อยใหญ่ ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากเรือน บวช เป็นผู้ไม่มีเรือน ... **(จูฬหัตถิปโทปมสูตรที่ ๗ ม. มู.)**

(เพื่อที่จะได้ทำกิจในพระพุทธศาสนา มีความถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาชีพ มีการศึกษาและตั้งใจรักษาศีล อบรมอินทริย-สังวร มีความสันโดษด้วยจีวรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตเป็นเครื่องบริหารท้อง จะไปทางทิศาภาคใดๆ ก็ถือไปได้เอง ดุจนกมีแต่ปีกและท้องของตัวเป็นภาระ จะบินไปทางทิศใด เมื่อใดก็ไปได้ทันที นอกจากนี้ยังต้องมีสัมปชัญญะในฐานะทั้ง ๗ ยังต้องชอบเสพเสนาสนะอันสงัด เพื่อที่จะได้ประกอบความเพียรในการเผากิเลส ถ้าสามารถก็ควรเจริญรูป-อรูปสมาบัติ แต่ที่แน่นอนคือหากปรารถนาอาสวักขยญาณ ซึ่งก็คือ มรรคญาณอันกระทำให้แจ้งพระนิพพาน ก็ต้องเจริญวิปัสสนา แล้ววิปัสสนาคืออะไร ? จะเจริญได้อย่างไร ?... คงต้องติดตามต่อไป ...)

บทว่า **สมฺพาโธ ฆราวาโส** ความว่า แม้ถ้าว่า สามีภรรยาอยู่ในเรือนกว้าง ๖๐ ศอก หรือระหว่างร้อยโยชน์ ถึงเช่นนั้น ฆราวาสก็ชื่อว่า คับแคบ เพราะความหมายว่า ๒ สามีภรรยานั้นมีความกังวล มีความห่วงใยกัน คำว่า **รชาปโถ** ได้แก่ ฐานที่ตั้งขึ้นแห่งธุลีคือราคะเป็นต้น. แม้จะกล่าวว่า ทางมาแห่งธุลี ก็ควร

บรรพชาเป็นประหนึ่งกลางแจ้ง เพราะความหมายว่า ไม่ข้อง ฉะนั้น จึงชื่อว่า **อัพโภกาส** จริงอยู่ ผู้บวชแล้ว แม้อยู่ในเรือนยอด ปราสาทแก้ว และเทพวิมานเป็นต้น ที่มีประตูหน้าต่างมิดชิด ที่เขาปกปิดไว้ ก็ไม่ข้อง ไม่ขัด ไม่ติด ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า **บรรพชาปลอดโปร่งอย่างยิ่ง** อีกอย่างหนึ่ง **ฆราวาส** ชื่อว่า **คับแคบ** เพราะไม่มีโอกาสทำบุญ ชื่อว่า **รชาปถะ** เพราะเป็นที่รวมแห่งธุลีคือกิเลส ดุจสถานที่กองขยะที่เขาไม่ระวัง **บรรพชา** ชื่อว่า **อัพโภกาส** เพราะมีโอกาสทำบุญได้ตามสะดวก ...

เมื่อพูดถึงความคับแคบของคฤหัสถ์ หมายถึง ความแออัดยัดเยียดด้วยกิเลสอกุศล ความอยากมี อยากได้ ความกังวลด้วยวัตถุกามและกิเลสกามทั้งหลาย ต้องมีภารกิจคิดหาโปรเจกต์ใหม่ๆ เพื่อรายได้ที่เพิ่มขึ้น เพื่อจะได้แสวงหาวัตถุกามได้มากขึ้น ทั้งยังต้องห่วงใยฝักใฝ่ถึงคนในครอบครัว อนาคตของบุตรธิดาและของตนเอง มีเรื่องให้หลงระเริง ผูกพันยึดมั่นร้อยแปดพันประการ จึงเป็นเหตุให้เจริญกุศลได้น้อย หรือบางคนแทบไม่มีโอกาสได้เจริญกุศล ไม่มีโอกาสได้เข้าวัดเข้าวา ไม่มีกัลยาณมิตรคอยชี้นำสิ่งที่เป็นสาระที่แท้จริงของชีวิต ไหนเลยจะได้ศึกษาพระธรรมคำสอนเล่า ? ...

หันมาดูบรรพชิตคือนักบวชทั้งหลาย สู้อุตส่าห์สละเครือญาติ พร้อมทั้งสมบัติพัสถานมากบ้าง น้อยบ้าง ทำให้เบากาย เบาจิต ก็เพื่อหวังพิชิตกิเลสอกุศลธรรม ด้วยการปฏิบัติธรรม ตามที่ได้ฟัง ได้ศึกษามาจากคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบ้างแล้ว จึงได้มีศรัทธา ออกบวชถวายอุระในพระพุทธศาสนา ก็เพื่อหวังที่จะพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง (ในยุคนี้ อาจจะหาผู้ที่บวชด้วยศรัทธา เข้าใจคำสอนมาก่อน และมีเป้าหมายของการบวชที่ถูกต้องได้ยาก ... ?) แต่เมื่อบวชมาแล้ว แทนที่จะเร่งเรียนรู้ ศึกษาหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้กระจ่าง เพื่อเป็นสุตาวุธ (อาวุธคือความรู้ขั้นปริยัติ) แล้วหลีกเร้น เป็นปวิเวกาวุธ (อาวุธคือความสงัดกาย สงัดใจ) แล้วนำคำสอนไปปฏิบัติ ให้เกิดปัญญาวุธ (อาวุธคือวิปัสสนาและมรรคปัญญา) ไว้ต่อสู้กับกิเลสมารทั้งหลาย แต่กลับหลงใหลคล้อยตามสังคม ที่ต้องแข่งขันกับการพัฒนาวัตถุ เพื่อเลื่อนระดับของตน หรือเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ ให้เป็นที่ยอมรับของสังคม โดยที่ไม่ต้องกังวลใจ ต้องมียศถาบรรดาศักดิ์ มีวุฒิบัตร มีดีกรีรับรอง ต้องมีที่อยู่ที่แน่นอน มีรถส่วนตัว มี ฯฯฯ และมี จนชีวิตเป็นเช่นกับคฤหัสถ์ไปเสียแล้ว นอกจากศีรษะและจีวรเท่านั้นที่ต่างกัน ? ...

ในยุคที่โลกแคบมาก ไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต หรือไม่ว่าใครๆ ก็สามารถติดต่อสื่อสาร พูดจาปราศรัยกันได้ ไม่ว่าจะอยู่ ณ สถานที่ใดบนโลก (หรือนอกโลกก็ตาม หากมีคลื่นติดต่อ) เพราะความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี ยุคดิจิทัล สี่จุดศูนย์ (Digital 4.0) จึงทำให้โลกทั้งโลกสามารถมาอยู่ในหน้าจอของคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต หรือสมาร์ทโฟนก็ยังได้ เป็นยุคที่มีเพียง

สมาร์ทโฟนเครื่องเดียว ก็สามารถทำธุรกรรมได้ทุกอย่าง ทั้งที่ผู้ใช้อยู่ภายในบ้านพักหรือที่ใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการจ่ายเงิน โอนเงิน จ่ายค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำ ค่าไฟ ซื้อตั๋วภาพยนตร์ ตั๋วเครื่องบิน ตั๋วรถบัส ตั๋วรถไฟ ซื้อสินค้าออนไลน์ได้สารพัด ดังแก้วมณีชื่อโชติรสนึกอะไรก็ได้สมตามความปรารถนา (สำหรับคนมีบุญเท่านั้น ...)

ทั้งข้อมูลข่าวสารก็มากล้นจนเหลือจะคณนา เป็นข้อมูลแบบมหึมา (Big Data) ไม่ว่าจะเป็นข่าวสารการเมือง ข่าวต่างประเทศ สารคดีต่างๆ ความรู้ทุกแขนง ทุกอาชีพ มีให้ศึกษาค้นคว้ากันได้ไม่จำกัด แม้แต่ความรู้ด้านศาสนา ก็มีให้เรียนรู้ได้ทุกศาสนา ...

แต่อนิจจา ! ผู้ใด ใครบ้าง จะรู้หรือไม่ว่า ข้อมูลทั้งหลายแหล่เหล่านั้นได้ผ่านการตรวจสอบ โดยมีหน่วยงานที่กลั่นกรองจนเป็นข้อมูลที่บริสุทธิ์ เชื่อถือได้ร้อยเปอร์เซ็นต์แล้วหรือไม่ ? (ในปัจจุบันมีหน่วยงานหนึ่ง ทำการพิสูจน์เรื่องราวต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องอาหารการกิน เรื่องสุขภาพ ... ที่แพร่สะพัดในอินเทอร์เน็ตจนเป็นที่ฮือฮา มีทั้งที่เชื่อถือได้และไม่น่าเชื่อถือ มีสโลแกนของรายการว่า ชัวร์ก่อนแชร์ เช็คให้แน่ว่าที่แชร์นั่นชัวร์... สำนักข่าวไทย อสมท.) เนื่องจากทุกคนที่มีความรู้ สามารถที่จะอัพโหลดข้อความหรือคลิปวีดีโอทุกเรื่องลงในอินเทอร์เน็ต เฟสบุ๊ค ไลน์ อินสตาแกรม ยูทูป ฯลฯ ได้โดยไม่ยาก จึงเป็นเรื่องที่ผู้บริโภคสื่อ จะต้องมีวิจารณญาณในการรับข้อมูล โดยที่ยังไม่ควรจะเชื่อง่ายจนเกินไป แต่ควรจะต้องศึกษา สอบทาน เทียบเคียงข้อมูลเหล่านั้น จนกว่าจะได้ความกระจ่างแจ้งชัดเจนเสียก่อน

โดยเฉพาะ เรื่องพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยิ่งจะต้องมีความละเอียดรอบคอบ มีศรัทธาพร้อมทั้งปัญญาที่จะไตร่ตรอง ศึกษา พิสูจน์ หาเหตุผล และหลักฐานที่มาอยู่เสมอ มีหลักสำคัญ ๒ ประการ ที่ผู้ศึกษาปฏิบัติพระธรรมคำสอนจะต้องมีอยู่ตลอดเวลา คือ ๑. ต้องมีหลักฐานที่มา ๒. ต้องมีเหตุและผลที่ไม่ขัดกัน (**อาคมยุตฺติ อตฺถยุตฺติ ยุตฺติหาระ เนตฺติปกรณ์**) ทั้งพระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม ทั้งพุทธพจน์ อรรถกถา ฎีกา ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เช่นเดียวกับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ที่ไม่เคยขัดกัน และอธิศีล อธิจิต อธิปัญญา ที่ต้องไม่ขัดแย้งกัน

เพราะเหตุว่า ทุกคนเชื่อมั่นในความคิดเห็น และแนวทางปฏิบัติของตนเอง มีน้อยคนนักที่จะยอมรับความจริงว่า ความคิดเห็นของตนเองผิด แม้แต่โจรที่ปล้นแล้วถูกจับได้ทั้งของกลาง ถูกตัดสินจำคุกแล้ว เวลาที่เพื่อนนักโทษถามว่า ต้องคดีอะไร ? ก็ยังตอบว่า เขาหาว่าผมไปปล้นมา ! ...

เพราะฉะนั้น จะเชื่อเหตุผลของตนเองเท่านั้นไม่ได้ ต้องมีหลักฐานที่มาด้วย ถ้าเป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะต้องศึกษา ปฏิบัติและตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า มิใช่รู้เห็นเอง ตรัสรู้ด้วยตนเอง ซึ่งก็เท่ากับว่าเป็นพระพุทธเจ้าองค์ใหม่ หรือมีบ้างที่อ้างว่าได้ค้นพบธรรมที่สูญหายไปนาน หรือวิธีปฏิบัติที่หายสาบสูญไปแล้วซึ่งไม่มีอยู่ในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา นี่ก็เท่ากับได้ตั้งตัวเป็นศาสดาคนใหม่แล้ว ก็ขึ้นอยู่กับว่า ใครเคยเป็นสานุศิษย์ของผู้นี้มาในอดีต ก็จะเคารพนับถือยอมรับในคำสอนเหล่านั้น ซึ่งก็จะไม่ได้มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ แต่มีบุคคลเหล่านั้นเป็นสรณะแทน ...

อาจจะมีนักศึกษาและนักปฏิบัติธรรมหลายท่าน ที่ยังคงเข้าใจสับสนว่า **สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา** ธรรมทั้งหลายทั้งปวงไม่มีตัวตนบังคับบัญชาไม่ได้ จึงเข้าใจว่า การปฏิบัติธรรมต้องไม่ตั้งใจจดจ้อง หากตั้งใจ จะเป็นอัตตาตัวตน จึงทำให้ท่านเหล่านั้นปฏิเสธการทำสมาธิ ไม่สวดมนต์ ไม่สมาทานศีล ๕ หรืออุโบสถศีล เจริญวิปัสสนาแบบเรื่อยๆ อะไรจะเกิดก็แล้วแต่เหตุปัจจัย เพราะเข้าใจว่าเมื่อธรรมะเป็นอนัตตา ทำอะไรไม่ได้ ตั้งใจไม่ได้ ถ้าตั้งใจทำจะกลายเป็นอัตตาไป ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ยังไม่ตรงต่อหลักธรรมนัก

จึงใคร่ที่จะให้ท่านทั้งหลาย ได้ทราบเหตุผลที่แท้จริง และที่อ้างอิงหลายแห่ง ซึ่งแสดงความเป็นอนัตตา โดยที่ไม่ใช่เป็นเพียงความคิดเห็นส่วนตัวเท่านั้น เพราะ **สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา** ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่มีตัวตนแต่อย่างใด ? จึงทำได้ปฏิบัติได้ ทำสมาธิได้ เพราะการทำสิ่งเหล่านี้ ก็เป็นอนัตตา ...

ด้วยความปรารถนาดีอย่างจริงใจ

ภิกษุรูปหนึ่ง

(ปรารภปีใหม่ ม.ค. ๒๕๖๑) **(พิมพ์เมื่อ ธ.ค. ๒๕๖๑)**

คำชี้แจงและอนุโมทนา

ขออนุโมทนาต่อผู้มีส่วนในการจัดสร้างหนังสือเล่มนี้ขึ้น ทั้งผู้ที่ตรวจทาน พิสูจน์อักษร ผู้ถอดเทปคำบรรยาย ผู้ออกทุนทรัพย์ในการจัดพิมพ์ และผู้ร่วมสมทบทุน ตลอดจนผู้ที่ได้อ่านทุกท่าน โดยเฉพาะ ผู้ที่เคยเป็นครูบาอาจารย์ เคยเป็นสหายธรรม ขอให้ท่านทั้งหลายได้โปรดเปิดใจให้กว้างขึ้น เพื่อที่จะได้มีข้อมูลใหม่ๆ ให้คิดค้น พิจารณาจนได้สติปัญญาที่เพิ่มพูนยิ่งขึ้น

ขอให้ทุกท่านเจริญเมตตา ปรารถนาดีต่อกัน เมตตาเป็นอนัตตา ความตั้งใจเจริญเมตตาก็เป็นอนัตตา ขอให้ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย โดยแยกให้ออกระหว่างธรรมของบุคคลกับธรรมของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก เพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนเองและผู้อื่น เพื่อเชิดชูพระศาสนา เพื่อสร้างสมบารมี เป็นปัจจัยแก่มรรค ผล พระนิพพาน ในอนาคตกาลอันใกล้นี้ ...

เห็นหน้ากันเมื่อเช้า สายตาย
สายอยู่สุขสบาย บ่ายม้วย
บ่ายยังรื่นเริงกาย เย็นดับ ชีพนา
เย็นอยู่หยอกลูกด้วย ค่ำม้วยดับสูญ ฯ

กลอนภิกขุภาวะ

๑. เป็นภิกษุ ภาวะ แสนประเสริฐ เพศเลอเลิศ มุ่งตรง ทรงสิกขา
รักษาศีล ธรรมดี มีเมตตา พูนปัญญา พารู้แจ้ง เจาะแทงใจ
๒. แสนสุขสม ร่มรื่น ชื่นชีวิต ไม่ต้องคิด จิตวุ่นวน ถึงคนไหน
ไม่ว่าบุตร ภริยา หรือว่าใคร จึงปลอดภัย ได้สุข ทุกเวลา
๓. คฤหัสถ์ ปัดกังวล ไม่พ้นจิต ยังต้องคิด ห่วงใย ในวงศา
ทั้งการงาน ว่านเครือ ทรัพย์นานา เป็นที่มา พาทุกข์ ไม่สุขใจ
๔. ถ้าไม่อยาก ทุกข์มาก ให้ยากนัก ต้องหาหลัก พึ่งพา ที่อาศัย
พระไตรรัตน์ ปัดเป่า เขม่าใจ เป็นเหตุให้ ไม่กังวล พ้นโอฆา
๕. ถ้าแม้นเรา ชาวพุทธ ไม่หยุดยั้ง เพิ่มพลัง หวังใจ ไตรสิกขา
ทั้งฌานเพ่ง เร่งฝึกหัด วิปัสสนา ในไม่ช้า พาถึงแก่น แดนนิพพาน

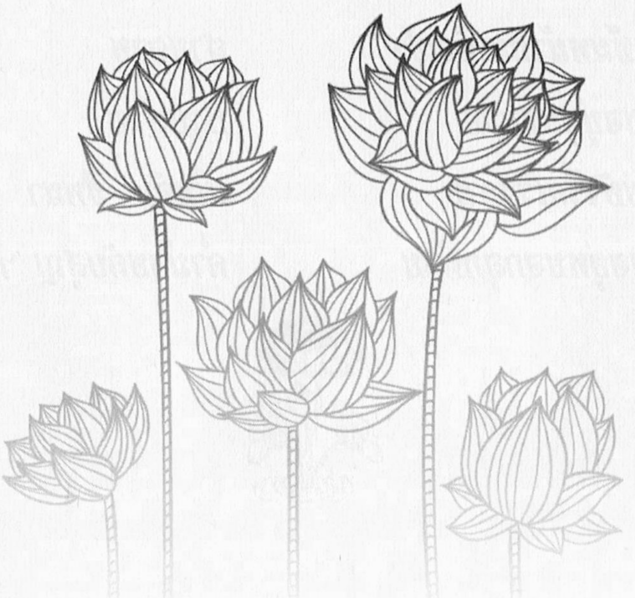

สารบาญ

เรื่อง **หน้า**

๑. อารัมภกถา, อรรถะของ "รตน", โสตาปัตติยังคะ ๔ ๑,๒

๒. ธรรมบรรยายบางส่วน ปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๖๑
ทาน ศีล ไม่ใช่ภาวนา แต่พัฒนาเป็นภาวนาได้ ๓

๓. อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จริงหรือ ? ๑๐

๔. อนัตตา บังคับไม่ได้ ทรัพย์สินจึงเสียหายสูญสิ้น ๑๑

๕. อนัตตา เกี่ยวข้องกับวิปัสสนา-ปริญญา อย่างไร ? ๑๖

๖. เรื่องภิกษุ ๕๐๐ เจริญวิปัสสนา, ภิกษุเรียนกัมมัฏฐาน ๑๗

๗. ทางแห่งความหมดจด (วิสุทธิมรรค) ๑๘

๘. ญาตปริญญาแปลว่าอะไร ? คืออะไร ?
ญาตปริญญาเป็นทั้งขั้นปริยัติและปฏิบัติ ๓๐

๙. ปริญญา ๓ คือ วิสุทธิ ๗ ๓๑

๑๐. ขันธ์ ๕ และนิพพาน เป็นอนัตตา เป็นสุญญตา
โลกียขันธ์ โลกุตตรขันธ์ อุปาทานขันธ์ ขันธุปาทาน ๓๓

๑๑. วิสุทธิขันธ์ กับ ขันธวิมุติ ต่างกันอย่างไร ? ๓๔

๑๒. อนัตตา กับ สุญญตา ต่างกันอย่างไร ? ๓๕

๑๓. โลกียขันธ์ โลกุตตรขันธ์เป็นของสูญ ต่างกันอย่างไร ? ๓๘

๑๔. กัมมัสสกตาญาณ กับ วิปัสสนาญาณ ? ๔๓

๑๕. กาล ๔ อย่าง ทำให้บรรลุธรรม ๔๔

๑๖. ภัทเทกรัตตสูตร ๔๗

๑๗. ผู้มีราตรีหนึ่งเจริญ ๔๘

สารบาญ

เรื่อง **หน้า**

๑๘. ความเข้าใจผิด เรื่อง สติ ปัญญาทางโลก ๕๐
๑๙. สภาวลักษณะ สามัญญลักษณะ คือ อะไร ? ๕๔
๒๐. แทรกพระรัตนตรัย ก่อนเข้าใจสภาวธรรม ๕๖
๒๑. สภาวลักษณะ สามัญญลักษณะ ต่างกันอย่างไร ? ๕๘
๒๒. ตารางความต่างของสภาวลักษณะกับสามัญญลักษณะ ๕๙
๒๓. สภาวลักษณะ ก็คือ ปัจจัตตลักษณะ,
สามัญญลักษณะ ก็คือ ไตรลักษณ์ ๕๙
๒๔. สภาวลักษณะ เรียกว่า วิเสสลักษณะ,
สามัญญลักษณะ เรียกว่า อริยกรธรรม ๖๐
๒๕. สมมุติ กับ บัญญัติ ต่างกันอย่างไร ? ๖๑
๒๖. คำที่เกี่ยวข้องกับไตรลักษณ์ ๔ คำ ๖๔
๒๗. สภาวลักษณะเป็นอารมณ์ของญาตปริญญา,
ไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ของตีรณ-ปหานปริญญา ๖๖
๒๘. สภาวลักษณะหรือปัจจัตตลักษณะหรือวิเสสลักษณะ
เป็นอารมณ์ของญาตปริญญา ๖๗
๒๙. สามัญญลักษณะหรือไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ของ-
ตีรณปริญญาและปหานปริญญา ๖๗
๓๐. สภาวลักษณะมีในทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค สัจจวิมุติ,
ไตรลักษณ์นับเนื่องในทุกขสัจ
ลักขณาทิจตุกกะของจิต ๖๙

สารบาญ

เรื่อง **หน้า**

๓๑. สภาวธรรมเป็นปรมัตถธรรม,
ไตรลักษณ์เป็นบัญญัติพิเศษ ๗๐
๓๒. สภาวลักษณะเป็นตัวกำหนดปรมัตถธรรม ๔,
ไตรลักษณ์เป็นอาการของปรมัตถธรรม ๓ ๗๒
๓๓. สภาวลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของลักขณาทิจตุกกะ,
ไตรลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของอาทีนวะ ๗๗
๓๔. สามัญญลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของอาทีนวะ ๗๘
๓๕. เทศนาหาระ ๖ อย่าง (เนตติปกรณ์) ๗๙
๓๖. มรรค ๓ ประเภท สุญญตะ อนิมิตตะ อัปปณิหิตะ ๘๑
๓๗. นิพพาน ๒ สอุปาทิเสสนิพพาน อนุปาทิเสสนิพพาน ๘๓
๓๘. อัตตศัพท์หรืออัตตา มีความหมาย ๔ อย่าง ๙๓
๓๙. อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จึงไม่ต้องใช้หนี้ ๙๕
๔๐. **ภาคผนวก** ตารางความต่างและเหมือนกันของโลกียขันธ์กับ
โลกุตตรขันธ์, อุปาทานขันธ์กับขันธุปาทาน, วิสุทธิขันธ์กับ
อุปาทานขันธ์, วิสุทธิขันธ์กับขันธวิมุติ, ขันธ์ ๕ กับอุปาทาน-
ขันธ์ ๕, ญาตปริญญา ตีรณปริญญาและปหานปริญญา ๑๐๑
๔๑. **บทส่งท้าย** วิปัสสนามีอารมณ์อดีต อนาคตและปัจจุบัน ๑๑๐

ธมฺม ศัพท์ มีอรรถมากมาย ไม่ใช่สิ่งที่มีจริงเท่านั้น

๑. ธรรมะศัพท์ มีอรรถ เป็นอเนก ท่านสรรเสก กันงายงม จมโมหา
ทุกอรรถล้วน ควรรู้ชัด อนัตตา จงนำพา อย่ายึดมั่น ให้หวั่นใจ
๒. สภาวะ ปริยัติ สัจจธรรม เร่งจดจำ พร่ำเรียน เพียรแก้ไข
อีกเญยยะ ญายะ ปัญญาไว บุญอำไพ ใจปกติ สมาธิธรรม
๓. ทั้งคุณะ นิสสัตตะ วิการะ ปัจจยะ อาปัตติ ยังมิหนำ
ปัจจุบบัน วิสยะ เหตุธรรม อย่าถลำ คัดค้าน จะบานปลาย
๔. แม้นิพพาน บัญญัติ จัดเป็นธรรม มิหนำซ้ำ เป็นอนัตตา ท่านว่าไว้
เชิญพิสูจน์ พูดไม่เชื่อ เบื่อบรรยาย ในวินัย สมุฏฐานสีสะ ปริวาร
๕. อันอิทัง สัจจา- ภินิเวสน์ เป็นสาเหตุ ยึดเอา แล้วกล่าวขาน
นี้เท่านั้น ที่มีจริง สิ่งอื่นค้าน เที่ยวทัดทาน ราน-ลน อลเวง
๖. หากซื่อตรง จริงใจ อย่างที่ว่า ...โมนาด้วย ช่วยแก้ไข ใช่ข่มเหง
เที่ยวตำหนิ ติเตียน เบียดเบียนเอง ไม่ยำเกรง บาปกรรม จะตามทัน
๗. ควรเมตตา มองโลก ในแง่ดี จะสุขศรี ใช้ชีวี อย่างสร้างสรรค์
อย่ามัวแต่ เพ่งโทษ เที่ยวโจษจัน ชีวิตสั้น ไม่กี่วัน ก็พลันตาย ...

ธรรมศัพท์ ในปฏิสัมภิทามรรค ๑๑ อรรถ

ธมฺมศัพท์ ในบทว่า **ธมฺมฏฺฐิติญาณ** นี้ ย่อมปรากฏในอรรถว่า ๑. สภาวะ ๒. ปัญญา ๓. บุญ ๔. บัญญัติ ๕. อาบัติ ๖. ปริยัติ ๗. นิสสัตตตา ๘. วิการ ๙. คุณ ๑๐. ปัจจัย ๑๑. ปัจจยุปบันเป็นต้น. ***(อฏฺฐ. ญาณกถา ขุ. ปฏิ. ๖๘/๔๗)***

แท้จริงแล้ว ธมฺมศัพท์นี้มีความหมายต่าง ๆ เป็นอเนกประการเป็นต้นว่า ๑. สภาวธรรม ๒. ปริยัติธรรม ๓. ปัญญาธรรม ๔. ญายธรรม ๕. สัจจธรรม ๖. ปกติธรรม ๗. ปุญญธรรม ๘. เญยยธรรม ๙. สมาธิธรรม ๑๐. คุณธรรม ๑๑. นิสสัตตนิชชีวธรรม ๑๒. อาปัตติธรรม ๑๓. วิการธรรม ๑๔. ปัจจยธรรม ๑๕. ปัจจยุปปันนธรรม ๑๖. เหตุธรรม ๑๗. วิสยธรรม ๑๘. บัญญัติธรรม ๑๙. นิพพานธรรม ***(ธรรมบทมหาฎีกามี ๑๙ อรรถ คันถารัมภวัณณนา หน้า ๖)***

ธรรมศัพท์ ในอภิธานัปปทีปิกา ๑๔ อรรถ

ธมฺม ศัพท์ เป็นไปในอรรถ ๑)สภาวะ ๒)ปริยัติธรรม ๓)ปัญญา ๔)ความสมควร ๕)สัจจะ ๖)ปกติ ๗)บุญ ๘)เญยยธรรม ๙)คุณธรรม ๑๐)ความประพฤติ ๑๑)สมาธิ ๑๒)นิสสัตตนิชชีวธรรม ๑๓)อาบัติ ๑๔)เหตุเป็นต้น *(คาถาที่ ๗๘๔)*

อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ แต่ทำได้

๑. <u>อนัตตา</u> เป็นหนึ่ง ในไตรลักษณ์ เพื่อประจักษ์ หลักธรรม นำวิถี
<u>มรรคองค์ ๘</u> <u>ควรเจริญ</u> เดินให้ดี อย่าเสียที ที่กำเนิด เกิดเป็นคน

๒. <u>ทุกขสัจ</u> จัดเป็น อนัตตา ปริญญา กำหนดรู้ บังเกิดผล
<u>สมุทัย</u> <u>อนัตตา</u> พล่าผจญ เป็นต้นหน พาวน จนสิ้นแรง

๓. <u>นิโรธสัจ</u> ก็จัดเป็น <u>อนัตตา</u> แต่ทว่า มีกิจนำ ทำให้แจ้ง
<u>มัคคสัจ</u> ขจัดทุกข์ สุขสำแดง อย่าเคลือบแคลง บ่งชัด <u>อนัตตา</u>

๔. อริยสัจ ทั้งสี่ ที่ตรัสไว้ ทำกิจใน สี่อย่าง ต่างแต่ว่า
<u>ปริญญา</u> กำหนดรู้ ทุกขตา <u>ปหานา</u> คร่าตัด สมุทัย

๕. <u>สัจฉิกา</u>- <u>ตัพพะ</u> ทำให้แจ้ง นิโรธแทง- ตลอด ปลอด-นุสัย
<u>ภาวนา</u> กิจเจริญ ดำเนินไป <u>อนาลัย</u> ไกลทุกข์ สุขสำราญ

๖. อย่าหลงคำ <u>อนัตตา</u> ว่าใช่ตน ให้สับสน จนหลงกิจ ผิดร้าวฉาน
มัวแต่กลัว <u>อัตตา</u> จนรนราน ทำให้คร้าน การบุญ ว้าวุ่นใจ

๗. ทานไม่ให้ ศีลก็ไม่ สมาทาน สวดตำนาน มนตรา หาท่องไม่
สมาธิ ไม่อบรม ข่มจิตใจ ศรัทธาไร้ โอนอ่อน ผ่อนเมตตา

๘. มุ่งปัญญา เกินเหตุ อาจเป็นโทษ มัวแต่โจษ โทษผู้อื่น ด้วยโมหา
เพราะหลงคิด ผิดอรรถ <u>อนัตตา</u> อวิชชา จึงบังปิด สนิทใจ

๙. อรรถนานา <u>อนัตตา</u> มิใช่ตน แม้ของตน คนสัตว์ ก็มิใช่
มิอยู่ใน อำนาจปอง ของใคร ๆ หาผู้ใด เป็นเจ้าของ มองไม่เจอ

๑๐. หาสาระ ที่แท้จริง ก็มิได้ สูญสลาย ความจีรัง อย่าพลั้งเผลอ
เร่งทำบุญ บาปต้องละ แน่นะเธอ อย่าละเมอ หลงอรรถ <u>อนัตตา</u> ...

อนัตตามีอรรถต่าง ๆ (๑๑ อรรถ)

<u>**อนตฺตตา**</u> อนัตตา ชื่อว่า ไม่ใช่ตัวตน เพราะอรรถว่า

๑. อสารกฏฺเฐน	ไม่มีสาระ ไม่มีแก่น ไม่มีแกน ไม่มีตัวตน ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้เสวย ไม่มีผู้บันดาล ผู้ครอง
๒. สุญฺญโต	เพราะเป็นสภาพที่ว่างเปล่าจากความเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เป็นเพียงกระบวนธรรม
๓. อสฺสามิกโต	เพราะเป็นสภาพที่ไม่มีเจ้าของ ไม่เป็นของใคร ปราศจากผู้ครอบครอง เป็นสภาวธรรม
๔. อวสวตฺตนโต	เพราะไม่เป็นไปในอำนาจ ไม่อยู่ในอำนาจของใคร ไม่ขึ้นต่อผู้ใด บังคับบัญชาไม่ได้
๕. อนิสฺสรโต	เพราะไม่เป็นใหญ่ในตัว จะบงการใช้อำนาจบังคับไม่ได้ เป็นไปตามเหตุปัจจัย
๖. อกามการิยโต	เพราะเป็นสภาพที่ไม่อาจทำได้ตามความอยาก คือ จะให้เป็นไปตามความปรารถนามิได้
๗. อตฺตปฏิกฺเขปโต	เพราะปฏิเสธอัตตา ขัดแย้งต่อความเป็นอัตตา ไม่มีตัวตนต่างหากมาแทรกซ้อนอยู่ในกระบวนธรรม
๘. สุทฺธสงฺขารปุญฺชโต	เพราะเป็นกองแห่งสังขารล้วน ๆ
๙. สุทฺธธมฺมปุญฺชโต	เพราะเป็นกองแห่งธรรมล้วน ๆ
๑๐. ยถาปจฺจยปวตฺติโต	เพราะเป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นความสัมพันธ์กันขององค์ประชุมต่าง ๆ
๑๑. องฺคสมภารโต	เพราะเป็นการประกอบกันขึ้นของส่วนย่อยต่าง ๆ เกิดจากส่วน ประกอบย่อย ๆ

(จากหนังสือไตรลักษณ์ ของสมเด็จพุฒาจารย์ ปยุตฺโต)

อารัมภกถา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

เป็นบุญเท่าใด ที่ได้เกิดมาในกำเนิดมนุษย์ ผู้มีอาการ ๓๒ ครบถ้วนบริบูรณ์ ไม่พิการทางกาย ไม่วิปริตผิดเพี้ยนทางใจ. เป็นบุญแค่ไหน ที่ได้เกิดมาในประเทศไทย อันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยธรรมชาติ ทรัพยากร และผู้คนที่มีอัธยาศัยไม่ดุร้าย ไม่ป่าเถื่อน. เป็นบุญสักเพียงไร ที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ที่ยังมิได้เสื่อมสูญ จนไม่สามารถนำคำสอนมาปฏิบัติ ให้เกิดความสุขทั้งในชาติปัจจุบันและอนาคตชาติ หรือเพื่อความสิ้นชาติได้. และเป็นบุญมากล้นจนสุดใจ ที่ได้ยอมรับนับถือพระรัตนตรัยว่า เป็นสรณะ เป็นที่พึ่ง เป็นที่ยึดถือ เป็นคติ และเป็นที่ไปในเบื้องหน้า

จิตฺตีกตํ มหคฺฆญฺจ อตุลํ ทุลฺลทสฺสนํ
อโนมสตฺตปริโภคํ รตนํ เตน วุจฺจติ.

ที่เรียกว่า รัตนะ ก็เพราะเหตุว่า ๑. ทำให้เกิดความยินดี ๒. เป็นวัตถุที่มีค่ามาก ๓. เป็นสิ่งชั่งประมาณไม่ได้ ๔. เป็นของเห็นได้ยาก ๕. เป็นเครื่องบริโภคสำหรับผู้ไม่ต่ำทราม (นิรุตติสารมัญชุสา)

รัตนะ = ร + ต + น เครื่องปลื้มใจคือแก้วอันประเสริฐ

ร → รมุ-ยินดี ทำให้ผู้นับถือได้รับความยินดีมีสุข

ต → ตรฺ-ข้าม ทำให้ข้ามพ้นอบายและวัฏฏทุกข์

น → นี-นำไป นำให้ไปสู่สุคติและพระนิพพาน

ขอแสดงมุทิตาจิตต่อท่านผู้อ่านและตนเอง ที่ได้ลาภอันได้โดยยาก คือ ความได้เกิดเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา ได้ฟังพระสัทธรรม เหลือก็เพียงแต่การปฏิบัติธรรม ให้สมควรแก่ธรรม อันจะเป็นเหตุที่ทำให้บรรลุเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ เรียกว่า **โสตาปัตติยังคะ** (สกทาคามิยังคะ อนาคามิยังคะ อรหัตตยังคะ) มี ๔ ประการ คือ

๑. สัปปุริสูปสังเสวะ การเสพคบสัตบุรุษ

๒. สัทธัมมัสสวนะ การฟังพระสัทธรรม

๓. โยนิโสมนสิการ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย

๔. ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ข้อ ๑.สัปปุริสูปสังเสวะ และข้อ ๒.สัทธัมมัสสวนะ เป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อสุตมยปัญญา ข้อ ๓. โยนิโสมนสิการ การใคร่ครวญมนสิการ คิดพิจารณาตามที่ได้ฟังธรรมมาจากสัตบุรุษ สงเคราะห์เป็นจินตามยปัญญา เพื่อต่อยอดพัฒนาให้เป็นข้อที่ ๔ อันเป็นภาวนามยปัญญา ข้อ ๔. ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ การปฏิบัติโลกิยไตรสิกขา เพื่อให้สมควรแก่โลกุตตรธรรม ๙

กิจฺโฉ มนุสฺสปฏิลาโภ กิจฺฉํ มจฺจาน ชีวิตํ
กิจฺฉํ สทฺธมฺมสฺสวนํ กิจฺโฉ พุทฺธานมุปฺปาโท.

ความได้อัตภาพเป็นมนุษย์เป็นการยาก ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายเป็นอยู่ยาก การฟังพระสัทธรรมเป็นของยาก การอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นการยาก **(ขุ. ธ.)**

ธรรมบรรยายบางส่วน ปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๖๑

ทาน ศีล ไม่ใช่ภาวนา แต่พัฒนาเป็นภาวนาได้

ภาวนาคืออะไร ? การให้ทาน เรียกว่า เป็นภาวนาหรือยัง ? ... หลักปฏิบัติ ๓ ระดับ ก็คือ ทาน ศีล ภาวนา. การให้ทานเท่านั้นยังไม่เป็นภาวนา การรักษาศีล ยังไม่เป็นภาวนา แต่ถ้าเมื่อไร กระทำทานนั้นให้พัฒนามากขึ้น เอามาระลึก เอามาตรึก เอามามนสิการ เอามาใส่ใจ เอามาทำให้เห็นประโยชน์ของทานมากๆ การหวนระลึก หรือว่าน้อมรำลึกบ่อย ๆ ในเรื่องของทานที่เราได้ทำไว้แล้วนั่นแหละ เป็นภาวนาแล้ว เรียกว่า **จาคานุสสติ**

ศีลที่ตั้งใจสมาทานรักษา งดเว้น เป็นศีลเท่านั้น ไม่ได้เป็นภาวนา แต่เมื่อไร นำมาตรึกมาตรอง จะยืน เดิน นั่งหรือนอน ก็ตรึกตรองเรื่องศีลที่ตนรักษา สมาทาน นำมามนสิการ อะไรคือศีล ? มีลักษณะอย่างไร ? มีกิจอย่างไร ? มีอะไรเป็นเหตุใกล้ ? ผลปรากฏเป็นเช่นไร ? อานิสงส์ของศีลเป็นอย่างไร ? โทษของการล่วงศีลเป็นอย่างไร ? เป็นที่รักใคร่ของพระอริยเจ้าอย่างไร ? นำมาใส่ใจ มนสิการเรื่อยๆ บ่อยๆ อย่างนี้ เรียกว่า **สีลานุสสติ** เป็นภาวนาแล้ว (จาคา-สีลานุสสติ เป็น ๒ ในสมถกรรมฐาน ๔๐)

การที่เราจะพัฒนาในเรื่องทาน ในเรื่องศีลให้เป็นภาวนาได้นี้ ต้องมีสุตมยปัญญาพอสมควร ถ้าไม่ฟังธรรมะ ไม่ศึกษาให้มากด้วยเป้าหมายที่ถูกต้อง ก็จะไม่มีการพัฒนา เพราะฉะนั้น การฟังพระธรรมจึงเป็นเบื้องต้นของการพัฒนา หรือการภาวนานั่นเอง

<u>ภาวนาคือพัฒนา</u> ภาวนา แปลว่า เจริญ อบรม ทำสิ่งไม่มีให้มีขึ้น สิ่งใดมีแล้ว ทำให้ดำรงอยู่ ตั้งมั่น แล้วก็ก้าวหน้าต่อไป เพราะฉะนั้น <u>การฟังธรรมะจัดว่าเป็นกุศลขั้นภาวนา</u> ภาวนาแล้วต้องรู้มากกว่าเดิม ถ้ารู้เท่าเดิม เป็น<u>ฐิติภาคิยะ</u> พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญ ไม่ต้องพูดถึง<u>หานภาคิยะ</u> ก็คือ ยิ่งฟังยิ่งจำไม่ได้ เพราะไม่ตั้งใจจดจำ หานภาคิยกุศล แปลว่า กุศลที่เป็นไปฝักฝ่ายแห่งทางเสื่อม เนื่องจากขาดความเพียร ขาดกัลยาณมิตร แล้วก็ไม่ทำให้ติดต่อ จึงไม่ทำให้เจริญ ไม่พัฒนา แต่ถ้าฟังแล้ว อันไหนสำคัญขยันจด จดแล้ว ยังไม่เข้าใจ ก็ต้องซักถาม หากัลยาณมิตรสนทนา ใคร่ครวญ นำมาพิจารณามากขึ้น ๆ อย่างนี้จึงทำให้เป็นภาวนา เราก็จะมีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มขึ้น เป็น<u>วิเสสภาคิยะ</u>

เพราะฉะนั้น เราก็ควรสำรวจตนเอง ปีเก่ากำลังจะหมดไป ปีใหม่ก็กำลังจะก้าวเข้ามาแล้ว เรามีการพัฒนา มีภาวนามากน้อยแค่ไหน ? ถ้ามีการอบรม มีการศึกษาธรรมะและเข้าใจดี มีการพัฒนา ต้องสามารถลดละกิเลสได้บ้าง นอกจากจะรู้มากขึ้นแล้ว กิเลสต้องลดลงด้วย ถ้าทรงพระไตรปิฎก แต่ว่า รักษาศีลไม่ค่อยได้ อย่างนี้แสดงว่า ไม่ได้ภาวนา ถ้ามีสุตมยปัญญาดี หมายถึงว่า ฟังธรรมะแล้ว เข้าใจถูกต้องแล้ว จะรู้เลยว่า <u>ศีลนั้นเป็นบาทฐานของสมาธิ</u> คนมีกาย วาจาสงบแล้ว ตามสูตรท่านว่า <u>**วินัยเป็นเหตุแห่งสังวร**</u> ด้วยปาติโมกขสังวร อินทริยสังวร อาชีวปาริสุทธิ ปัจจยสันนิสิตศีล จตุปาริสุทธิศีล ๔ อย่างนี้ เรียกว่า สังวร

สังวรเป็นเหตุให้เกิดอวิปฏิสาร ไม่เดือดร้อนใจ **อวิปฏิสารเป็นเหตุของปราโมทย์**คือปีติอย่างอ่อน **ปราโมทย์เป็นปัจจัยแก่**

ปีติที่มีกำลัง **ปีติเป็นปัจจัยแก่ปัสสัทธิ** ความสงบกายใจ **ปัสสัทธิเป็นปัจจัยแก่ความสุข สุขก็จะเป็นปัจจัยแก่สมาธิ สมาธิก็จะเป็นปัจจัยแก่วิปัสสนา มรรค ผล** ... **(ประโยชน์แห่งวินัยเป็นต้น วิ. ปริวาร, กิมัตถิยสูตร องฺ. ทสก., เอกาทสก.)**

เพราะฉะนั้น ถ้าศีลไม่ดีจะทำให้เกิดปราโมทย์ปีติได้ไหม ? ... ย่อมไม่ได้ เมื่อไม่มีปีติปราโมทย์ ย่อมจะเจริญสมถวิปัสสนาไม่ได้ นอกจากจะเข้าใจผิด

จะภาวนาได้ต้องฟังธรรมะ ศึกษาค้นคว้าธรรมะให้เข้าใจก่อน ถ้ายังไม่เข้าใจ แล้วก็คิดแต่ว่า เราภาวนาไปก่อน โดยที่ศีลไม่บริสุทธิ์ ก็ไม่เป็นไร เดี๋ยวภาวนาได้ผลแล้ว ศีลจะบริสุทธิ์เอง อย่างนี้ ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า ต้องมีสุตมยปัญญาก่อน สีลมยปัญญาจึงจะตามมา ทำให้รู้ว่า การล่วงศีลเป็น**อาณาวีติกมันตราย** เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมและสุคติภูมิ สำหรับพระภิกษุ การล่วงศีลคือต้องอาบัติแล้วไม่แสดงคืน จะเป็นเครื่องกั้นของการบรรลุฌาน มรรคผล แม้คฤหัสถ์ ถ้าล่วงศีลอยู่เสมอแล้วไม่สมาทาน ตั้งใจว่าจะของดเว้น ไม่ล่วงศีลเช่นนั้นอีก ก็เป็นเครื่องกั้นต่อการเจริญภาวนาเช่นกัน ฉะนั้น ผู้ที่ปฏิบัติภาวนาโดยที่ศีลยังบกพร่องอยู่ ก็แสดงว่า เขายังไม่ได้ศึกษาอะไรมา หรือศึกษาไม่ดี ทำให้เข้าใจผิด

เพราะฉะนั้น ก็เป็นเครื่องตัดสินได้เลย ถ้ามีผู้บอกว่า เขาได้ฌาน เขาเป็นพระอริยบุคคล แต่ว่า เขายังผิดศีลอยู่ ย่อมไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ยังไม่น่าเชื่อถือ ซึ่งการมีศีลหรือทุศีลนั้น คนทั่วๆ ไปรู้ได้ยาก แต่ว่า ขั้นหยาบที่สุดที่เห็นได้ง่ายๆ ก็คือ ถ้าเป็น

พระภิกษุ มีความสำรวมในปาติโมกขสังวรศีลหรือไม่ ? มีความตั้งใจ จงใจล่วงละเมิดสิกขาบทบางข้อหรือไม่ ? ถ้าเป็นคฤหัสถ์ยังดื่มสุรา ผิดลูกผิดเมียผู้อื่นอยู่หรือเปล่า ? เป็นต้น เรื่องอื่นไม่มีทางรู้ ถ้าไม่ได้ศึกษาพระวินัยอย่างละเอียด เพราะว่า ใครมีศีลหรือไม่มีศีล จะพึงรู้ได้ก็ต่อเมื่อได้อยู่ร่วมกัน ต้องใช้เวลาพอสมควรและคนมีปัญญาเท่านั้น จึงจะรู้ได้ว่า ใครมีศีลหรือใครไม่มีศีล ...

ทุกวันนี้ ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ส่วนใหญ่จะคล้อยไปตามสังคมชาวโลก ถือเอาความสะดวกสบายเป็นเกณฑ์ ไม่ได้ยึดหลักคำสอนเป็นสำคัญ แต่ถือการพัฒนาวัตถุ และคุณภาพของชีวิตที่พรั่งพร้อมด้วยกามสุขเป็นหลัก คำสอนในหลายส่วนจึงถูกละเลยและดัดแปลง หากเทียบคำสอนและหลักปฏิบัติ ตามสำนักต่างๆ กับพระไตรปิฎก อัฏฐกถา และฎีกา ก็จะทราบได้ว่า มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไปหลากหลายรูปแบบ

หลักคำสอนของพระพุทธเจ้านี้เป็นสัจธรรม ไม่ว่ายุคสมัยไหนก็จะเป็นไปตามปกติธรรมดาเช่นนี้ เป็นความจริง เพราะฉะนั้นถ้าศีลไม่ดี ภาวนาก็ไม่เจริญ มีแต่ความเข้าใจผิด เป็นมิจฉาปฏิบัติ มิจฉาสมาธิก็มีด้วย นั่งสมาธิไปก็เห็นโน่น เห็นนี่ ไปเห็นนรกสวรรค์ก็มี เห็นอะไรมากมายไปหมด ก็ให้รู้ว่าไม่ถูกต้องแล้ว **ถ้าเจริญสัมมาสมาธิ**แล้ว ต้องไม่เห็นอะไรอย่างอื่น นอกจากอารมณ์กรรมฐานเท่านั้น **ถ้าเจริญวิปัสสนา**จะไม่เห็นอะไรอย่างอื่นนอกจากสภาวะนามรูป และความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเท่านั้น ถ้าเห็นอะไรอย่างอื่นนอกจากนี้ ต้องทิ้งไป ต้องกลับมาที่อารมณ์กรรมฐาน มิฉะนั้นแล้ว ก็มีโอกาสหลงทางได้ง่าย

เพราะฉะนั้น สุตมยปัญญาจึงเป็นสิ่งสำคัญมากๆ ซึ่งก็น่าพิจารณา เพราะว่า ในยุคนี้ เราได้พบพระอรหันต์สักองค์หนึ่งหรือยัง ? ได้พบพระอริยเจ้าสักองค์หนึ่งไหม ? เราจะเชื่อได้อย่างไรว่า ท่านที่สอนปฏิบัตินี้ สอนถูกต้องทั้งหมด โดยเฉพาะถ้าไม่ได้มีหลักฐานอ้างอิงจากพระไตรปิฎก อัฏฐกถา พร้อมทั้งเหตุผลที่สมกัน เราจะเชื่อถือได้อย่างไรว่า ท่านสอนถูกต้อง ส่วนใหญ่ก็จะเชื่อใจตัวเราเอง เชื่อว่าเราเลือกทางไม่ผิด เลือกอาจารย์ไม่พลาด แต่ใจเรา เชื่อได้ไหม ? ... เพราะฉะนั้น จึงจะต้องมีหลักคำสอนเป็นเครื่องเทียบเคียง <u>พระพุทธเจ้ามอบพระธรรมวินัยไว้ให้เป็นศาสดาแทน</u> แต่ทุกวันนี้ ชาวพุทธไม่ชอบศึกษาพระธรรมวินัยให้ละเอียด เข้าใจว่าเสียเวลา สู้ฟังธรรมย่อๆ จากครูอาจารย์ แล้วปฏิบัติเลยดีกว่า ถ้าจะให้แต่ละคน ต่างคนต่างแยกย้ายกันไปอ่านพระไตรปิฎกเองที่บ้าน จะมีคนอ่านกันไหม ? อ่าน แต่ไม่รู้เรื่องอีกเห็นไหมว่ามันยาก ฉะนั้น จึงต้องพึ่งตัวเองให้มาก โดยที่เราต้องมีความเพียร ต้องค้นคว้า พิจารณา เทียบเคียง ไม่เชื่อง่ายแต่ยังไม่ต้องคัดค้าน ตามที่ทรงแสดงไว้ใน**กาลามสูตร (อง. ติก.)** แล้วก็เป็นสิ่งไม่ใช่ง่าย ต้องเพียรในการค้นคว้า ในการอ่าน การฟังและอย่าเชื่อง่ายเด็ดขาด เพราะถ้าเชื่อง่ายแล้ว <u>จะตกเป็นทาสทางความคิดของบุคคล</u> ... ยอมเป็นทาสของพระพุทธเจ้าหรือเปล่า ? ถ้าเป็นทาสของพระพุทธเจ้า มอบกายถวายชีวิตให้พระองค์ไปเลย มีแต่เจริญ ไม่มีเสื่อม ท้าให้พิสูจน์ ... !

หลักคำสอนในพระไตรปิฎกต้องไม่ขัดกัน แล้วก็ต้องมีเหตุผลเพียงแต่เหมือนกับว่าเราตัวเตี้ย แล้วมีผลไม้หวานมาก แต่มันอยู่

บนต้นไม้สูง ทำอย่างไร เราจึงจะได้มันมา เราก็ต้องพยายามหาบันได หาโต๊ะ หาเก้าอี้ หาอะไรมาตั้งให้มันสูงขึ้นใช่ไหม เพื่อตนเองจะได้ขึ้นไปยืนเก็บผลไม้ได้ เป็นการพัฒนาตัวเอง ไม่ใช่ไปเหนี่ยวกิ่ง เหนี่ยวก้าน ไปตัดต้นเลย อันนี้ก็ไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้น การที่จะเข้าใจคำสอนในพระไตรปิฎก ก็ต้องมีทั้งศรัทธาและมีทั้งปัญญา โดยที่ต้องคอยเช็คตัวเองอยู่เสมอว่า เรารู้มากขึ้นหรือเปล่า ? เราลดละกิเลส โดยเฉพาะโมหะ ความไม่รู้ได้มากขึ้นไหม ? ถ้าเรารู้มากขึ้น สามารถควบคุมจิตใจ ควบคุมกิเลสอกุศลได้ด้วย อันนี้แสดงว่า เราเริ่มพัฒนาแล้ว แต่ก็มีหลายขั้นตอนมากๆ เลยที่จะต้องพัฒนา จนกว่าจะสิ้นกิเลสโดยแท้จริง

ปีใหม่นี้ ปรารภธรรมเกี่ยวกับเรื่องไตรลักษณ์ ไตรลักษณ์อยู่ที่ไหน ? ... อยู่ที่ตัวเรานี่แหละ รอบๆ ตัวเราก็มีแต่ไตรลักษณ์ทั้งนั้น วันๆ หนึ่ง เราเห็น หรือคิดถึงไตรลักษณ์บ้างไหม ? ท่านบอกว่าไม่มีตัวตน แล้วที่มานั่งอยู่นี่ ใคร ? บอกว่าไม่มีตัวตน ถ้าเขามาเอากระเป๋าของเราไป จะเป็นอย่างไร ? กระเป๋านั้นเป็นอนัตตา ไม่ใช่ของเรา จะยอมให้ไหม ? ... ไม่ยอม เพราะฉะนั้นจะต้องเข้าใจความจริง เรื่องการปฏิบัติธรรม เรื่องของไตรลักษณ์กับเรื่องของสมมุติบัญญัติ ถ้าสับสน จะกล่าวคำสอนเป็นปฏิปักษ์หรือเป็นการทำลายคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น มีผู้กล่าวสอนว่า **เพราะไม่เข้าใจธรรม จึงสอนให้ทำสมาธิ ลืมไปว่า ธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ทำไม่ได้ เห็นขณะนี้ ใครทำ เกิดขึ้นเองตามเหตุปัจจัย สอนให้ทำเห็น** (จักขุวิญญาณ) **ก็ผิด สมาธิเป็นธรรมะ สอนให้ทำสมาธิ ก็ผิด ...**

คำสอนอย่างนี้ ถูกไหม ? ... ไม่ถูกต้อง ธรรมะเป็นอนัตตา ถูกไหม ? ... บังคับบัญชาไม่ได้ ถูกหรือเปล่า ? ... แล้วแต่เหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น ถ้าใครตั้งใจทำ ก็แสดงว่าไม่ยอมให้เป็นไปตามปัจจัย ... ใช่หรือเปล่า ? ... ผิดกันไปไกลจากที่พระพุทธเจ้าสอนมากเลย ถ้าผู้ฟังไม่ได้สะสมสัมมาทิฏฐิมามากพอ หรือว่า ไม่ได้ศึกษาพระธรรมมาอย่างดี เมื่อไปฟังคำสอนเช่นนี้แล้ว ก็จะเห็นด้วย เป็นความจริงนี่ ธรรมทั้งหลายบังคับบัญชาไม่ได้ ... คล้อยตามไปเลย

ข้อความที่ผู้กล่าวด้วยความเห็นเช่นนี้ เหมือนกับจะเข้าใจว่า เมื่อธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จึงไม่ควรฝืนทำสิ่งที่ไม่เป็นธรรมชาติ ไม่เป็นปกติธรรมดา เช่น การทำสมาธิ แม้แต่การสมาทานศีล ๕ หรืออุโบสถศีล การสวดมนต์แล้วอธิษฐาน ตั้งเป้าหมายเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน หรือความตั้งใจพากเพียรเจริญวิปัสสนา ฯลฯ โดยไปเปรียบเทียบกับการเห็นคือจักขุวิญญาณ เป็นต้น ซึ่งเป็นวิบากจิต เป็นผลของกรรม (แม้กรรมเป็นตัวจัดสรรก็จริง แต่ถ้าเห็นแล้ว จิตจะเป็นอกุศล พระพุทธเจ้าสอนให้มีอินทริยสังวร ไม่ให้มอง ไม่ให้ดู บัญญัติสิกขาบทสำหรับพระภิกษุ และแม้ผู้สมาทานอุโบสถศีล ไม่ให้ดูหนัง ฟังเพลงอันเป็นการเล่นที่เป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ รวมทั้งการประดับ ตกแต่งร่างกาย ปรับอาบัติ คือ โทษไว้ด้วย ... นี่เป็นการห้ามจิตเห็นในสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ แต่ทำให้เกิดโทษ เรียกว่า **สาตถกสัมปชัญญะ** มีปัญญาในอันที่จะพิจารณาถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งเป็นขั้นแรกของสัมปชัญญะ ๔ ในฐานะ ๗ อันเป็นการปฏิบัติ ...)

แต่การทำสมาธิในพระพุทธศาสนา ด้วยความเข้าใจถูกต้อง เป็นกุศลที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงสรรเสริญ เป็นอธิจิตตสิกขา เป็นสมถภาวนาที่ควรเจริญ เป็นส่วนของไตรสิกขา เพื่อความบริบูรณ์แห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางดำเนินเพื่อความเป็นพระอริยบุคคล เพื่อความพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ...

อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จริงหรือ ?

ต่อจากนี้ไป จะมาปรารภเรื่องไตรลักษณ์ว่า อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ทำอะไรไม่ได้จริงหรือเปล่า ? หรือว่า จะต้องทำ อนัตตาบังคับบัญชาไม่ได้ แต่พระพุทธเจ้าสอนว่า ต้องทำหรือไม่ต้องทำ ปล่อยให้เป็นไปตามเหตุปัจจัย หรือต้องทำอะไรบ้าง ?

คำสอนที่บอกว่า ปล่อยให้เป็นไปตามเหตุปัจจัย นี้ไม่ได้มีอยู่ในพระไตรปิฎก อัฏฐกถาเลย ไม่มีเลย แต่ท่านแสดงไว้อย่างนี้ว่า **ธรรมะทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย** แต่ไม่ได้บอกว่า บังคับไม่ได้ หรือว่า ทำอะไรไม่ได้ คำว่า บังคับบัญชาไม่ได้ ใช้อธิบายคำว่า อนัตตา ไม่ใช่ข้อปฏิบัติ ไม่ใช่ให้เราเอามาปฏิบัติ ไม่ใช่ว่าแล้วแต่เหตุปัจจัย ต้องไม่ตั้งใจ และทำอะไรไม่ได้ มีแต่ว่า ต้องทำ ถ้าคุณไม่ทำ คุณจะต้องมีโทษ อาจจะพ้นจากภาวะภิกษุก็ได้ เช่น ถ้าพระภิกษุไม่รักษาพระวินัย ไปจับต้องกายหญิง ไปเสพเมถุน ... จะเป็นอย่างไร ? ถ้าบังคับบัญชาไม่ได้ ปล่อยไปตามเหตุปัจจัย ราคะเกิด อยากทำอะไรก็แล้วแต่เหตุปัจจัย มีหวัง พระศาสนาเสื่อมไปนานแล้ว ผู้คิดเช่นนี้ ทำเช่นนี้ ก็ต้องตกอบายภูมิแน่นอน

เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจคำว่า **อนัตตา** นี้ให้ดี พระวินัยนี้ต้องตั้งใจทำ ต้องตั้งใจรักษา ถ้าไม่รักษา พระคุณเจ้าจะพ้นจาก

ความเป็นพระภิกษุไป หรือว่า จะต้องไปตกนรกหมกไหม้ ไปเกิดในอบายภูมิ เพราะฉะนั้น คำว่า **อนัตตา** บังคับบัญชาไม่ได้นี้ใช้กับวิปัสสนา เพื่ออธิบายสภาวธรรมเท่านั้น ไม่ควรใช้คำพูดนี้พร่ำเพรื่อ จะทำให้คนฟังหลง เข้าใจผิด วิปริตผิดเพี้ยนไปได้ ...

เป็นลูกต้องกตัญญูต่อพ่อแม่ ถูกไหม ? ... แต่อาจารย์บอกว่า ธรรมะเป็นอนัตตา ต่างคนต่างอยู่ก็แล้วกัน พ่อแม่ก็อยู่ส่วนพ่อแม่ ลูกอยากจะทำอะไรก็แล้วแต่เหตุปัจจัย อย่างนี้ได้ไหม ? ... ถ้าเกิดเข้าใจผิด มันจะสวนทางกับทางโลกหมดเลย ไปทำงานก็ทำแบบเช้าชามเย็นชาม เจ้านายมาตำหนิ ทำไมยังไม่ทำ ? ทำไมยังไม่เสร็จ ? ลูกน้องบอกเจ้านายว่า มันเป็นไปตามเหตุปัจจัย ธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ... เห็นไหมว่า มันขัดกับการดำเนินชีวิตตามหน้าที่ที่ต้องทำ ขัดกับทางโลก เพราะฉะนั้น คนที่เข้าใจอนัตตาแบบนี้ จะดำรงชีวิตอยู่เป็นสุขไม่ได้ จะยุ่งยากมากในโลกนี้

อนัตตา บังคับไม่ได้ ทรัพย์สินจึงเสียหายสูญสิ้น

มีตัวอย่างเป็นอุทาหรณ์ สะท้อนชีวิตจริง ของผู้ที่เข้าใจว่า ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จะเล่าให้ฟัง

มีชายผู้หนึ่ง ได้ศึกษาธรรมะ และได้รับคำสอนเกี่ยวกับเรื่องอนัตตาที่บังคับบัญชาไม่ได้ พ่อแม่ทิ้งทรัพย์สินสมบัติไว้ให้หลายสิบล้านบาท แล้วก็จากไปตามยถากรรม เขานำเงินไปลงทุนทำธุรกิจ ทำไปทำมาก็เสียหาย ขาดทุน ภรรยาก็บอกสามีผู้นี้ว่า ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ ? มันต้องปรับปรุงแก้ไขนะ สามีบอกว่า ก็ธรรมะเป็นอนัตตา จะทำอย่างไรได้ แล้วแต่เหตุปัจจัย ถ้าบังคับบัญชาได้

คงไม่เสียหายอย่างนี้ ภรรยาก็พูดอะไรไม่ออก เพราะนับถือและฟังคำสอนจากอาจารย์คนเดียวกัน เชื่อถือเหมือนกัน

ไปลงทุนครั้งที่ ๒ ก็เสียหาย ขาดทุนอีก ภรรยาก็บ่น สามีก็แย้งขึ้นมาว่า ธรรมะเป็นอนัตตา จะให้ทำอย่างไร ? ถ้าทำได้มันก็กลายเป็นอัตตาน่ะสิ ... ในที่สุด สามีภรรยาคู่นี้ ก็หมดตัว บ้านถูกยึด ต้องไปเช่าบ้านอยู่ สามีล้มป่วย ผลสุดท้ายก็เสียชีวิตไปตามยถากรรมของใครก็ของคนนั้นจริงๆ ภรรยาก็ยังคงปฏิบัติตามแนวทางนี้อยู่ คือ ธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ...

นี้เป็นเรื่องจริง ที่น่าสลดใจว่า ธรรมะในการครองเรือน ในการใช้ชีวิต ทำธุรกิจการค้า ทุกแขนงวิชา พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ให้คฤหัสถ์มากมาย แต่สามีภรรยาคู่นี้ไม่ได้นำมาใช้ แต่กลับไปนำธรรมะส่วนละเอียดซึ่งเป็นเรื่องของวิปัสสนา สำหรับผู้ที่ต้องการออกจากวัฏฏะ มาใช้กับการทำธุรกิจ ผิดที่ผิดทาง จึงทำให้ชีวิตล้มเหลว ไม่เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและครอบครัว

หลายคนที่มีความเข้าใจผิดในพระธรรมส่วนละเอียด ไม่อาจนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข ในฐานะที่เป็นคฤหัสถ์ เพราะความเข้าใจผิดในข้อธรรมชั้นสูง ในความเป็นอนัตตานี้ เป็นความเห็นผิดที่มีแต่ความยึดมั่นถือมั่น สังเกตได้จาก ถ้าใครมีความเห็นอื่นที่ไม่เหมือนของตนเองจะเข้าใจว่า เขาเหล่านั้นเห็นผิดหมด กลายเป็นปฏิปักษ์ แม้คนที่เคยเป็นเพื่อน เป็นสหายธรรมกันมาก่อน ถ้าไปฟังธรรมจากครูบาอาจารย์อื่น ที่นอกจากอาจารย์ของตน ก็จะละคลายความเป็นมิตรถึงกับเลิกคบหากันเลยก็มี บางคนถือว่าเป็นศัตรูด้วยซ้ำ

แม้ในเรื่องศีลก็มีคำสอนที่ผิดเพี้ยนว่า ตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปเท่านั้นที่จะรักษาศีลได้บริสุทธิ์ อาจารย์บางท่านจึงสอนลูกศิษย์ว่า **ปุถุชนผิดศีลบ้างก็เป็นเรื่องปกติ** เพราะไม่ใช่พระอริยบุคคล จึงทำให้ลูกศิษย์ไม่ระวังในเรื่องศีล ไม่มีการตั้งใจสมาทานศีล เพราะธรรมะเป็นอนัตตา บังคับไม่ได้ ถ้าจะบังคับให้มีศีลบริสุทธิ์ ก็จะผิดปกติ กลายเป็นอัตตา แม้จะดูหนังฟังเพลงก็เจริญสติปัฏฐานได้ ไม่มีการบังคับ เพราะสติก็เป็นอนัตตา จะเกิดขณะใด เมื่อไรก็ได้ ลูกศิษย์บางท่านจึงยังดื่มเบียร์ ดื่มสุรากันอยู่ เนื่องจากอาจารย์เคยสอนว่า แม้เจ้าสรกานิศากยะก็เป็นผู้ชอบดื่มสุราและฟังธรรมปฏิบัติธรรม ยังสามารถบรรลุเป็นพระโสดาบันได้ ... **(สํ. มหา.)**

มีลูกศิษย์บางท่านไปถามอาจารย์ว่า ลูกศิษย์อีกคนหนึ่งชอบดื่มเบียร์ ทำไมอาจารย์ไม่ห้าม มันไม่ดี อาจารย์ตอบว่า เขาต้องรู้ตัวของเขาเอง ถ้าห้ามแล้วเขาจะฟังหรือ อย่าลืมว่า ธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ถ้าบังคับได้ อาจารย์ก็คงจะห้ามแล้ว

ตกลงว่า ธรรมเรื่องทิศ ๖ หน้าที่ที่อาจารย์พึงกระทำต่อลูก-ศิษย์ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ ใน**สิงคาลกสูตร (ที. ปา.)** อาจารย์ท่านนี้ก็คงไม่ได้ศึกษา จึงไม่ทราบว่า จะต้องปฏิบัติต่อลูกศิษย์อย่างไร ? ช่างน่าสลดใจเสียจริง ! ...

เหล่านี้เป็นบางตัวอย่างของหลายท่านที่เข้าใจว่า ธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ชีวิตจะล้มเหลว ไม่มีการพัฒนาเลย สวดมนต์ก็ไม่สวด ไม่มีการสมาทานศีล ไม่มีการทำสมาธิ ทำบุญให้ทานก็ไม่ค่อยได้ทำ เพราะถือว่าทำบุญกับอาจารย์ ฟังธรรมจาก

อาจารย์ได้บุญมากกว่า ไม่ค่อยเคารพพระภิกษุด้วยซ้ำ เพราะเห็นว่าพระภิกษุส่วนใหญ่ไม่ค่อยรักษาพระวินัยกัน ... ทำให้รู้สึกว่า ผู้เข้าใจเช่นนี้ ไม่ได้เห็นแท้จริงว่า ธรรมะเป็นอนัตตาอย่างที่กล่าว แต่ยังมียึดมั่น ถือมั่นอยู่อย่างมากทีเดียว

ในทุกวันนี้ พระภิกษุไม่ค่อยรักษาพระวินัยกันก็จริง เราเห็นกันบ้างไหม ? ไปดูใน YouTube สิ มีเรื่องเป็นข่าวประจำ ทั้งดื่มเหล้าเมายา แสวงหาเรี่ยไรเงินทอง ขายยาบ้า ทำเรื่องบัดสีกับสีกา แย่งกันเป็นเจ้าอาวาส ฆ่ากันตายเรื่องผลประโยชน์ก็มี แต่ว่าถ้าเราเจอพระภิกษุ เราควรจะไหว้ไหม ? ไหว้ได้ไหม ? ... เราไหว้น้อมถึงพระอริยเจ้าได้ แต่ถ้าพระภิกษุเข้ามาทำอาการไม่น่าเลื่อม-ใสกับเรา มายักคิ้วหลิ่วตากับเรา เราควรไหว้ไหม ? ... ควรถวายความรู้ว่า เป็นพระภิกษุควรมีความละอาย ไม่ควรทำผิดพระวินัย ... ถึงแม้ว่า พระทำผิดศีลอยู่ แต่เราไม่รู้ว่าท่านทำผิดศีล ไม่เห็นต่อ-หน้า เรากราบไหว้ได้ เราเคารพได้ แต่ถ้าเราเห็นท่านทำผิดศีลต่อหน้า เราจะไม่แสดงความเคารพก็ได้ เป็นการแสดงให้เห็นว่าเราไม่สนับสนุน ไม่เคารพเอื้อเฟื้อต่อผู้ทำลายพระศาสนา

ถ้าเรารักพระพุทธศาสนา เราไม่ควรเกรงใจบุคคล พระภิกษุท่านจะทำผิดศีลหรือไม่ เราก็ไม่รู้เรื่องของท่าน แต่เวลาที่เราจะทำบุญให้ทาน เราก็เคารพท่าน เหมือนกับท่านเป็นพระอรหันต์ เป็นการถวายสังฆทาน ไม่ใช่ทำกับบุคคล แต่ถ้าท่านมาทำผิดศีลต่อหน้าเรา เราจะไม่เคารพ เพราะเขากำลังทำลายพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เราจะไม่สนับสนุนคนที่มาทำลายคำสอน เราสามารถบอกท่านได้เลยว่า ถ้าเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

จะไม่ทำอย่างนี้ นี่คือ เราไม่เกรงใจบุคคล เราเกรงใจและเคารพพระรัตนตรัย เคารพพระธรรมวินัยที่เป็นองค์ศาสดา

พระนางปชาบดีโคตมีกราบไหว้พระภิกษุ เพราะท่านเป็นพระภิกษุณี แม้มีพรรษาตั้ง ๑๐๐ จะต้องกราบไหว้พระภิกษุแม้ที่บวชในวันนั้น แต่ไม่ต้องไหว้สามเณร ภิกษุณีไม่ไหว้สามเณร เพราะสามเณรเป็นอนุปสัมบัน ภิกษุณีเป็นอุปสัมบัน ภิกษุณีสูงกว่าสามเณรและห้ามว่ากล่าวสั่งสอนพระภิกษุ แต่ถามได้ว่า พระคุณเจ้า เจ้าคะ พระเถระเขาทำกันเช่นนี้ได้หรือเปล่าเจ้าคะ ? ถามได้ไม่ได้สอน แต่ถาม อย่างนี้ไม่ผิด (ภิกษุณีสั่งสอน ด่าว่าพระภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์) โยมก็เหมือนกัน ไม่ต้องสอนตรง ๆ แค่ถามว่า พระคุณเจ้า เจ้าคะ <u>พระภิกษุตามพระธรรมวินัย</u> <u>จะรับเงินทองได้หรือเปล่าเจ้าคะ ?</u> ถามอย่างนี้ก็ได้ เป็นการเตือนโดยอ้อม ...

อันนี้ เป็นการทำตามพระวินัย ไม่ใช่ความเห็นของบุคคล เพราะว่ายุคนี้ เห็นกันชัด ๆ แล้ว คนส่วนใหญ่ชอบกล่าวตู่คำสอนของพระพุทธเจ้าว่า พ้นยุคสมัยแล้ว พระพุทธเจ้าอนุญาตให้สงฆ์รื้อถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ แต่ความจริงแล้ว ทำอย่างนั้นไม่ได้ พระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านก็ไม่ยอมที่จะรื้อถอนพระวินัยทุกข้อ ...

เรามีหน้าที่อย่างหนึ่ง พุทธศาสนิกชนควรจะต้องเป็นผู้รักษาคำสอนและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้าปรารถนาจะพ้นทุกข์จริง มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งจริงหรือเปล่า ? หรือว่ามีบุคคลเป็นที่พึ่ง ถ้าเราพึ่งบุคคล เราเห็นแก่หน้าบุคคล อีกหน่อยเราก็เป็นสาวกของบุคคลนั้นไป แต่ถ้าเราเห็นแก่พระรัตนตรัย เราก็จะเป็นลูกศิษย์ของพระรัตนตรัยตลอดไป จนกว่าจะพ้นจากวัฏฏทุกข์

เพราะฉะนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความหนักแน่นในใจของเราว่า เรามีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัยจริงหรือเปล่า ? เราเชื่อกรรมและผลของกรรมจริงไหม ? เราเข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้าแค่ไหน ? ถ้าเข้าใจคำสอนจริง เราก็ต้องกล้าพูดในสิ่งที่ถูกต้อง แต่ก็ต้องดูกาลเทศะเหมือนกัน พูดได้ตามสถานการณ์และความเหมาะสม

ปีใหม่นี้ เราจะมาปรารภเรื่องของไตรลักษณ์ เพราะว่าเป็นหลักการสำคัญ อันนี้เป็นขั้นปริยัติเท่านั้น แต่ถ้าเราเข้าใจขั้นปริยัติดี เราก็สามารถนำไปปฏิบัติได้ แต่ว่าถ้าเริ่มต้นเข้าใจปริยัติไม่ดี ไม่มีสุตมยปัญญาแล้ว ปฏิบัติก็เพี้ยนหมด เพราะว่า **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นเรื่องของทุกขสัจ ไม่ใช่เรื่องของมัคคสัจ** มัคคสัจต้องนำมาปฏิบัติ ทุกขสัจไม่ใช่ให้เอามาปฏิบัติ ทุกขสัจเอาไว้กำหนดรู้ แต่ว่าคำสอนที่ไม่มีสุตมยปัญญาดีพอ จะสับสนเข้าใจว่า เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ก็เลยคิดว่า ถ้าเช่นนั้นก็อย่าไปทำอะไรเลย เพราะบังคับบัญชาไม่ได้ ทำไม่ได้ แล้วแต่เหตุปัจจัย นี้เป็นการเข้าใจผิดเพี้ยนอย่างมาก ๆ ๆ ๆ ...

อนัตตา เกี่ยวข้องกับวิปัสสนา-ปริญญา อย่างไร ?

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา สังขารทั้งหลายทั้งปวง ไม่เที่ยง

สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา สังขารทั้งหลายทั้งปวง เป็นทุกข์

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งหลายทั้งปวง เป็นอนัตตา

สังขารทั้งหลาย (จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘) เว้นพระนิพพาน (เพราะพระนิพพาน เป็นวิสังขาร ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง) เอาเฉพาะที่เป็นโลกียะ (มรรคก็เป็นสังขารธรรม แต่เป็นโลกุตตระ

ไม่ได้เป็นอารมณ์ของวิปัสสนา ก็ต้องเว้นด้วย) ส่วนธรรมทั้งหลายเป็นทั้งโลกียะและโลกุตตระ นิพพานเป็นธรรมก็จริง แต่ในที่นี้เป็นไปในวิปัสสนา พระนิพพานไม่ได้เป็นอารมณ์ของโลกียวิปัสสนาเพื่อเบื่อหน่าย คลายกำหนัด แต่เป็นอารมณ์ของโลกุตตรมรรคทำให้ประหานกิเลสเป็นสมุจเฉท ในที่นี้ จึงต้องเว้นด้วย)

คำสอนของพระพุทธเจ้ากว้างขวางมาก มีนัยหลากหลาย พระพุทธเจ้าแสดงธรรมกับคนนี้แค่นี้ แต่ไม่ใช่ธรรมะมีความหมายแค่นี้ มีความหมายหลายหลาก เพียงแต่ทรงแสดงตามอัธยาศัยของบุคคล ... มาดูตัวอย่าง ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมตามอัธยาศัยของบุคคลผู้ฟัง ไม่ใช่เหวี่ยงแหเหมือนในยุคปัจจุบันนี้ ...

เรื่องภิกษุ ๕๐๐ เจริญวิปัสสนา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุ ๕๐๐ รูป ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **สพฺเพ สงฺขารา** เป็นต้น

(คำว่า **ภิกษุ** ความหมายหนึ่งในหลายความหมายคือ ผู้เห็นภัยในวัฏฏะ (**สงฺสาเร ภยํ อิกฺขตีติ ภิกฺขุ**) เป็นภิกษุโดยข้อปฏิบัติ ถ้าเป็นภิกษุโดยเพศ ต้องปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวะบวชตามพระวินัย แต่ถ้าโดยข้อปฏิบัติ ใครก็ตาม จะเป็นมนุษย์หรือเทวดา เป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ เป็นสตรีหรือบุรุษ ถ้าเป็นผู้อบรมสติปัฏฐาน ชื่อว่า เป็นภิกษุ เพราะเห็นภัยในวัฏฏสงสาร)

ภิกษุเรียนกัมมัฏฐาน

ดังได้สดับมา ภิกษุเหล่านั้น เรียนกรรมฐานในสำนักพระศาสดาแล้ว แม้พากเพียรพยายามอยู่ในป่า ก็ไม่บรรลุพระอรหัต

จึงคิดว่า เราจักเรียนกรรมฐานให้วิเศษขึ้น ดังนี้แล้ว ได้ไปสู่สำนักพระศาสดา. เป็นธรรมเนียมที่ว่า ผู้ที่มุ่งปฏิบัติธรรม ต้องเรียนกรรมฐานจากพระพุทธเจ้าหรือครูบาอาจารย์ จนหมดความสงสัย แล้วหลีกเร้นไปปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติแล้วไม่บรรลุ กำหนดเวลา ๓ เดือน ต้องบรรลุ ถ้าไม่บรรลุก็กำหนด ๖ เดือน ถ้าไม่บรรลุก็กำหนด ๙ เดือน ถ้าไม่บรรลุก็กลับไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ไปขอกรรมฐานเพิ่ม ไปขอความรู้ความเข้าใจเพิ่ม พระพุทธเจ้าจะให้กรรมฐานเพิ่ม (ต้องมีสุตมยปัญญา เรียนกรรมฐานก่อน แล้วหลีกเร้นไปปฏิบัติ เมื่อไม่บรรลุจึงกลับมาขอกรรมฐานเพิ่ม ไม่ได้มีการสอบอารมณ์เหมือนในยุคปัจจุบันนี้) เรียนกรรมฐานตั้งแต่เบื้องต้น ศีล สมาธิ ปัญญา จนกระทั่งถึงความเป็นพระอรหันต์ ต้องเรียนหมดแล้วจึงไปปฏิบัติ

ทางแห่งความหมดจด (วิสุทธิมรรค)

พระศาสดาทรงพิจารณาว่า กรรมฐานอะไรหนอแล เป็นที่สบายของภิกษุเหล่านี้ ? จึงทรงดำริว่า ภิกษุเหล่านี้ ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **กัสสปะ** ตามประกอบแล้วใน**อนิจจลักษณะ** สิ้น ๒ หมื่นปี

ภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ เป็นเพื่อนกันมา เกิดในสมัยพระพุทธเจ้ากัสสปะ ชาติปัจจุบันก็มาเจอกันอีก ใช้เวลา ๒ หมื่นปี ได้เจริญวิปัสสนาประเภทเดียวกัน น้อมไปทางอนิจจลักษณะ อย่าคิดว่าท่านเจริญแต่ทางอนิจจังอย่างเดียว ความเป็นจริง ภิกษุเหล่านี้เจริญอนิจจลักษณะเป็นส่วนมาก เป็นส่วนใหญ่ เพราะภิกษุเหล่านี้เป็นผู้ที่มากด้วย**อธิโมกข์** ยิ่งด้วย**ศีล** จะน้อมไปทาง**อนิจจัง** แต่ก็

ต้องรู้ว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดแปรปรวนด้วย ทนอยู่ไม่ได้ด้วย สิ่งนั้นเป็นอนัตตา (บังคับบัญชาไม่ได้) เพราะไตร-ลักษณ์ไม่ได้แยกจากกัน รู้ไตรลักษณ์อย่างหนึ่ง ก็ต้องรู้อีก ๒ อย่างด้วย แต่ว่าจะน้อมไปทางอย่างไหนมาก ... ภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านี้ น้อมไปทางอนิจจลักษณะมาก

พระพุทธเจ้าทรงดำริว่า การแสดงคาถาด้วยอนิจจลักษณะนั้นแลแก่เธอทั้งหลายเพียง ๑ คาถา ย่อมควร

พระพุทธเจ้าทรงแสดงคาถาเดียวเกี่ยวกับเรื่องอนิจจัง ไม่ต้องแสดงอีก ๒ คาถา เนื่องจากแสดงคาถาเดียว ก็สำเร็จประโยชน์แล้ว ภิกษุเหล่านี้ย่อมแทงตลอดทุกขลักษณะและอนัตตลักษณะด้วย

ดังนี้แล้ว ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สังขารแม้ทั้งปวงในภพทั้งหลายมีกามภพเป็นต้น เป็นสภาพไม่เที่ยงเลย เพราะอรรถว่ามีแล้วก็ไม่มี **(*หุตฺวา อภาวตฺเถน*)** ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เมื่อนั้น ย่อมหน่ายในสิ่งที่เป็นทุกข์ที่ตนหลง นั่นแหละเป็นทางแห่งความหมดจด (วิสุทธิมรรค)

วิสุทธิมรรค หมายถึง ทางแห่งความบริสุทธิ์ คือ ไตรสิกขา ในที่นี้ เน้นวิปัสสนาที่เป็นโลกียะ ถ้าเป็นโลกุตตระ คือ มรรคมีองค์ ๘ ที่เกิดกับมัคคจิต

วิสุทธิมรรค คือ ทางเดินที่ทำให้ถึงพระนิพพาน เป็นเหตุที่ทำให้ถึงพระนิพพาน เรียกว่า **สัมปาปกเหตุ** (เหตุที่ทำให้ถึง) พระนิพพาน ชื่อว่า **วิสุทธิ** แต่เหตุที่ทำให้ถึงวิสุทธิ เรียกว่า **วิสุทธิมรรค** ฉะนั้น วิสุทธิมรรคจึงมี ๒ อย่าง คือ โลกียะและโลกุตตระ ได้แก่ไตรสิกขานั่นเอง ไตรสิกขาที่เป็นโลกียะเป็นวิสุทธิ-มรรคที่เป็นปุพพภาค คือเบื้องต้นของพรหมจรรย์ ไตรสิกขาที่เป็นโลกุตตระก็เป็นวิสุทธิมรรค เป็นมัคคขณะ เป็นมัคคพรหมจรรย์

พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า สังขารทั้งหลาย ในภพทั้งหลาย ฉะนั้น การเจริญวิปัสสนา นอกจากพิจารณาสังขารในตัวเองแล้ว ภายนอกตัวเองก็ต้องพิจารณาด้วย ... เจริญวิปัสสนาไปในกามภูมิ รวมทั้งเทวภูมิ พรหมภูมิด้วย ทำไมต้องเจริญวิปัสสนาในพวกเทวดาด้วย ? ... เป็นเรื่องของศรัทธาพร้อมทั้งปัญญา ถ้าเราเจริญวิปัสสนา น้อมเข้าไปในสิ่งใด ก็จะเบื่อหน่ายคลายกำหนัดในสิ่งนั้น เจริญวิปัสสนาในทุกขสัจ ในอุปาทานขันธ์ ๕ เพื่อที่จะไม่ต้องกลับมามีขันธ์ ๕ อีก เพื่อให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนัดในขันธ์ ๕ จึงต้องพิจารณา ทั้งเทวดา พรหม สัตว์เดรัจฉาน สัตว์อบายทั้งหลาย เพื่อให้เบื่อหน่าย คลายกำหนัดจากภพภูมิทั้งปวง จึงจะบรรลุความเป็นพระอรหันต์ได้

พระพุทธเจ้าให้พิจารณาทั้งอดีต อนาคต ปัจจุบัน ภายใน ภายนอก หยาบ ละเอียด ทราม ประณีต มีในที่ไกล ในที่ใกล้ แต่ว่าวิปัสสนาของคนยุคนี้ เอาเฉพาะปัจจุบันอย่างเดียว ภายในอย่างเดียว ขัดกับพระไตรปิฎกพุทธพจน์และอัฏฐกถา แต่คนส่วนใหญ่กลับเลื่อมใส เพราะขาดสุตมยปัญญา ไม่ได้มีพระรัตนตรัย

เป็นที่พึ่ง ไม่ได้มีคำสอนเป็นที่พึ่ง จะเป็นการเจริญที่มากไปด้วยอภิชฌาและโทมนัส พิจารณาแต่ภายในเท่านั้นเป็นอภิชฌา ไม่ให้พิจารณาภายนอก ก็เป็นโทมนัส ให้พิจารณาแต่ปัจจุบันเท่านั้นเป็นอภิชฌา ไม่ให้พิจารณาอดีต อนาคต เป็นโทมนัส ...

สองบทว่า **สพฺเพ สงฺขารา** เป็นต้น ความว่า เมื่อใดบัณฑิตย่อมเห็นด้วยวิปัสสนาปัญญาว่า ขันธ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้วในภพทั้งหลาย มีกามภพเป็นต้น ชื่อว่า ไม่เที่ยง เพราะต้องดับในภพนั้น ๆ เอง ...

สังขารตั้งแต่อบายภูมิ อเวจีมหานรก จนกระทั่งถึงอรูปพรหมเป็นสังขาร คือ สภาพที่มีปัจจัยปรุงแต่ง ขันธ์ ๕ ขันธ์ ๔ ขันธ์ ๑ ทุกภพภูมิไม่เที่ยง ไม่ได้มีเพียงภพมนุษย์เท่านั้น แต่มีถึง ๓๑ ภูมิ และ ๓๑ ภูมินี้อยู่ในจักรวาลเดียว แล้วก็ไม่ได้มีเพียงจักรวาลเดียว แต่มีถึงแสนโกฏิจักรวาลนับไม่ถ้วน ต้องน้อมพิจารณาโดยอนุมาน

เมื่อพิจารณาสังขารทั้งหลายว่าไม่เที่ยงเป็นต้น ก็คือ เข้าไปทำ**ปริญญา ๓** ในสังขารทั้งหลาย ในภพภูมิเหล่านั้นให้ถ้วนทั่ว ปริญญา ๓ ได้แก่ ญาตปริญญา ตีรณปริญญาและปหานปริญญา

ถ้าสามารถทำปริญญา ๓ ในสังขารทั้งหลายได้บริบูรณ์ จะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ไม่ยินดี ไม่เห็นสาระในสังขารเหล่านั้น แต่การรู้ว่าเป็นเพียงนามธรรม รูปธรรมเท่านั้น รู้เท่านี้ เพียงทำให้ความยึดถือความเป็นอัตตาลดลง ไม่ได้ทำให้เบื่อหน่าย ยังต้องรู้ด้วยว่า นามธรรม รูปธรรมเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ พระเจ้าไม่ได้สร้าง แต่เกิดจากเหตุปัจจัย นี้เป็น**ญาตปริญญา**

แต่ว่าประจักษ์แจ้งแค่ ๒ ญาณขั้นต้น ยังไม่ได้เบื่อหน่าย ยังยินดีอยู่ จึงต้องเข้าไปพิจารณาว่า สังขารที่เป็นนามรูปเหล่านี้เกิดจากปัจจัย ล้วนไม่เที่ยง เพราะแปรปรวน เสื่อมสิ้นไป เป็นทุกข์ เพราะถูกเบียดเบียน ทนได้ยาก เป็นอนัตตาด้วย เข้าไปควบคุมไม่ให้แก่เจ็บตาย ไม่ได้ การพิจารณาอย่างนี้ เรียกว่า เป็น**ตีรณ–ปริญญา** ถ้าเราพิจารณาได้บริบูรณ์ในขันธ์ ๕ เหล่านี้ ก็จะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนัด ... จึงเป็น**ปหานปริญญา**

ถ้าพิจารณาสังขารเหล่านี้ได้บริบูรณ์ เมื่อนั้น จะทำให้เบื่อหน่ายในทุกข์ คือ อุปาทานขันธ์ ๕ อันเนื่องด้วยการบริหารขันธ์นี้ ตั้งแต่ตื่นเช้าขึ้นมา ต้องบริหารขันธ์มาก ต้องกิน ต้องดื่ม ต้องถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ต้องไปซักผ้า ทำความสะอาดบ้าน เนื่องด้วยขันธ์ ๕ ทั้งหมดเลย

การบริหารขันธ์ ๕ นี้ยุ่งมากๆ แต่ว่าเราทนได้ เพราะมันมีอัสสาทะ ยังทำให้เรายินดีอยู่ คือมันแก่อย่างไรเราก็ยินดี เข่าทรุดก็ไปหาหมอ เรายังยินดีกับมันอยู่ เพราะมีอัสสาทะ นามรูปภายในมีอัสสาทะมากกว่านามรูปที่อยู่ภายนอก อัสสาทะแต่ละที่แต่ละอย่างไม่เท่ากัน เมื่อมีอัสสาทะมากๆ จึงทำให้เราไม่เบื่อหน่ายจากสิ่งเหล่านี้ แต่ถ้าเราพิจารณาให้เห็นโทษของมันมากๆ อัสสาทะจะคลายลง อัสสาทะในที่นี้เป็นชื่อของตัณหา ความยินดี ความติดข้อง ความเพลิดเพลิน เพราะว่า ทุกขสัจก็เป็นเหตุทำให้เกิดตัณหาด้วย (ตัณหาเป็นสมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ก็เป็นอารมณ์ เป็นอารัมมณปัจจัย เป็นที่ยึดถือของตัณหา)

เมื่อนั้น ย่อมหน่ายในทุกข์ อันเนื่องด้วยการบริหารขันธ์นี้ เมื่อหน่ายย่อมแทงตลอดสัจจะทั้งหลายด้วยสามารถแห่งกิจ มีการกำหนดรู้ทุกข์ เป็นต้น **(ทุกฺขปริชานนาทิวเสน)** ด้วยสามารถแห่งกิจ มี ๔ กิจ คือ **ทำปริญญากิจในทุกข์ ทำปหานกิจในสมุทัย ทำสัจฉิกิริยากิจในนิโรธ ทำภาวนากิจในมรรค**

ชาวพุทธต้องทำกิจในพุทธศาสนา ๔ กิจนี้ ทำโสฬสกิจ ๑๖ ครั้ง คือ โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรคและอรหัตตมรรค (ทำกิจ ๔ รอบ ในอริยสัจ ๔ ในมรรคทั้ง ๔) หลักการต่าง ๆ เหล่านี้ ควรแม่นยำ จะได้ไม่หลง เพราะทุกวันนี้การค้าประสบความสำเร็จอยู่ที่โฆษณา แม้กระทั่งธรรมปฏิรูปในทุกวันนี้ ก็อาศัยโฆษณา ถ้าเราไปหลงคำโฆษณา โดยที่ไม่มีหลักการ ไม่มีสุตมยปัญญาดีพอ เราก็อาจจะพลาดได้

บาทพระคาถาว่า **เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา** ความหน่ายในทุกข์ นั่นเป็นทางแห่งความหมดจด คือ ทางแห่งความผ่องแผ้ว

อันที่จริง ข้อปฏิบัติในพุทธศาสนาขั้นสูง คือ ให้เบื่อหน่ายในขันธ์ ๕ แต่ว่า ให้เบื่อด้วยปีติโสมนัส (นิพพิทาญาณ) เห็นความจริงแล้วเกิดโสมนัส เห็นสัจธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ เกิดปีติโสมนัสว่า เป็นสัจธรรมความจริง ไม่ใช่ตัวเรา ของเรา มันไม่เที่ยง แปรปรวนอย่างนี้เอง เป็นที่ตั้งของทุกข์อย่างนี้เอง จึงทำให้เกิดปีติโสมนัส นี้เป็นข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

นิพพิทาญาณ เป็นปัญญาที่ประจักษ์แจ้งความจริง แล้วทำให้เบื่อหน่าย ต้องมีปีติโสมนัสและต้องมีศีลดีมาก สมาธิจิตที่ดี จึงจะพิจารณาสังขารทั้งหลายเหล่านี้ได้ เกิดความสงบ เป็นสุข

ฉะนั้น ข้อปฏิบัติคือวิสุทธิมรรค ต้องน้อมไปที่จะรู้แจ้งทุกขสัจ โดยที่**ญาตปริญญา รู้แจ้งสภาวลักษณะ ตีรณปริญญา รู้แจ้งไตรลักษณ์** (สามัญญลักษณะ) **ปหานปริญญา รู้แจ้งไตรลักษณ์** จนสามารถที่จะละกิเลสได้ (โลกียวิปัสสนาเป็นตทังคปหาน)

ในเวลาจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นตั้งอยู่ในพระอรหัตตผลแล้ว เทศนาได้สำเร็จประโยชน์ แม้แก่บริษัทที่ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูปพวกแรก จบ

แม้ใน**พระคาถาที่ ๒** เรื่องก็อย่างนั้นเหมือนกัน ก็ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความที่ภิกษุเหล่านั้น ทำความเพียรในอันกำหนดสังขาร โดยความเป็นทุกข์แล้ว ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ขันธ์แม้ทั้งปวงเป็นทุกข์โดยแท้ เพราะอรรถว่า ถูกทุกข์บีบคั้น **(ปฏิปีฬนฏฺเฐน ทุกฺขา)**

ขันธ์ถูกเบียดเบียนตลอดเวลา ตั้งแต่เช้ามา เราอยู่เป็นสุขไหม ? จะนอนให้เป็นสุขทั้งวันได้ไหม ? ... ไม่ได้ หรือคนชอบกินก็กินให้เป็นสุขทั้งวัน ? ... ไม่ได้ ฉะนั้น เราจะอยู่นิ่งๆ ไม่ได้เลย แล้วร่างกายของเราก็อยู่นิ่งไม่ได้ ระบบหัวใจ ปอด เลือด อยู่นิ่งไม่ได้ ต้องเคลื่อนไหวตลอดเวลา เพราะมันเป็นทุกข์ ทนอยู่ยาก

ขันธ์ ๕ ตัวเองเป็นทุกข์ เพราะเกิดดับ เป็นที่ตั้งของความทุกข์นานาประการ แต่เพราะว่ามีเครื่องบำบัดทุกข์ เมื่อยก็เปลี่ยนอิริยาบถก็เป็นสุขแล้ว หิวก็ไปกิน ฉะนั้น เรามีเครื่องบำบัดทุกข์จนกระทั่งทุกวันนี้ เราไม่ได้พิจารณาว่า ชีวิตเป็นทุกข์ พอจะมีทุกข์ เราป้องกันไว้แล้ว ยังไม่ทันหิว ถึงเวลาอาหาร เราก็กินแล้ว

ป้องกันไว้ก่อน จึงไม่เห็นทุกข์ (ความเป็นจริง การเจริญวิปัสสนาไม่ใช่เพื่อจะเห็นเฉพาะทุกขเวทนา แต่เพื่อจะเห็นแจ้งทุกขลักษณะและทุกขอริยสัจ) ฉะนั้น บางครั้ง เมื่อทุกขเวทนาเกิดขึ้น เราควรพิจารณา ก่อนที่จะเปลี่ยนอิริยาบถหรือเปลี่ยนความคิด ไม่เช่นนั้นเราจะไม่คุ้นเคยกับทุกข์ เราก็จะอดทนต่อทุกขเวทนาไม่ได้ แม้สุขเวทนาหรืออุเบกขาเวทนาก็เป็นทุกข์ เป็นสังขารที่มีทุกขลักษณะ

ถ้าแอร์ดับ เราต้องรีบเปิดประตูหน้าต่าง หรือรีบออกจากห้องไปเลย หรือเปล่า ? ถ้าเป็นเช่นนี้ ก็จะไม่มีความอดทนต่อความร้อน เพราะไม่ได้ฝึกไว้ที่จะพิจารณาทุกข์ เราจะไม่ยอมทน ... การปฏิบัติธรรมเจริญวิปัสสนาต้องพิจารณาทั้งสุขและทุกข์ ทั้งอดีตอนาคตและปัจจุบัน ตามพระพุทธพจน์และอัฏฐกถา และตามความเป็นจริง เพราะกิเลสไม่ได้ยึดถือภายในเท่านั้น และไม่ได้ยึดถือเพียงปัจจุบัน แต่ทั้งอดีตและอนาคต ก็ยึดมั่นถือมั่นด้วย

พระภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ในอดีต สั่งสมการเจริญวิปัสสนาพิจารณาทุกขานุปัสสนามา แสดงว่าอัธยาศัย คือ เป็นพวกที่มากด้วย**ปัสสัทธิ** ยิ่งด้วย**สมาธินทรีย์** คนที่ชอบทำสมาธิ จะน้อมไปพิจารณาความเป็นทุกข์ คนที่ฝักใฝ่ในศีล มากด้วย**อธิโมกข์** ยิ่งด้วย**สัทธินทรีย์** จะน้อมไปพิจารณาทางอนิจจัง คนที่มีปัญญามากด้วย**เวท** ยิ่งด้วย**ปัญญินทรีย์** จะพิจารณาน้อมไปทางอนัตตา

ภิกษุ ๕๐๐ รูปกลุ่มนี้ เป็นผู้ยิ่งด้วยสมาธินทรีย์ มากด้วยปัสสัทธิ พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องของทุกข์ ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารทั้งปวง เป็นทุกข์ เมื่อนั้นย่อมหน่ายในสิ่งที่เป็นทุกข์ที่ตนหลง นั่นแหละ เป็นทางแห่งความหมดจด

คาถาเดียว แสดงปหานปริญญาเลย แต่ก็รวมปริญญา ๒ เบื้องต้นไว้แล้ว แสดงอริยสัจ ๓ อย่างโดยตรง คือ **สังขารทั้งปวง** เป็น**ทุกขสัจ** การ**เห็นด้วยปัญญาจนหน่าย** เป็น**โลกียมัคคสัจ** **ทางแห่งความหมดจด** เป็น**โลกุตตรมัคคสัจ** **ความหมดจด**เป็น**นิโรธสัจ** เป็นที่รู้กันว่า **สังขารทั้งปวง**เกิดจาก**สมุทัยสัจ** คาถาเดียวแสดงอริยสัจ ๔ ผู้ที่ฟัง ได้สั่งสมบารมีในอดีตมามาก ขณะฟังก็ปฏิบัติตาม จบคาถาจึงได้บรรลุธรรมแล้ว ...

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ทุกฺขา** ความว่า ชื่อว่า เป็นทุกข์ เพราะอรรถว่า ถูกทุกข์บีบคั้น. **ปีฬนัตโถ**-เบียดเบียน ขันธ์ ๕ เบียดเบียนกันเอง และเบียดเบียนสิ่งอื่นด้วย รูปขันธ์เบียดเบียนรูปขันธ์ รูปขันธ์เบียดเบียนนามขันธ์ ๔, นามขันธ์ ๔ เบียดเบียนนามขันธ์ ๔, นามขันธ์ ๔ ก็เบียดเบียนรูปขันธ์ด้วย ต่างคนต่างเบียดเบียนตนเอง เบียดเบียนซึ่งกันและกัน บางครั้งก็ยังไปเบียดเบียนขันธ์ ๕ สันตติอื่นอีกด้วย

แม้ใน**พระคาถาที่ ๓** ก็มีนัยเช่นนั้นเหมือนกัน ในพระคาถาที่ ๓ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความที่ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้ตามประกอบแล้วในอันกำหนดสังขารโดยความเป็นอนัตตา ในกาลก่อนอย่างสิ้นเชิงแล้ว

ในอดีต ภิกษุ ๕๐๐ รูปกลุ่มนี้ สั่งสมมาทางด้านปัญญามาก มีปัญญินทรีย์ น้อมไปในทางอนัตตา. จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ขันธ์แม้ทั้งปวงเป็นอนัตตาแท้ เพราะอรรถว่า ไม่เป็นไปในอำนาจ (*อวสวตฺตนตฺเถน อนตฺตา*) ดังนี้แล้วจึงตรัสพระคาถานี้ว่า

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่าธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา เมื่อนั้น ย่อมหน่ายในสิ่งที่เป็นทุกข์ที่ตนหลงนั่นแหละ เป็นทางแห่งความหมดจด

ทรงแสดงว่า ธรรมะเป็นอนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา บังคับบัญชาไม่ได้ หมายถึง สภาวธรรม ที่เน้นทุกขสัจ ไม่ได้เกี่ยวกับการเอามาปฏิบัติ คือ เราไปห้ามความเป็นทุกขสัจไม่ได้ จะไปบังคับ ควบคุมความเป็นทุกขสัจไม่ได้ เพราะทุกขสัจมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป จะไปห้ามไม่ให้มันเกิด ไม่ให้มันแก่ ไม่ให้มันเจ็บ ไม่ให้มันตาย ไม่ได้ เมื่อได้ปัจจัยก็ต้องเกิด เป็นไป

ทุกขสัจห้ามไม่ได้ แต่มัคคสัจมีอำนาจห้ามได้ กิเลสจะเกิด ห้ามไม่ให้เกิดได้ กิเลสมีอยู่ ห้ามไม่ให้มีได้ คืออบรมตนให้เป็นพระอรหันต์ แต่ปุถุชนยังทำไม่ได้ เพราะปัจจัยยังไม่พร้อม เพราะฉะนั้น ก็ต้องสั่งสม สร้างปัจจัย ด้วยการฝึกฝนอบรม ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นไปตามเหตุปัจจัย

ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ จะไม่สับสน ให้ทราบว่า ธรรมชาติ สภาวธรรมเท่านั้น ไปห้ามไม่ได้ บังคับบัญชาไม่ได้ แต่<u>ทุกขสัจ</u>

ต้องกำหนดรู้ มัคคสัจต้องฝึกอบรม ต้องเจริญ สมุทัยสัจต้องละ ต้องขัดเกลา นิโรธสัจก็ต้องทำให้แจ้ง ต้องมุ่งมั่น ต้องตั้งใจด้วย เพราะความมุ่งมั่น ความตั้งใจ แม้เจตนาที่จะบังคับควบคุมจิตก็เป็นอนัตตา ต้องนำมาพิจารณาด้วย ถ้าเราไม่สับสน จะเข้าใจว่า จุดประสงค์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า **บังคับบัญชาไม่ได้** หมายความว่า เราไปบังคับสภาวธรรมไม่ได้ แต่ว่าเรื่องข้อปฏิบัติ เป็นเรื่องของการอบรม เป็นเรื่องของการขัดเกลา เป็นเรื่องที่จะต้องกระทำความพากเพียรพยายาม

สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกขสัจ เป็นอนัตตา แม้ทุกขสมุทัย (สมุทัยสัจ) ทุกขนิโรธ (นิโรธสัจ) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (มัคคสัจ) ก็เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้เหมือนกัน แต่การเห็นแจ้งประจักษ์อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เน้นเฉพาะโลกียธรรมที่เป็นทุกข์สัจและสมุทัยสัจเท่านั้น เพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนัด สลัดคืน ส่วนโลกุตตรธรรม ๒ ข้างท้าย ไม่ต้องเห็นแจ้ง เพียงแต่ศึกษาให้รู้ไว้ว่า ธรรมทั้งปวง รวมอริยสัจทั้ง ๔ ก็เป็นอนัตตา แต่มีกิจเฉพาะตนที่จะต้องกระทำเท่านั้น ทุกขสัจต้องกำหนดรู้ด้วยปริญญา ๓ (ญาต-ตีรณ-ปหานปริญญา) สมุทัยสัจ ต้องละด้วยปหาน ๓ (ตทังค-สมุจเฉท-นิสสรณปหาน) นิโรธสัจ ต้องทำให้แจ้งด้วยสัจฉิกิริยา ๓ (โลกีย-ทัสสน-ภาวนาสัจฉิกิริยา) มัคคสัจต้องเจริญด้วยภาวนา ๒ (โลกีย-โลกุตตรภาวนา)

บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า **สพฺเพ ธมฺมา** พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประสงค์เอาขันธ์ ๕ นี้เอง บทว่า **อนตฺตา** ความว่า ชื่อว่า **อนัตตา** คือ ว่างเปล่า (สุญฺญตา) ไม่มีเจ้าของ (อสฺสามิกา)

ได้แก่ ไม่มีอิสระ (อนิสฺสรา–ไม่เป็นใหญ่) เพราะอรรถว่า ไม่เป็นไปในอำนาจ (อวสวตฺตนตฺเถน) เพราะใครๆ ไม่อาจให้เป็นไปในอำนาจว่า ธรรมทั้งปวงจงอย่าแก่ จงอย่าตาย (มา ชีรนฺตุ มา มียนฺตุ วเสวตฺเตตุํ น สกฺกา) **(ขุ. ธ. ๔๓/๑๐๓)**

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา ในที่นี้ หมายถึง ขันธ์ ๕ เท่านั้น ไม่รวมพระนิพพาน ท่านแสดงว่าขันธ์ ๕ เป็นอนัตตา หมายถึง เป็นอารมณ์ของวิปัสสนา ต้องเอามาพิจารณาว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ฉะนั้น <u>อารมณ์ของวิปัสสนาต้องเป็นขันธ์ ๕ เท่านั้น</u> แต่<u>พระนิพพานไม่ได้เป็นอารมณ์ของโลกียวิปัสสนา</u> เพราะว่า สิ่งที่จะเอามาเป็นอารมณ์ของโลกียวิปัสสนา เพื่อให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนัด เป็นสิ่งที่มีโทษ สิ่งที่เป็นอารมณ์ของโลกียวิปัสสนา เป็นสิ่งที่มีโทษ ที่เราต้องออกจากสิ่งนี้ให้ได้ ก็คือ อุปาทานขันธ์ ๕ แต่พระนิพพานไม่ใช่สิ่งที่มีโทษ

พระนิพพานและอริยมรรค ไม่ต้องนำมาเจริญวิปัสสนา แต่ต้องพิจารณาเสมอๆ ว่า เป็นอิฏฺฐํ (น่าปรารถนา) กนฺตํ (น่าใคร่) มนาปํ (น่าพอใจ) มรรค ผล นิพพานเป็นโลกุตตระ เป็นอิฏฺฐํ กนฺตํ มนาปํ (น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ) ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะต้องนำมาทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนัด แต่อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นสิ่งที่ต้องทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนัด ฉะนั้น บทนี้ **สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา** ในที่นี้จึงหมายถึง ขันธ์ ๕ เท่านั้น เพราะว่า ต้องเอามาเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา แต่พระนิพพาน รวมทั้งมรรค ผล ไม่ต้องนำมาเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา แต่เป็นอารมณ์ของญาตปริญญาได้ โดยขั้นการศึกษา

ญาตปริญญาแปลว่าอะไร ? คืออะไร ?

ในยุคปัจจุบัน เราคงเคยได้ยินนักปฏิบัติธรรมชักชวนกันไปเจริญวิปัสสนา นักศึกษาธรรมะก็คงจะคุ้นกับคำว่า **วิปัสสนา** แต่อาจจะไม่คุ้นเคยกับคำว่า **ปริญญา** ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว คือสิ่งเดียวกัน เพียงแต่ปริญญา มีความหมายกว้างกว่าวิปัสสนาบ้าง เพราะปริญญาจำแนกออกเป็น ๓ ประการ ได้แก่ **ญาตปริญญา ตีรณปริญญา**และ**ปหานปริญญา**

คำว่า ญาตปริญญา แปลว่า ปัญญาเครื่องกำหนดรู้ในสิ่งที่รู้มาแล้ว คือ รู้จากการเรียนและจากการคิดค้น การพิจารณามาแล้ว หมายถึง **สุตมยญาณ จินตามยญาณ**และ**ภาวนามยญาณบางส่วน**

ญาตปริญญาเป็นทั้งขั้นปริยัติและปฏิบัติ

ข้อความโดยตรง ใน*ปรมัตถมัญชุสา มหาฎีกา วิสุทธิมรรค ญาณทัสสนนิทเทส ว่าด้วยประเภทแห่งปริญญา*เป็นต้น แสดงว่า

อภิญฺญาปญฺญาติอาทีนํ อตฺโถ เหฏฺฐา วุตฺโตเยว. อปิจ สุตมยาย, จินฺตามยาย, เอกจฺจภาวนามยาย จ อภิวิสิฏฺฐาย ภูมิ ปริญฺญนฺตรานํ อวิสยภาวโต. น หิ นามรูปปริจฺเฉทปจฺจย-ปริคฺคหณวเสน ตีรณปริญฺญาทีนํ ปวตฺติ อตฺถิ.

อรรถของคำทั้งหลาย มีอภิญญาปัญญาเป็นต้น ได้กล่าวแล้วในหนหลังนั่นเอง. อีกอย่างหนึ่ง **ธรรมทั้งหลายที่โยคาวจรรู้แล้วด้วยปัญญาอันวิเศษยิ่ง ซึ่งสำเร็จด้วยการฟัง สำเร็จด้วยการคิดและสำเร็จด้วยภาวนาบางอย่าง** ชื่อว่า ธรรมที่โยคาวจรรู้แล้วด้วย

ปัญญาอันยิ่ง. ชื่อว่าเป็นภูมิหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะไม่เป็นวิสัยแห่งปริญญาอื่น. ด้วยว่า ความเป็นไปแห่งตีรณปริญญาเป็นต้น ด้วยอำนาจการกำหนดนามรูปและการกำหนดปัจจัยจะมีอยู่ ก็หามิได้

ปริญญา ๓ คือ วิสุทธิ ๗

อภิญญาปัญญา หมายถึง ญาตปริญญา **ปริญญาปัญญา** หมายถึง ตีรณปริญญา **ปหานปัญญา** หมายถึง ปหานปริญญา

ญาตปริญญา เป็นการพิจารณาสภาวลักษณะ กิจ ผล ปรากฏ และเหตุใกล้ให้เกิดของโลกียธรรม คือ อุปาทานขันธ์ ๕ กำหนดรู้สภาวะของนามรูป พร้อมทั้งปัจจัย เพื่อละสักกายทิฏฐิที่ยึดถือว่า เป็นอัตตา **ภูมิของญาตปริญญา**อยู่ในระดับของวิปัสสนาญาณ ๒ ขั้นแรก คือ นามรูปปริจเฉทญาณ (ทิฏฐิวิสุทธิที่ ๓) และปัจจยปริคคหญาณ (กังขาวิตรณวิสุทธิที่ ๔ – **จุลลโสดาบัน**)

ตีรณปริญญา เป็นการพิจารณาไตรลักษณ์ของนามรูปและปัจจัยที่ได้ประจักษ์แจ้งมาแล้ว เพื่อให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนัด พร้อมที่จะสละคืน **ภูมิของตีรณปริญญา**อยู่ในระดับของวิปัสสนาญาณ ๒ ขั้น ถัดมา คือ กลาปสัมมัสสนญาณและอุทยัพพยญาณ แต่ยังอยู่ในระดับของตรุณวิปัสสนา (ระดับอ่อน) เพราะยังละวิปัสสนูปกิเลสไม่ได้ หากสามารถผ่านวิปัสสนูปกิเลสได้เรียกว่า พลวอุทยัพพยญาณ (ระดับมีกำลังกล้า) เป็นมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิที่ ๕ (สัมมัสสนญาณและตรุณอุทยัพพยญาณไม่จัดอยู่ในวิสุทธิใด เพราะยังไม่ผ่านวิปัสสนูปกิเลส ...)

ปหานปริญญา เป็นการพิจารณาไตรลักษณ์ ขั้นพลววิปัสสนา (วิปัสสนาที่มีกำลัง) ทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนัด ละวิปัลลาส กิเลสอกุศลได้โดยตทังคปหาน ตั้งแต่ภังคานุปัสสนาญาณเป็นต้นไป (เริ่มจากพลวอุทยัพพยญาณแล้ว) เริ่มเป็นปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิที่ ๖ จนถึงอนุโลมญาณ บรรลุมัคคญาณเมื่อไร นั่นจึงเป็นโลกุตตรปหานปริญญา เป็นญาณทัสสนวิสุทธิที่ ๗ โดยมีสีลวิสุทธิที่ ๑ และจิตตวิสุทธิที่ ๒ เป็นบาทฐาน รวมเป็นวิสุทธิ ๗

พระนิพพานและ**อริยมรรค** ไม่ได้เป็นอารมณ์ของปริญญา ๓ เพราะอารมณ์ของปริญญา ๓ เป็นทุกขสัจเท่านั้น (รวมสมุทัยด้วย) แต่ก็ต้องศึกษาเรียนรู้ให้เกิดสุตมยปัญญา แล้วนำมาใคร่ครวญคิดพิจารณาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ไม่มีความเข้าใจผิด ไม่มีความเห็นผิด (บางคนเข้าใจผิดว่า นิพพานและอริยมรรคอันเป็นโลกุตตระเป็นสิ่งที่เที่ยง เป็นอัตตา) ซึ่งเป็นจินตามยปัญญา ทั้ง ๒ ขั้นนี้ก็จัดเป็นญาตปริญญาด้วย แต่ไม่ต้องนำมาทำตีรณปริญญา ไม่ต้องพิจารณาโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

การพิจารณาเป็นการเริ่มทำให้มีความเข้าใจมากขึ้น (ภาวนา) ขณะที่เรามีการน้อมไปที่จะให้เห็นความจริงว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ก็ต้องอาศัยความคิดและเข้าไปเห็นให้ได้ ตอนที่น้อมเข้าไปเพื่อจะเห็น เป็นขั้นภาวนา ตอนคิดใคร่ครวญเป็นจินตามย-ปัญญา (ขาดกันไม่ได้) ขณะฟังก็ต้องคิดตาม ถ้าฟังแล้วเข้าใจเป็นสุตมยปัญญา ถ้าฟังแล้วเอาไปใคร่ครวญ เอาไปคิด แล้วได้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น เป็นจินตามยปัญญา ***(นัยของเนตติปกรณ์)***

ขันธ์ ๕ และนิพพานเป็นอนัตตา เป็นสุญญตา

บทว่า **อนัตตา** ชื่อว่า **อนัตตา** เพราะว่างเปล่า

ขันธ์ ๕ เป็นสุญญตาหรือไม่ ? พระนิพพานเป็นสุญญตาหรือไม่ ? (สุญญตา เป็นของสูญ คือ ว่างจากความเป็นตัวตน จากความงาม ความเที่ยง ความสุข) **สุญญตา** หมายถึง ว่างเปล่า ขันธ์ ๕ ก็เป็นสุญญตา นิพพานก็เป็นสุญญตา

โลกียขันธ์ โลกุตตรขันธ์ อุปาทานขันธ์ ขันธุปาทาน

ขันธ์ ๕ มี ๒ อย่าง คือ

๑. **โลกียขันธ์** ได้แก่ ขันธ์ ๕ ที่เรียกว่า **อุปาทานขันธ์.** องค์ธรรม คือ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘

๒. **โลกุตตรขันธ์** ได้แก่ นามขันธ์ ๔ ที่เรียกว่า **วิสุทธิขันธ์** (นามขันธ์ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ) องค์ธรรม คือ มรรค ๔ ผล ๔ และเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย (เจตสิก ๓๖ เป็นนามขันธ์ ๓ คือ เวทนาเจตสิก ๑ เป็นเวทนาขันธ์ สัญญาเจตสิก ๑ เป็นสัญญาขันธ์ เจตสิก ๓๔ เป็นสังขารขันธ์ มัคคจิตและผลจิต เป็นวิญญาณขันธ์)

อุปาทานขันธ์ ได้แก่ ขันธ์ ๕ อันเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทานทั้ง ๔

ขันธุปาทาน ได้แก่ อุปาทาน ๔ ที่เข้าไปยึดถือในขันธ์ ๕

อุปาทาน ๔ เป็นอกุศลเจตสิก ๒ ประเภท คือ โลภเจตสิก และทิฏฐิเจตสิก ซึ่งเกิดในโลภมูลจิต ๘ (/๔) ดวงเท่านั้น

๑. กามุปาทาน (โลภ เจ.) ๒. ทิฏฐุปาทาน (ทิฏฐิ เจ.)

๓. สีลัพพตุปาทาน (ทิฏฐิ เจ.) ๔. อัตตวาทุปาทาน (ทิฏฐิ เจ.)

วิสุทธิขันธ์ กับ ขันธวิมุติ ต่างกันอย่างไร ?

พระอรหันต์ยังมีโลกียขันธ์ ยังมีจิตเห็น จิตได้ยิน มีตา มีหู ... พระอรหันต์เป็นบัญญัติ เป็นบุคคล เรียกว่า อรหันตบุคคล เพราะยังมีขันธ์ ๕ มีทั้งโลกียขันธ์และโลกุตตรขันธ์. โลกุตตรขันธ์ หมายถึง โลกุตรจิตและเจตสิก ชื่อว่า **วิสุทธิขันธ์. พระนิพพานเป็นขันธวิมุติ** พ้นจากขันธ์ เพราะไม่มีการเกิดดับ คงที่ ไม่มีความแปรปรวน ไม่มีอดีต อนาคต ปัจจุบัน ...

ขันธ์ ๕ ที่เป็นโลกียะ เรียกว่า **โลกียขันธ์** เป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน จึงเรียกว่า **อุปาทานขันธ์** ยังเป็นที่ตั้งของกิเลสได้ เป็นอารมณ์ของอุปาทานและอกุศลธรรมทั้งหลายได้

โลกุตตรขันธ์ หมายถึง นามขันธ์ ๔ เท่านั้น รูปของพระอรหันต์เป็นโลกียะอย่างเดียว เป็นที่ยึดถือของกิเลสของคนอื่นได้ แต่ว่าโลกุตตรจิต เจตสิกของพระอรหันต์ เป็นที่ตั้งของกิเลสไม่ได้ เรียกว่า **วิสุทธิขันธ์** เป็นขันธ์ที่บริสุทธิ์หมดจด ไม่เป็นอารมณ์ของกิเลสใดๆ แม้โลกุตตรจิต เจตสิกของพระอริยบุคคลเบื้องต้นทั้ง ๓ ก็เป็นวิสุทธิขันธ์ ไม่ใช่เพียงของพระอรหันต์เท่านั้น เพราะไม่เป็นที่ตั้ง ไม่เป็นอารมณ์ของกิเลสอกุศลธรรม แต่จิต เจตสิก รูป นอกเหนือจากโลกุตตรจิต ๘ และเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยแล้ว เป็นอุปาทานขันธ์ทั้งสิ้น

พระนิพพานก็เป็นอนัตตา เพราะว่า ไม่ใช่อัตตา ควบคุมไม่ได้ บังคับบัญชาไม่ได้ นิพพานเป็นนามธรรม นามธรรมไม่ใช่อัตตา อัตตาที่ไหนๆ ก็ไม่มี อะไรๆ ก็เป็นอนัตตา <u>**บัญญัติก็เป็น**</u>

<u>**อนัตตา**</u> (นิพพานและบัญญัติ ท่านวินิจฉัยแล้วว่า เป็นอนัตตา **นิพฺพานญฺเจว ปณฺณตฺติ อนตฺตา อิติ นิจฺฉยา** สมฏฺฐานสีสะ วัณณนา วิ. ปริ. เบอร์ ๑๐ ข้อ ๘๒๖ หน้า ๓๔๖ พระไตรปิฎกชุดมหามกุฏ ฯ)

อนัตตา กับ สุญญตา ต่างกันอย่างไร ?

อนัตตา หมายถึง ไม่ใช่อัตตา ไม่มีอัตตา ว่าโดยปรมัตถ์ อัตตาใดๆ ก็ไม่มีอยู่ในที่ไหน แต่เมื่อว่าโดยบัญญัติ พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงไว้ เช่น **อตฺตาหิ อตฺตโน นาโถ.** ตนเป็นที่พึ่งของตน **อตฺตานํ ทมยนฺติ ปณฺฑิตา.** บัณฑิตย่อมฝึกตน. ฯลฯ

ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่มีอัตตาใดๆ เลย โดยปรมัตถ์ ไม่มีอัตตา ไม่มีตัวตนที่ไหน นอกจากปรมัตถธรรม ๔ <u>แม้กระทั่งบัญญัติก็ยังสงเคราะห์ว่า</u> <u>เป็นอนัตตา</u> <u>เพราะไม่ใช่อัตตา</u> บังคับบัญชาสภาพธรรมใด ให้เป็นไปดังใจไม่ได้ แต่ฝึกฝนอบรมให้เกิดสภาพธรรมที่ดีคือกุศลได้ ให้ละสภาพธรรมที่ไม่ดีคืออกุศลได้ และฝึกฝนอบรมปัญญาให้รู้เท่าทัน ประจักษ์แจ้งสภาพธรรมที่มีจริงได้

สุญญตา ๒ แบบ คือ โลกียสุญญตาและโลกุตตรสุญญตา

๑. **โลกียสุญญตา** คือ ขันธ์ ๕ ที่เป็นโลกียะ ได้แก่ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ เป็นสุญญตา เพราะสูญจากความงาม สูญจากความเที่ยง สูญจากความสุข และสูญจากความเป็นตัวตน. สูญ ก็คือ ว่างเปล่า หาสาระไม่ได้

๑) <u>สูญจากความงาม</u> คือ ว่างเปล่าจากความงามที่แท้จริง รูปกายของพระพุทธเจ้างามโดยโวหาร แต่โดยปรมัตถ์ ไม่งาม เพราะว่า **สิ่งใดที่เป็นอารมณ์ของอาสวะได้ สิ่งนั้นชื่อว่า ไม่งาม**

เพราะอาสวะ เป็นปัจจัยแก่อวิชชา อวิชชา ก็เป็นปัจจัยแก่สังขาร สังขารเป็นปัจจัยแก่วิญญาณ ... ชาติเป็นปัจจัยแก่ชรามรณะ โสก-ปริเทวทุกขโทมนัสอุปายาส ... เมื่อรูปเป็นปัจจัยแก่อาสวะ เป็นไปตามกระแสปฏิจจสมุปบาท ในที่สุด จึงเป็นปัจจัยแก่ชาติ ชรามรณะ และทำให้เกิดกองทุกข์ทั้งมวล จึงชื่อว่า ไม่งามโดยแท้จริง

เพราะฉะนั้น จะเป็นรูปนางฟ้า รูปพระพุทธเจ้า รูปพรหม ก็ชื่อว่า ไม่งามโดยปรมัตถ์ แต่ถ้าโดยบัญญัติ จะมีการบัญญัติว่างามหรือไม่งาม ตามอาการของรูปที่ประณีตหรือทราม ถ้ารูปที่ประณีตก็บัญญัติว่างาม ถ้ารูปที่ทรามก็บัญญัติว่าไม่งาม แต่โดยปรมัตถ์ รูปประณีตหรือทราม ก็เป็นอารมณ์ของอาสวะกิเลสได้ทั้งนั้น จึงชื่อว่า ไม่งามโดยปรมัตถ์ ฉะนั้น โลกียขันธ์คือขันธ์ ๕ ที่เป็นโลกียะทั้งหมด สูญจากความงาม เพราะเป็นอารมณ์ของอาสวกิเลสทั้งหลายได้

๒) <u>สูญจากความเที่ยง</u> เพราะมันเกิดดับ มีแล้วกลับไม่มี ไม่มีแล้วก็มีขึ้นมาได้ เป็นสภาพแปรปรวนเปลี่ยนแปลง หาความเที่ยงแท้แน่นอนไม่ได้ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เสื่อมไป สิ้นไป

๓) <u>สูญจากความสุข</u> เพราะทนอยู่สภาวะของตนเองไม่ได้ เกิดขึ้นและค้างคาอยู่ไม่ได้ ตั้งอยู่แล้วอย่าดับก็ไม่ได้ ทนอยู่ไม่ได้ อุปาทขณะเกิดขึ้นแล้ว ก็ถูกฐิติขณะเบียดเบียน ฐิติขณะตั้งอยู่ก็ถูกภังคขณะเบียดเบียน มีการเบียดเบียนตัวเอง และถูกวัตถุปัจจัยเบียดเบียนด้วย จึงชื่อว่า สูญจากความสุข ถ้าเป็นสุขที่แท้จริงต้องทนอยู่ในสภาวะของตนเองได้ ซึ่งมีสิ่งเดียว ก็คือ พระนิพพาน สภาพที่ไม่เกิดดับ ทนอยู่ได้ จึงเรียกว่า เป็นสุขที่แท้จริง

๔) สูญจากความเป็นอัตตา เพราะไม่ได้มีอัตตาตัวตน มีแต่นามธรรม มีแต่รูปธรรมที่เกิดจากเหตุปัจจัยนั่นเอง บังคับบัญชาไม่ได้ บังคับให้เที่ยงก็ไม่ได้ บังคับให้เป็นสุขก็ไม่ได้ ...

๒. โลกุตตรสุญญตา คือ วิสุทธิขันธ์ หมายถึง นามขันธ์ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ มรรค ๔ ผล ๔ คือ โลกุตตรจิต ๘ เป็นวิญญาณขันธ์ เจตสิกที่เกิดร่วมด้วยเป็นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์

นามขันธ์ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ เรียกว่า วิสุทธิขันธ์ สูญจากความเที่ยง สูญจากความสุข และสูญจากความเป็นอัตตา แต่ไม่สูญจากความงาม **วิสุทธิขันธ์** ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา **แต่งาม มัคคจิต ผลจิต**และ**เจตสิกที่เกิดร่วมด้วย งาม** เพราะไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ จึงชื่อว่า งามโดยแท้จริง

อรหัตมรรค อรหัตผล และเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย เป็นของพระอรหันต์

อนาคามิมรรค อนาคามิผล และเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย เป็นของพระอนาคามี

สกทาคามิมรรค สกทาคามิผล และเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย เป็นของพระสกทาคามี

โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล และเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย เป็นของพระโสดาบัน

โลกุตตรจิต ๘ เป็นของพระอริยบุคคล ๔ ขั้น ๆ ละ ๒ ดวง ปุถุชนจะไม่มีโลกุตตรจิต โลกุตตรจิต ๘ เป็นของพระอริยบุคคล ๔ จำพวกเท่านั้น เมื่อโลกุตตรจิตเกิดขึ้นกับบุคคลใด จึงบัญญัติเรียกบุคคลนั้นว่า เป็นพระอริยบุคคล ตามระดับที่โลกุตตรจิตเกิดขึ้น

โลกียขันธ์ โลกุตตรขันธ์เป็นของสูญ ต่างกันอย่างไร ?

ขันธ์ ๕ ที่เป็นโลกียะ เรียกว่า อุปาทานขันธ์ เป็นของสูญ ๔ อย่าง สูญจากความงาม ความเที่ยง ความสุข ความเป็นอัตตา

นามขันธ์ ๔ ที่เป็นโลกุตตระเรียกว่าวิสุทธิขันธ์ เป็นของสูญ ๓ อย่าง ไม่สูญจากความงาม เพราะไม่เป็นอารมณ์ของอาสวกิเลส

สิ่งที่พ้นจากขันธ์ เรียกว่า ขันธวิมุติ คือ พระนิพพานและบัญญัติ เพราะพ้นจากการเกิดดับ บัญญัติเป็นอนัตตา เพราะไม่มีความเป็นอัตตา แต่ท่านไม่ได้แสดงว่าเป็นสุญญตา เนื่องจากไม่มีสภาวะ เฉพาะจิต เจตสิก รูป นิพพานเท่านั้น ที่เป็นทั้งอนัตตาและเป็นสุญญตา

พระนิพพานสูญจากความเป็นอัตตา แต่ไม่สูญจากความงาม ไม่สูญจากความเที่ยง ไม่สูญจากความสุข สูญอย่างเดียวคือสูญจากความเป็นอัตตา พระนิพพานเที่ยง ไม่มีการเกิดจึงไม่มีการดับ พระนิพพานเป็นสภาพที่เป็นสุข เนื่องจากสิ่งใดเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป สิ่งนั้นจึงเป็นทุกข์ แต่สิ่งที่ไม่เกิดไม่ดับ สิ่งนั้นเป็นสุข พระนิพพานงาม เพราะไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ จึงชื่อว่า งาม พระนิพพานสูญจากอัตตาอย่างเดียว เพราะว่า จะหาที่ไหนก็ไม่มีอัตตา แล้วจะมาบอกได้อย่างไรว่า **ถ้าตั้งใจทำ แล้วจะเป็นอัตตา**

สภาวธรรมหรือองค์ธรรมของอัตตาคืออะไร ? ใครบอกได้ ? ถ้าใครบอกว่ามีอัตตาจริงๆ คือ คนนั้นก็เห็นผิด เป็นมิจฉาทิฏฐิ

อนัตตามีความหมายว่า สูญจากความเป็นอัตตา ไม่มีอัตตา ว่างเปล่าจากความเป็นอัตตาที่เดียรถีย์เข้าใจว่ามี เป็นความคิดของ

เดียรถีย์ อัตตามีหลายชื่อ เช่น สัตว์ ชีวะ บุคคละ อาตมัน ปรมาตมัน นี่คืออัตตาของเดียรถีย์ที่มีความเห็นผิด เป็นมิจฉาทิฏฐิ

อัตตาไม่มีในที่ไหนๆ แต่ว่า มิจฉาทิฏฐิ คือ ความเห็นผิด ทำให้เข้าใจว่า มีอัตตา และถึงแม้ว่าทิฏฐิทำให้เห็นผิดว่า มีอัตตา แต่ตัวทิฏฐิก็เป็นอนัตตา ฉะนั้น ไม่มีอัตตาในที่ไหนๆ โดยแท้

พระโสดาบันละมิจฉาทิฏฐิแล้ว แต่ยังมีความยึดถือด้วยตัณหาและมานะ ฉะนั้น พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี จะไม่มีความเข้าใจผิดว่ามีอัตตาเลย แต่ว่ายังสำคัญว่ามีเรา มีความยึดถือว่าเป็นของเรา แต่ไม่มีความเห็นผิดว่าเป็นอัตตา จึงบอกว่า อัตตาไม่มีในที่ไหนๆ แต่คนที่ยังมีสักกายทิฏฐิ สามารถเข้าใจว่ามีอัตตาได้ ถ้าไม่ศึกษาพระธรรมให้ดี ขาดโยนิโสมนสิการ ขาดกัลยาณมิตร ก็เห็นผิดแบบที่เดียรถีย์คิดกันได้

เรื่องของอัตตา อนัตตา ต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้อง หาก เข้าใจพระอภิธรรมมากขึ้น สักกายทิฏฐิจะลดลง แต่ถ้าไม่เข้าใจพระอภิธรรม โอกาสของสักกายทิฏฐิจะเกิดได้ง่าย เช่น ทดลองไปถามแม่ค้า บอกแม่ค้าว่า <u>แม่ค้าไม่มีตัวตน</u> เพราะพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า <u>ไม่มีอัตตาตัวตนที่ไหนเลย</u> <u>มีแต่อนัตตา</u> ... แม่ค้าจะเกิดสักกายทิฏฐิทันทีว่า **ถ้าไม่มีตัวตน แล้วที่นั่งอยู่นี่ใคร ?** แต่ถ้าบอกผู้ได้ศึกษาพระอภิธรรมมาแล้วว่า ไม่มีตัวตน มีแต่นามธรรม รูปธรรม ผู้ฟังก็เชื่อ ไม่ปฏิเสธ เพราะได้ฟัง ได้ศึกษาพระธรรมมาแล้ว สักกายทิฏฐิจึงไม่เกิด แต่ก็พร้อมที่จะเกิดเมื่อได้ปัจจัย

ฉะนั้น การที่พิจารณาบ่อยๆ ว่า มีแต่นามธรรม รูปธรรม ลักษณะแต่ละอย่างเป็นอย่างไร ? ก็ยิ่งคลายจากสักกายทิฏฐิมากขึ้น

แต่ว่า ตัณหากับมานะยังไม่ได้ลด ถ้าไม่ได้ขัดเกลา ไม่ได้เจริญสมถวิปัสสนายิ่งขึ้น ก็ยังคงยึดถือว่า เป็นเรา ของเรา มีเราตลอด

ความเป็นเรา มี ๓ อย่าง คือ ด้วยตัณหา มานะและทิฏฐิ ถ้าเป็นทิฏฐิต้องเชื่อมั่นว่า มีอัตตาตัวตนจริงๆ คำว่า **เรา**กับ**อัตตา** คนละอย่างกัน ถ้าเชื่อมั่นว่ามีเราจริงๆ เป็นทิฏฐิ แต่ถ้าบอกว่า นี่ของเรา นั่นคือ ตัณหา. นี่เรา นั่นคือ มานะ

ต้องแยกและสังเกต แม้กระทั่งการเจริญกุศล ตัณหา มานะ ทิฏฐิก็สามารถติดตามไปได้ตลอดเวลา เป็นกุศลของเรา กุศลเป็นเรา เป็นตัวตนของเราจริงๆ ที่ทำกุศล เป็นต้น

การพิจารณานามธรรม รูปธรรม ให้รู้ว่า ถ้าพิจารณาว่าเป็นนาม เป็นรูป นามรูปไม่เป็นตัวตน คำว่า นามรูป เป็นบัญญัติ แต่สภาวะนามรูป ไม่ใช่บัญญัติ การพิจารณาสภาวะของนามธรรม รูปธรรม เช่น เข้าไปรู้ว่า ความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์ เป็นอย่างนี้ ดีใจ เสียใจ เป็นอย่างนี้ สภาวะเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว เป็นอย่างนี้ มีลักษณะอย่างนี้ เป็นต้น พิจารณาแล้วรู้ว่า เป็นรูป เป็นนาม มีสภาวะตามที่มันเป็น เป็นการสั่งสมรูปสัญญา นาม-สัญญา เป็นการรู้อนัตตา เพราะนามเป็นสภาพรู้อารมณ์ รูปเป็นสภาพแตกดับเสื่อมสลาย ไม่ใช่อัตตา เป็นการสั่งสมอนัตตสัญญา

ในเบื้องต้น ถ้าเราเจริญวิปัสสนา โดยที่ไม่เข้าไปทำความคุ้นเคย ไม่น้อมเข้าไปรู้ลักษณะของนามธรรมรูปธรรมเสียก่อน ไปพิจารณาไตรลักษณ์ทันที จะมีตัวเราที่เข้าไปเจริญวิปัสสนา

เบื้องต้นของการปฏิบัติธรรม จะไปรู้ไตรลักษณ์ทันทีเลยไม่ได้ ขั้นแรกคือไถ่ถอนความเป็นอัตตา ไถ่ถอนสักกายทิฏฐิก่อน ด้วยการ

เข้าไปรู้ลักษณะของนามธรรม รูปธรรม เรียกว่า รู้อนัตตา เพราะนามไม่ใช่อัตตา รูปไม่ใช่อัตตา ถ้าเราสามารถเข้าไปรู้นามธรรม รูปธรรม ที่เกิดจากเหตุปัจจัย จะทำให้คลายจากสักกายทิฏฐิ ละอเหตุกทิฏฐิ เห็นผิดว่าไม่มีเหตุ และวิสมเหตุกทิฏฐิ เห็นผิดว่ามีเหตุอันไม่สมควร เช่น พระเจ้าสร้างทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อผ่านขั้นนี้ไปแล้ว จึงค่อยไปพิจารณาว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาอย่างไร ที่ไม่เที่ยงคือนามธรรม รูปธรรม ที่ใคร่ครวญจนประจักษ์แจ้งมานั่นแหละ (ผ่านวิปัสสนาญาณ ๒ เบื้องต้นมาแล้ว) จึงค่อยมาพิจารณาว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาอย่างไร ...

คนที่พิจารณาไตรลักษณ์โดยทันที โดยไม่ผ่านญาตปริญญา อาจจะมีผลเสีย บางคนฆ่าตัวตายก็มี เช่น พระวักกลิ (คนละองค์กับผู้ที่เลิศทางด้านศรัทธา) พระฉันนะ (คนละองค์กับผู้ที่เคยเป็นมหาดเล็กของพระโพธิสัตว์สิทธัตถะ) พระโคธิกะ เป็นต้น

หลักธรรมตามความเป็นจริง ไม่ใช่ความคิดเห็นของเรา เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นว่า ทำไมคนที่จะบรรลุเป็นพระอรหันต์จึงคิดฆ่าตัวตาย ? เช่น พระวักกลิ พระฉันนะ พระโคธิกะ เพราะว่าท่านไปเน้นพิจารณาไตรลักษณ์มาก โดยที่ญาตปริญญาอ่อน เมื่อญาตปริญญาอ่อน ทำให้สักกายทิฏฐิแทรก เมื่อป่วยไข้ได้เจ็บ ก็มีโทมนัสแทรกด้วย แล้วเจริญวิปัสสนา เกิดความเบื่อหน่าย เข้าใจว่าตนเองหลุดพ้น เป็นพระอรหันต์แล้ว ไม่ยินดีอาลัยในร่างกายและชีวิต จึงคิดปลิดชีพตนเอง ยังดีที่คว้าวิปัสสนามาทันก่อนตาย

การเจริญญาตปริญญา ทำให้ละสักกายทิฏฐิ แต่การเจริญตีรณปริญญา พิจารณาไตรลักษณ์ ทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนัด

ฉะนั้น ไปเบื่อหน่าย คลายกำหนัดในขันธ์ ๕ แต่ยังมีสักกายทิฏฐิอยู่ สักกายทิฏฐิสั่งว่า นี่น่าเกลียด ไม่ดี ทิ้งไปเลย ไม่ต้องรักษามันแล้ว ทำให้คิดฆ่าตัวตาย ย่อมเป็นไปได้

ผู้ที่ฆ่าตัวตาย แล้วได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ มีหนึ่งในล้านๆ เพราะว่า ต้องมีความเข้าใจถูกต้อง ในเรื่องข้อปฏิบัติอย่างดีแล้ว เพียงแต่ว่า ไปเน้นพิจารณาตีรณปริญญามากเกิน โดยที่ญาตปริญญายังอ่อน เมื่อไปเน้นเจริญตีรณปริญญา จะทำให้เบื่อหน่ายมาก แต่ความรู้สึกความเป็นตัวตนยังมีอยู่มาก จึงต้องพิจารณาไปตามลำดับ ถ้าไปเจริญข้ามขั้น อาจมีผลเสียเกิดขึ้นได้

ถ้าเรายังฝึกอ่าน ก ข ค ง ไม่ชำนาญ เมื่อไปเจออะไรก็อ่านเรื่อยเปื่อย ไปอ่านให้ผู้อื่นฟัง ก็อ่านผิดๆ ถูกๆ แต่ถ้าเราอ่านให้ชำนาญแล้วก็จะอ่านได้ถูกต้อง เช่นเดียวกับการเจริญญาตปริญญาเป็นการอ่านชีวิต ว่าชีวิตนี้ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ เป็นนามธรรมรูปธรรม เกิดจากปัจจัย ต้องอ่านให้ชัดเจนก่อน <u>ถ้ายังมีความรู้สึกว่า มีเรา มีเขา มีคน มีสัตว์ แล้วไปพิจารณาว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา จะไม่ทำให้เกิดผลที่ถูกต้องจริงๆ</u> ทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้

ถ้าพิจารณาว่า ไม่เที่ยงมากๆ โดยที่ขาดการเจริญญาตปริญญาให้ชำนาญ อาจจะทำให้เป็นอุจเฉททิฏฐิได้ ถ้าพิจารณาเห็นความดับมากๆ ด้วยความไม่แยบคาย จะน้อมไปสู่อุจเฉททิฏฐิ ถ้าพิจารณาเห็นความเกิดมากๆ ด้วยความไม่แยบคาย จะน้อมไปสู่สัสสตทิฏฐิ ถ้าญาตปริญญาดีแล้ว พิจารณาไปตามลำดับได้เลย ถ้าญาตปริญญาไม่ดี มีโอกาสที่จะเพี้ยนได้ ...

กัมมัสสกตาญาณกับวิปัสสนาญาณ ?

ผู้ถาม กัมมัสสกตาญาณใช่วิปัสสนาญาณหรือไม่ ? มีภายนอกพระพุทธศาสนาหรือไม่ ?

ผู้ตอบ กัมมัสสกตาญาณเป็นพื้นฐานที่ทำให้เข้าใจถูกต้องว่า การเจริญกุศล ละอกุศล มีผลแน่นอน ฉะนั้น ให้ทำกุศล อย่าทำอกุศล และต้องเพียรละอกุศลด้วย

กัมมัสสกตาญาณ พวกฤาษีชีไพรนอกพระศาสนาก็มี ไม่ใช่มีเฉพาะในพระพุทธศาสนา แต่ญาตปริญญาเป็น<u>วิปัสสนาญาณไม่ใช่กัมมัสสกตาญาณ</u> เป็นปัญญาขั้น<u>สูงกว่ากัมมัสสกตาญาณ</u> แต่ก็ต้องมีกัมมัสสกตาญาณเป็นพื้นฐาน <u>วิปัสสนาญาณ</u>มีเฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น กัมมัสสกตาญาณ เรียกว่า **ปัญญา** ส่วนญาต-ปริญญาหรือวิปัสสนาญาณ เรียกว่า **อธิปัญญา**

ผู้ถาม กัมมัสสกตาญาณเป็นวิบากที่กรรมส่งมาจากอดีตใช่ไหม ?

ผู้ตอบ กัมมัสสกตาญาณ หมายถึง ปัญญาที่เกิดในชวนะ ไม่ใช่เป็นวิบากที่ส่งมาจากอดีต เป็นการที่แต่ละคนสะสมมาก็ได้ หรือมาอบรมเจริญในชาตินี้ก็ได้ เช่น คนที่มีความเชื่อในผลของกรรมจากอุปนิสัยที่สะสมมาก็ได้ หรือได้ยินได้ฟัง ได้มาศึกษาในชาติปัจจุบันก็ได้ ทำให้มีความเชื่อ มีความเข้าใจว่า บาปบุญมีจริง นรกสวรรค์มีจริง กรรมและผลของกรรมมีจริง กัมมัสสกตาญาณ ไม่ใช่ปัญญาที่รู้อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แต่เป็นอุปนิสัยเริ่มต้น เป็นปัญญาที่รู้ว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว รู้ว่ากรรมมีจริง วิบากคือผลของกรรมมีจริง เป็นความเห็นถูกพื้นฐานก่อน

ถ้าเริ่มวิปัสสนา จะเข้าไปเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเลยทันทียังไม่ได้ คิดได้ แต่จะไม่เห็นจริงตามนั้น คือ ยังจะไม่ได้วิปัสสนาญาณตามนั้น ขั้นต้น ต้องเห็นก่อนว่า ไม่ใช่เป็นคน ไม่ใช่สัตว์จริงๆ เป็นนาม เป็นรูปอย่างไร ? และนามรูปที่เราเห็นเป็นคนเป็นสัตว์ เพราะว่า มีจิตเห็นและมีความคิดเข้าไปร่วม จึงกลายเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นบัญญัติ เกิดจากเหตุปัจจัยอะไร ? ถ้าอ่านชีวิตจริงอย่างนี้ได้ รู้ว่า มีแต่นามธรรม รูปธรรม และมีบัญญัติสลับกันอย่างนี้ <u>ถ้าอ่านชีวิตได้อย่างนี้</u> <u>ก็มาถูกทางแล้ว</u> รู้ว่านามรูปเหล่านี้เกิดจากปัจจัย อันนี้เป็นขั้นที่ ๒ แล้วจึงค่อยมาพิจารณาเห็นแจ้งว่า ไม่เที่ยงอย่างไร ? เป็นทุกข์อย่างไร ? เป็นอนัตตาอย่างไร ? เป็นวิปัสสนาญาณที่ ๓ ขึ้นไป ฉะนั้น ขั้นแรกเรียกว่าญาตปริญญา ซึ่งจะขาดปริยัติไม่ได้เลย เพราะว่า ความหมายของญาตปริญญา คือ **สุตมยญาณ จิตตามยญาณ**และ**ภาวนามยญาณบางส่วน** ...

กาล ๔ อย่าง ทำให้บรรลุธรรม

หลักการปฏิบัติที่ทำให้บรรลุชื่อว่า**กาลสูตร** อยู่ใน **อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต ๓๕/๓๖๓** ทรงแสดงกาล ๔ เหล่านี้ ถ้าภิกษุทั้งหลายปรับเปลี่ยนโดยชอบ จะทำให้อาสวะถึงการสิ้นไป ได้แก่

๑. ฟังธรรมตามกาล
๒. สนทนาธรรมตามกาล
๓. เจริญสมถะตามกาล
๔. เจริญวิปัสสนาตามกาล

<u>การฟังธรรม</u>กับ<u>สนทนาธรรม</u> คนละอย่างกัน เพราะถ้าเราฟังแล้ว มีความเห็นถูก หรือมีความเห็นผิดเกิดขึ้น จะทราบได้อย่างไร ? ส่วนใหญ่ชอบเชื่อใจตัวเอง ว่าเข้าใจถูกต้องแล้ว แต่ถ้า

ไปสนทนากับคนที่มีความรู้ จึงจะเข้าใจว่า เข้าใจถูกหรือเข้าใจผิด ฉะนั้น ถ้าได้ฟังหรืออ่านพระไตรปิฎกมา ก็ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเข้าใจถูกต้องแน่นอนแล้ว ต้องมีการสนทนาธรรมด้วย ควรพัฒนาตนเอง ด้วยการเปิดใจรับฟังข้อเสนอ ความคิดเห็น ถ้าเขาเสนอความเห็นมา เราก็รับฟัง ถ้าเราไม่เห็นด้วย ก็มีการโต้แย้ง เป็นการสนทนาโต้ตอบกัน และที่สำคัญ คือ ต้องตั้งจิตเมตตา เพราะการสนทนาธรรมกัน อาจเป็นเหตุให้บาดหมางกันได้ เกิดการทะเลาะกันได้ ถ้าต่างคนต่างมีความยึดมั่นถือมั่น มีความเห็นที่ขัดแย้งกัน โดยไม่มีขันติ ขาดเมตตา

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นทุกขสัจ เป็นชื่อของขันธ์ ๕ ขันธ์ ๕ เป็นอนิจจัง เป็นทุกขัง เป็นอนัตตา ทำไมถึงเป็นอนิจจัง เพราะมันมีอนิจจลักษณะ มีการเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป มีแล้วก็ไม่มี ขันธ์ ๕ มันมีแล้วก็ไม่มี ดังนั้น ขันธ์ ๕ จริงๆ เรียกว่า อนิจจัง แต่ที่เรียกว่า อนิจจัง ก็เพราะว่า มันมีอาการที่มีแล้วไม่มี อาการที่มันมีแล้วไม่มีอย่างนี้ เรียกว่า เป็นอาการ เป็นอนิจจลักษณะ ซึ่งเปรียบเหมือนสีของโค ส่วนขันธ์ ๕ ก็คือตัวโค ตัวโคกับสีของโคมันอันเดียวกันไหม ? ... คนละอันกันนะ

ฉะนั้น ขันธ์ ๕ กับอนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตต-ลักษณะ ก็แยกกันไม่ออก แต่ว่ามันไม่ใช่อันเดียวกัน ตัวขันธ์ ๕ เป็นสิ่งหนึ่ง แต่อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะเป็นอาการของขันธ์ ๕

ตัวอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (ตัวขันธ์ ๕) เป็นปรมัตถ์ แต่อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะเป็นอาการของขันธ์ ๕

เป็นบัญญัติพิเศษที่ต้องน้อมพิจารณาจึงจะเห็น ทุกวันนี้ ในชีวิตประจำวัน เราเห็นไหม เป็นทุกข์อย่างไร ถ้าไม่คิดจะทุกข์ไหม ? กินอาหารอร่อยๆ ทุกข์ไหม ? อยู่ในห้องแอร์เย็นๆ หรือในที่สบายๆ อย่างเรานั่งนานๆ เมื่อยไหม ? หรือเดินเยอะๆ ปวดเข่าเป็นทุกข์ไหม ? เห็นทุกขเวทนา หรือทุกขลักษณะ เป็นนามรูปที่เป็นทุกข์ หรือเป็นเราที่เป็นทุกข์ ก็เป็นเราอีกนั่นแหละ ต้องเห็นทุกข์จริงๆ จะต้องเข้าไปเห็นว่า มันเป็นการทนไม่ได้ของนามรูป การเกิดดับของนามรูป จึงจะทำให้เห็นทุกข์ เห็นว่า มันมีแล้วก็ไม่มี ไม่ใช่เห็นว่าเราเป็นทุกข์ เจ็บปวด เมื่อยล้า ...

ไม่ใช่บอกว่า เมื่อก่อนเราสวยและสาว แต่เดี๋ยวนี้ ทำไมแก่จังเลย อ้อ ! มันไม่เที่ยง อย่างนี้ ไม่ได้เห็นอนิจจัง เป็นเพียงแค่คิดถึงอนิจจังเท่านั้น คิดถึงอาการของอนิจจัง แต่ไม่ได้เห็นอนิจจัง เพราะถ้าเห็นอนิจจังจริงๆ ต้องเป็นการเห็นว่า นามธรรมที่มันมีแล้วก็ไม่มี มันเปลี่ยนแปลงไป รูปธรรมมันมีแล้วเปลี่ยนแปลงไป อย่างนี้ถึงจะเรียกว่า เห็นอนิจจลักษณะ เป็นอนิจจลักษณะของนามรูป ไม่ใช่ของคน สัตว์ เพราะตัวไตรลักษณ์เป็นลักษณะของสังขารธรรม มันเป็นลักษณะของปรมัตถธรรม แต่อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ เป็นบัญญัติพิเศษ เพราะว่าเกื้อกูลแก่คนมีปัญญาที่จะทำให้ออกจากวัฏฏะได้ ถ้าคนไม่มีปัญญา เห็นร่างกายจิตใจนี้ไม่เที่ยง จะเกิดโทมนัส แต่ถ้าคนมีปัญญาเห็นก็จะทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนัด แล้วออกจากวัฏฏะได้ ฉะนั้น **ไตรลักษณ์**นี้ จึงชื่อว่า เป็น**บัญญัติพิเศษ** หรือ **อริยกรธรรม** ธรรมะที่ทำให้เป็นพระอริยเจ้า พระอริยะทุกท่าน ทุกองค์ ต้องรู้ไตรลักษณ์มาก่อน จึงสามารถที่จะทำให้ถึงพระนิพพานได้

ขันธ์ ๕ เปรียบเหมือนฝั่งนี้ พระนิพพานเปรียบเหมือนฝั่งโน้น ถ้ายังยินดีอยู่ฝั่งนี้ จะข้ามไปฝั่งโน้นได้ไหม ? ไม่มีทางเลย ต้องเบื่อหน่ายในขันธ์นี้ก่อน อาหารก็ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ บุตร ภรรยา สามี เป็นขันธ์ ๕ ทั้งนั้นเลย ทั้งร่างกายจิตใจ ทั้งภายในภายนอก เป็นอนัตตา ไม่เที่ยง ถ้าเห็นอย่างนี้ได้เป็นประจำ โอกาสที่จะออกจากขันธ์ ๕ จึงจะมีได้ แต่ถ้ายังเห็นว่าอันนั้นก็ยังดีอยู่ นี่ของเรานั่นก็ของเรา ยังมีความยินดีในฝั่งนี้อยู่ก็ไม่สามารถข้ามไปฝั่งโน้นได้ มันเป็นวิธีการพิเศษ เฉพาะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่คิดค้นวิธีนี้ได้ และสามารถออกจากขันธ์ ๕ นี้ได้ คือ การพิจารณาขันธ์ ๕ ว่าเป็นของไม่เที่ยง มีแล้วก็ไม่มี เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา จนกระทั่งเกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนัด จึงสามารถก้าวข้ามฝั่งนี้ ไปสู่ฝั่งโน้นคือพระนิพพาน อันเป็นบรมสุขได้ ...

ภัทเทกรัตตสูตร

พระสูตรนี้ เคยท่องกันมาแล้วใช่ไหม ?

อตีตํ นานฺวาคเมยฺย *นปฺปฏิกงฺเข อนาคตํ*
ยทตีตมฺปหีนนฺตํ *อปฺปตฺตญฺจ อนาคตํ*
ปจฺจุปฺปนฺนญฺจ โย ธมฺมํ *ตตฺถ ตตฺถ วิปสฺสติ*
อสํหิรํ อสงฺกุปฺปํ *ตํ วิทฺธา มนุพฺรูหเย.*
อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปํ *โก ชญฺญา มรณํ สุเว*
น หิ โน สงฺครนฺเตน *มหาเสเนน มจฺจุนา*
เอวํ วิหาริมาตาปึ *อโหรตฺตมตนฺทิตํ*
ตํ เว ภทฺเทกรตฺโตติ *สนฺโต อาจิกฺขเต มุนีติ.*

ผู้มีราตรีหนึ่งเจริญ

บุคคล ไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว (ด้วยอาลัย) ไม่ควรมุ่งหวังสิ่งที่ยังไม่มาถึง สิ่งใดล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นก็เป็นอันละไปแล้ว และสิ่งใดยังไม่มาถึง ก็เป็นอันยังไม่มาถึง ก็บุคคลใด เห็นแจ้งธรรมะ**ปัจจุบัน** ไม่ง่อนแง่น ไม่คลอนแคลน ในธรรมะนั้นๆ ได้ บุคคลนั้น พึงเจริญธรรมะนั้นๆ เนืองๆ ให้ปรุโปร่งเถิด

พึงทำความเพียรในวันนี้แหละ ใครเล่า ? จะรู้ความตายในวันพรุ่ง เพราะว่า ความผัดเพี้ยนกับมัจจุราช ผู้มีเสนาใหญ่นั้นย่อมไม่มีแก่เราทั้งหลาย พระมุนีผู้สงบ ย่อมตรัสเรียกผู้มีปกติอยู่อย่างนี้ มีความเพียร ไม่เกียจคร้าน ทั้งกลางวันและกลางคืนนั่นแลว่า ผู้มีราตรีหนึ่ง เจริญ ... **(ม. อุปริ. เบอร์ ๒๓ หน้า ๒๑๐)**

พระสูตรที่ว่าด้วย ผู้มีราตรีหนึ่งเจริญขึ้น คืนเดียวก็เจริญแล้ว เปลี่ยนจากปุถุชนเป็นพระอริยบุคคล เจริญด้วยคุณธรรม บุคคลไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้วด้วยอาลัย <u>อาลัย</u> หมายถึง <u>ตัณหา ทิฏฐิ</u> แต่ถ้าคำนึงถึงอดีตโดยที่ไม่มีอาลัย ไม่เป็นไร อย่าเข้าใจผิดว่า คิดถึงอดีต อนาคตไม่ได้ อย่างพวกพ่อค้า เขาต้องมีการวางแผนการตลาด ต้องมีการสำรวจว่า ยอดกำไรของปีนี้และปีที่แล้วต่างกันอย่างไร เพื่อวางเป้าหมายในอนาคต ใช่ไหม ?

แม้แต่การเจริญวิปัสสนา ก็ต้องรู้อดีต อนาคต ต้องวางแผน ต้องมีเป้าหมาย แต่คนส่วนใหญ่ยังเข้าใจผิดอยู่ ไม่ให้คิดถึงสิ่งที่เป็นอดีต อย่างนี้ไม่ถูกต้อง ไม่ควรคำนึงถึง หรือไม่ควรมุ่งหวังสิ่งที่ยังไม่มาถึง ถ้าเป็นไปด้วย<u>อาลัย</u> คือ <u>ตัณหา</u> <u>ทิฏฐิ</u> สิ่งนี้ไม่ควรจะคิดถึง สิ่งใดล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นเป็นอันละไปแล้ว สิ่งใดยังไม่

มาถึงก็เป็นอันยังไม่มาถึง เพราะว่า จะไปคิดถึงด้วยกิเลส อนาคตก็เช่นกัน <u>แต่ถ้าคิดถึงด้วยกุศล</u> <u>ควรคิด</u> <u>จาคานุสสติ</u> <u>สีลานุสสติ</u> <u>เทวตานุสสติ</u> <u>เหล่านี้เป็นอดีตทั้งนั้น</u> <u>พุทธานุสสติ</u> <u>คิดถึงคุณของพระพุทธเจ้าในอดีตทั้งนั้น</u> คิดอย่างนี้ กุศลเจริญขึ้น

บุคคลใดเห็นแจ้งในธรรมะปัจจุบัน ไม่ง่อนแง่น ไม่คลอน-แคลน ถ้าเห็นแจ้งธรรมะในปัจจุบันด้วยกุศล ไม่มีตัณหา มานะ ทิฐิ ควรเห็นแจ้ง ควรรู้ แต่ถ้าไปรู้อารมณ์ปัจจุบันด้วยตัณหา มานะ ทิฐิ อย่างนี้ก็ไม่ควรไปรู้ **ไม่ง่อนแง่นคลอนแคลน นี้เป็นวิปัสสนา** (อีกนัยหนึ่ง หมายถึง **พระนิพพาน**) ให้รู้แจ้งธรรมะในปัจจุบันด้วยวิปัสสนา และน้อมไปในพระนิพพาน หรือเป็นไปในวิปัสสนานั่นแหละ ถ้ายังไม่บรรลุ ไม่ง่อนแง่น ไม่คลอนแคลนในธรรมนั้นได้ บุคคลนั้นพึงเจริญธรรมะนั้นๆ เนืองๆ ให้ปรุโปร่งเถิด (การเจริญวิปัสสนาทั้งวันทั้งคืน) คือ ควรทำความเพียรในวันนี้แหละ ใครเล่าจะรู้ความตายในวันพรุ่ง เพราะว่า ความผัดเพี้ยนกับมัจจุราช ผู้มีเสนาใหญ่นั้นย่อมไม่มีแก่เราทั้งหลาย

จะขอผัดวันไปก่อนได้ไหมว่า อย่าเพิ่งตายเลย ขอไปเที่ยวกลับมาก่อน อย่างนี้ไม่ได้ใช่ไหม ฉะนั้น ผู้ที่ไม่ประมาท จะเจริญวิปัสสนา เจริญกุศลทุกๆ ขณะ ทุกเมื่อที่มีโอกาส

พระมุนีผู้สงบ หมายถึง พระพุทธเจ้า ย่อมตรัสเรียกผู้มีปกติอยู่อย่างนี้ มีความเพียร ไม่เกียจคร้านทั้งกลางวันและกลางคืนว่า ผู้มีราตรีหนึ่งเจริญ ฉะนั้น **สูตรนี้เน้นวิปัสสนา** แต่วิปัสสนาก็ต้องหมายถึงว่า <u>คนนั้นต้องมีสมาธิดี</u> <u>ไม่ใช่ฟุ้งซ่าน</u> <u>จึงมาเจริญวิปัสสนา</u> แต่เดี๋ยวนี้มีการสอนว่า ฟุ้งซ่านก็ให้รู้ว่าฟุ้งซ่าน ... แต่พระพุทธเจ้า

สอนว่า หาก<u>อกุศลใดที่ยังไม่เกิด</u> <u>ระวัง</u> <u>สังวร</u> <u>อย่าให้เกิด</u> แต่ถ้า<u>อกุศลใดที่เกิดขึ้นแล้ว</u> <u>รีบละอกุศลนั้นโดยเร็ว</u> <u>กุศลใดยังไม่เกิด</u> <u>ต้องเพียรทำให้เกิด</u> <u>กุศลที่เกิดขึ้นแล้ว</u> <u>ต้องรักษาให้เจริญงอกงามยิ่งๆ ขึ้น</u> นี้เป็น**สัมมัปปธาน ๔** แต่เดี๋ยวนี้ง่ายมาก ราคะเกิดก็ให้รู้ว่ามีราคะ ฟุ้งซ่านเกิดก็ให้รู้ว่าฟุ้งซ่าน คนส่วนใหญ่ชอบแบบนี้ ไม่ต้องไปพากเพียรอะไรมาก อย่างคนดื่มเหล้าก็ให้รู้ว่าดื่มเหล้า แล้วยังดื่มอยู่ ก็เจริญสติปัฏฐานไป เจริญวิปัสสนาไปก็ได้ ลองคิดดูว่า นี่จะเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือไม่ ? ...

ความเข้าใจผิดเรื่องสติ ปัญญาทางโลก

คนเดี๋ยวนี้เข้าใจว่า ถ้ารู้ตัวว่าทำอะไรอยู่ นั่นคือมีสติแล้ว ตกลงมันใช่สติไหม ? เช่น กำลังชกมวย แย๊บซ้ายก็รู้ว่าแย๊บซ้าย แย๊บขวาก็รู้ว่าแย๊บขวา อย่างนี้มีสติไหม ? หรือขับรถอยู่ จะเลี้ยวซ้าย-ขวา ก็รู้ อย่างนี้มีสติไหม ? สิ่งเหล่านี้ เป็นการใช้สติในทางโลก ชาวโลกทั่วไปที่ยังไม่ได้ศึกษาพระธรรม เรียกขานกัน แต่ไม่ใช่ความหมายของสติในทางพระพุทธศาสนา หากโจรจะปล้นก็จะต้องมีการวางแผนมาอย่างดี และถ้าปล้นสำเร็จด้วย อย่างนี้พวกโจรมีปัญญาไหม ? สติและปัญญาจะเกิดกับอกุศลได้ไหม ? สติปัญญาทำบาปได้ไหม ? ... ถ้าบอกว่า เป็นสติปัญญาทางโลก แล้วเป็นบาปหรือเป็นบุญเล่า ? ตกลงว่า สติปัญญาเป็นบาปได้หรือ ? พระพุทธเจ้าสอนให้เจริญสติปัญญามิใช่หรือ ?

จะเห็นได้ว่า หากไม่ได้ศึกษาพระอภิธรรม จะสับสนมาก และจะใช้คำว่า **สติทางโลก ปัญญาทางโลก** ซึ่งจริงๆ แล้วไม่มีไปสับสนกับคำว่า **โลกียปัญญา โลกียสติ** ซึ่งไม่ได้เกี่ยวกับทาง

โลกอย่างนั้น **โลกียะ** หมายความว่า ยังเป็นอารมณ์ของอาสวะได้ เกิดในจิตอะไรบ้าง เราควรจะต้องรู้ (**โลกียธรรม** คือ ธรรมที่ยังแตกดับเสื่อมสลาย ยังทำให้เวียนว่ายตายเกิด ได้แก่ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘. **โลกุตตรธรรม** คือ ธรรมเหนือโลก พ้นจากโลกียธรรม ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ พระนิพพาน ๑ ก็คือ **โลกุตตรธรรม** ๙ นั่นเอง)

เพราะฉะนั้น การที่มีความรู้สึกตัวอย่างโลกๆ นั้น ไม่ได้หมายถึงว่า เป็นสติหรือเป็นปัญญา เมื่อไหร่ที่เป็นกุศล เมื่อนั้นจึงมีสติ แต่ถ้าไม่ได้เป็นไปในกุศล ขณะนั้นไม่ใช่สติเลย ถ้าเป็นปัญญา ต้องเป็นความรู้ เข้าใจความจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง จะเป็นสมมุติบัญญัติ หรือจะเป็นปรมัตถ์ก็แล้วแต่ นั่นจึงจะเป็นปัญญา รู้เหตุ รู้ผล เห็นความจริง จึงจะเป็นปัญญา แต่การรู้วิชาการทางโลก รู้วิธีการปล้น รู้วิธีการในการทำกับข้าวให้อร่อย อย่างนี้ไม่ใช่ปัญญา ต้องเป็นการรู้เหตุ รู้ผล เข้าใจความจริง เช่น รู้ว่าการทำบุญ เจตนาเป็นตัวตั้งใจ เจตนานี่แหละเป็นกรรมที่ทำให้เกิดวิบาก เจตนาเป็นตัวเหตุ วิบากคือผลของบุญ หรือผลของบาป (รวมทั้งกัมมชรูป) อันนี้คือตัวผล ถ้าอย่างนี้ เรียกว่า ปัญญาได้เป็นกัมมัสสกตาปัญญา

ดังนั้น **สติเกิดกับกุศล เกิดกับโสภณจิต** (จิตที่มีเจตสิกดีงามเกิดร่วมด้วย) ถ้าเป็นไปในกุศลเมื่อไร จึงมีสติ ถ้าเป็นไปในศีลเมื่อไร มีสติ ถ้าเป็นไปในบุญกิริยาวัตถุเมื่อไร ถึงจะมีสติ ต้องเป็นบุญ เช่น ขณะที่ขับรถ ขับดีมากเพราะว่ากลัวโดนปรับ ก็เลยขับอย่างตั้งใจ อย่างนี้ถือว่ามีสติไหม ? ... ไม่มีสตินะ เป็นกุศล

ไหม ? คือ กลัวโดนปรับ ... ไม่เป็นกุศลนะ แต่ถ้าขับรถด้วยความตั้งใจ เพราะว่าเกรงผู้โดยสารจะไม่ปลอดภัย จึงต้องขับอย่างระมัดระวัง รักษากฎจราจร ไม่ให้เป็นภาระของสังคม อย่างนี้ขับอย่างมีสติไหม ? ... มีสตินะ เพราะขับด้วยกุศลจิต คิดถูกต้อง

ถ้ามีปัญญาต้องรู้ความจริง รู้ว่า ถ้าเราทำสิ่งที่ดี ผลดีจะเป็นอย่างไร ถ้าทำสิ่งที่ไม่ดี ผลที่ไม่ดีจะเป็นอย่างไร ? เช่น ขับรถปาดหน้ากัน ผลคืออะไร ? ถ้าเกิดอุบัติเหตุ ผู้โดยสารจะต้องได้รับความทุกข์ขนาดไหน ? พ่อ แม่ ลูก ครอบครัวของเขาจะเป็นอย่างไร ? นี่คือการรู้เหตุ รู้ผล ถ้าขับรถดีแล้ว จะมีผลอย่างไร ? ทุกคนก็กลับถึงบ้านได้อย่างปลอดภัย มีความสุข เราก็ได้รับความสุขไปด้วย อันนี้เป็นเหตุผลทางโลก ๆ แต่เป็นเหตุผลที่มีปัญญา ถ้าเป็นปัญญาทางธรรมก็ยิ่งรู้เรื่องของกรรม วิบากของกรรม รู้เรื่องของนามธรรม รูปธรรม รู้เรื่องการกระทำคือกรรมได้แก่ เจตนา ความตั้งใจ ทั้งที่ดีและที่ชั่ว เป็นกุศลกรรม อกุศลกรรม ฉะนั้น ควรพิจารณา สติเกิดได้กับกุศล เกิดกับโสภณจิตเท่านั้น ไม่เกิดกับอกุศลเลย แต่ส่วนใหญ่ไปใช้คำผิด ๆ กัน จึงทำให้ปัจจุบันนี้ เกิดความสับสนมาก

ขณะนี้ กำลังนั่งฟังธรรม เป็นกุศลหรืออกุศล ? (กุศล) มีสติไหม ? (มีสติ) มีคิดถึงบ้านบ้างไหม ? ถ้ามีคิดถึงบ้าน มีสติไหม ? (ไม่มี) สัปหงก มีสติไหม ? (ไม่มี) ขณะฟังธรรมอยู่ อกุศลเกิดสลับกันก็ยังได้ ในชีวิตประจำวัน แม้เราสมาทานศีล อกุศลก็ยังเกิดขึ้นสลับได้ เจริญวิปัสสนาอยู่ อกุศลเกิดขึ้นสลับได้เหมือนกันด้วยความรวดเร็วของจิต เป็นสิ่งที่จะต้องสังเกตให้รู้

ถ้าขณะเข้าฌาน อกุศลเกิดสลับได้ไหม ? (ไม่ได้) แต่ถ้ายังไม่เข้าฌาน กำลังนั่งสมาธิอยู่ อกุศลเกิดขึ้นได้นะ ถ้าเป็นขณิก-สมาธิ อุปจารสมาธิ อกุศลเกิดสลับได้ แต่ถ้าเป็นฌานจิต เป็นอัปปนาสมาธิแล้ว อกุศลเกิดสลับไม่ได้แล้ว หมายถึง ได้ฌานเป็นกระแสของฌานแล้ว ในระหว่างเข้าฌานจะยินดีในฌานไม่ได้ ก่อนเข้าฌานและออกจากฌาน อกุศลสามารถเกิดได้ แต่ว่าความยินดีในฌานที่เป็นอกุศล เรียกว่า ภวตัณหาหรือรูปตัณหา ไม่ได้เป็นเครื่องกั้นของฌาน ต้องเป็นกามตัณหา จึงจะเป็นเครื่องกั้นของฌาน เพราะรูปตัณหาเป็นความยินดีในฌาน ถ้าเราไม่อยากได้ฌาน ไม่สนใจในฌานเลย ก็จะไม่ทำฌาน แต่บางคนอยากได้ฌานก็ลงมือศึกษาปฏิบัติ เรียกว่า อาศัยตัณหาละตัณหาก็ได้

ถ้าอยู่ในฌานจะไม่สามารถพิจารณาอะไรได้เลย ขณะอยู่ในฌานจะมีอารมณ์ของสมถะเป็นนิมิตเท่านั้น ไม่สามารถพิจารณาอะไรได้ ถ้าพิจารณาได้เมื่อไร หมายถึง เป็นกามาวจรจิตแล้ว ไม่ใช่ฌานจิตแล้ว คือ ออกจากฌานแล้ว เป็นเรื่องที่เราควรทำความเข้าใจ คำสอนของพระพุทธเจ้าละเอียดลึกซึ้ง ต้องอาศัยการสนทนาด้วย การสนทนามีประโยชน์มาก แต่ต้องตั้งจิตไว้ชอบ เพราะระหว่างสนทนา จะมีความยึดถืออัตตามาแทรกได้ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ จะแทรกตลอด กุศลเกิดสลับกับอกุศล จะเห็นได้ว่า **ในยุคนี้ พระภิกษุจะไม่ค่อยสนทนาธรรมกัน** เพราะว่า ถ้าสนทนากันแล้ว เดี๋ยวจะทะเลาะกัน เพราะต่างคนต่างยึดมั่น แต่ถ้าหากคนไหนชอบที่จะสนทนา ทำใจได้ คือ วางตนได้ว่า การสนทนาจะเกิดประโยชน์อย่างไร มีสติ สัมปชัญญะ มีเมตตาและขันติต่อกัน ก็จะเกิดประโยชน์มากทีเดียว

สภาวลักษณะ สามัญญลักษณะคืออะไร ?

สภาวลักษณะ หมายถึง ลักษณะที่มีตัวธรรมะ มีภาวะจริงๆ ลักษณะ หมายถึง เครื่องกำหนด ภาวะ แปลว่า มี, เป็น, อยู่, ลักษณะที่มีอยู่จริงๆ เป็นปรมัตถธรรม เช่น แข็ง อ่อน เย็น ร้อน ตึง ไหว โกรธ หิว สุข ทุกข์. ปรมัตถธรรมของหิว คือ เป็น ทุกขเวทนา ... หนัก เป็นปรมัตถธรรมอะไร ? ... ปฐวีหรือ ?

ลักษณะของปฐวี ถ้าไปอยู่บนอวกาศ ไปจับวัตถุสิ่งหนึ่ง จะรู้ไหมว่า ของสิ่งนั้นแข็งหรืออ่อน อย่างจับยานอพอลโล จะรู้ไหม ว่าแข็งหรืออ่อน ? ... (รู้) ถ้าจุดไฟได้แล้วไปจับไฟ จะรู้ไหมว่าร้อน ? ... (รู้) แต่ถ้าเราไปจับวัตถุ เช่น จับแก้วข้างบนอวกาศ จะรู้ไหม ว่าหนักหรือเบา ? ... (ไม่รู้ เนื่องจากไม่มีแรงโน้มถ่วง) แสดงว่า หนัก เบา เป็นปรมัตถ์ หรือ บัญญัติ ? ...

ให้จำไว้ว่า สภาวธรรม ไม่ว่าอยู่ที่ไหน ต้องแสดงสภาวะของ ตนเสมอ จะไม่เปลี่ยนแปลง เช่น ไปอยู่ที่อเมริกา โดนไฟ มือพอง ไหม ? ... (พอง) ไม่ว่าจะโดนไฟไหม้ที่ไหน ก็ต้องมือพอง โดน น้ำแข็งจะเย็นไหม ? อยู่ที่ไหนๆ มันก็ต้องแสดงภาวะของมัน ออกมา คนตาบอดไปจับของสิ่งหนึ่งจะรู้ไหมว่า แข็งหรืออ่อน ? ... (รู้) จะรู้ไหมว่ามันหยาบ-ละเอียด ? ... (ไม่รู้) เพราะจะรู้ว่า หยาบ-ละเอียดได้ ต้องลูบ (สัมผัสกับสิ่งนั้น) ทั้งหนักกับเบา หยาบกับละเอียด ไม่ใช่เป็นสภาวะที่รู้ได้ทุกสถานที่ (เป็นบัญญัติ) แต่แข็ง-อ่อน รู้ได้ทุกสถานที่ (เป็นปรมัตถ์) (จะรู้ว่าหนักหรือเบา วัตถุนั้นจะต้องอยู่ด้านบน ส่วนของร่างกายต้องอยู่ด้านล่าง จะเบา มากหรือหนักมาก ก็ขึ้นอยู่กับความรู้สึก ความอดทนของแต่ละคน

ไม่เท่ากัน คนไหนแข็งแรง อดทนได้มาก วัตถุที่ยกจะเบา คนไหนไม่แข็งแรง อดทนไม่มาก วัตถุสิ่งเดียวกันนั้นก็จะรู้สึกหนัก)

ลักษณะของธาตุดิน คือ ลักษณะ**แข็ง**หรือ**อ่อน**เท่านั้น แต่ว่า **ความหนัก ความเบา** หรือ**ความหยาบ ละเอียด เป็นบัญญัติ** ไม่อาจรู้ได้เหมือนกันในสถานที่ที่ต่างกัน ลักษณะของธาตุดิน คือ แข็งและอ่อนเท่านั้น แต่ความหนักเบา หยาบละเอียด มีพุทธพจน์แสดงอธิบายขยายความธาตุดิน หลายคนจึงเข้าใจว่า เป็นปรมัตถ์ จึงเอามาแสดงกัน แต่ความจริงไม่ใช่ พระพุทธเจ้าแสดงโดยโวหาร เหมือนกับรูปธาตุ (สี) ท่านก็แสดงว่า เป็นความสว่าง มืด เงา หมอก สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม ... สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยมเป็นบัญญัติ แต่พระพุทธเจ้าก็แสดงว่า เป็นรูปารมณ์ เป็นสิ่งที่เห็นทางตา เพราะชาวโลกเข้าใจว่า รูปบัญญัติเหล่านั้นเห็นได้ทางตา แต่ความเป็นจริงแล้ว รูปารมณ์มีลักษณะเดียว คือ เป็นสิ่งที่ปรากฏกับจักขุ-วิญญาณเท่านั้น (ในปัจจุบันขณะ จิตในมโนทวารก็รู้ได้ทั้ง ๓ กาล)

ถามว่า สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยมนี้ ปรากฏแก่จักขุวิญญาณหรือเปล่า ? ... ไม่ใช่ ปรากฏแก่มโนวิญญาณ อาศัยทางตา ผ่านทางตาแล้วไปถึงทางใจ จึงรู้ว่าเป็นสี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม. หนัก เบา หยาบ ละเอียดก็เช่นกัน อาศัยทางกาย ผ่านทางกายไปถึงทางใจแล้ว จึงรู้ว่า หนักหรือเบา หยาบหรือละเอียด ...

สภาวลักษณะเป็นปรมัตถ์ แต่สามัญญลักษณะหรือไตรลักษณ์เป็นบัญญัติพิเศษ แตกต่างกัน แต่เรียกว่า ลักษณะเหมือนกัน เพราะเป็นตัวกำหนดสภาวธรรม

แทรกพระรัตนตรัย ก่อนเข้าใจสภาวธรรม

เราจะถึงพระรัตนตรัยได้อย่างไร ? พระรัตนตรัยอยู่ที่ไหน ?

พระรัตนตรัยอยู่ในพระไตรปิฎก ถ้าไม่มีใครเอาเรื่องของพระรัตนตรัยจากในพระไตรปิฎกออกมาแสดง ออกมาทำเป็นหนังสือ เราจะรู้จักพระพุทธเจ้าไหม ? จะรู้จักพระธรรมไหม ? จะรู้จักอริยสัจไหม ? จะรู้จักพระอริยสงฆ์ไหม ? แต่ว่าขณะนี้ เรามีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแบบเงาๆ ยังไม่ได้เป็นที่พึ่งอย่างแท้จริง เป็นแค่เงาๆ เพราะเราอาจจะขาดจากพระรัตนตรัยเมื่อไรก็ได้ ...

คนที่ไปไหว้เทวรูป เจ้าพ่อ เจ้าแม่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยความเข้าใจผิด มีโอกาสขาดจากพระรัตนตรัยได้ เพราะไม่รู้จักพระรัตนตรัย ไม่เข้าใจพระรัตนตรัย ไม่รู้ว่าวัตถุเหล่านั้นเป็นวัตถุนอกพระพุทธศาสนา ไม่ใช่วัตถุในพระพุทธศาสนา และไม่ได้มีตัวตนจริงๆ เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาในลัทธิความเชื่อบางกลุ่ม

ที่เรียกกันว่า เจ้าแม่กวนอิม แท้จริง คือ พระนางเมี่ยวซันเป็นพระธิดาองค์เล็กที่ ๓ ของพระเจ้าแผ่นดินจีน มีคุณธรรมสูง สามารถที่จะบริจาคดวงตาให้พระบิดาได้ มีใจเมตตา ชอบช่วยเหลือคนทุกข์ยาก ชอบปล่อยนักโทษ คนจึงสรรเสริญยกย่องว่าเป็นเจ้าแม่กวนอิม <u>กวนอิมเพี้ยนมาจากอวโลกิเตศวร</u> เป็นพระโพธิสัตว์ของลัทธิมหายาน อวโลกิเตศวรมาจากอินเดีย เผยแพร่มาในจีน เพี้ยนเป็นกวนอิม. <u>ตามหลักคำสอนของเถรวาท ถือว่าลัทธิมหายานไม่ได้ช่วยรักษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา แต่กลับทำลาย เพราะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักคำสอน ทั้งพระธรรมและพระวินัย ประพฤติย่อหย่อน ผิดจากหลักคำสอนมากมาย</u>

ถ้าใครนับถือ กราบไหว้พระนางเมี่ยวซัน ในฐานะเป็นคนดีมีคุณธรรมสูง อย่างนี้ไม่มีโทษ แต่ถ้านับถือเคารพบูชาเจ้าแม่กวนอิมในฐานะพระโพธิสัตว์ มีฤทธิ์เดช สามารถช่วยเหลือคุ้มครองผู้ที่ไปกราบไหว้ สวดมนต์ขอพร อย่างนี้เป็นสีลัพพตปรามาส ถ้าเข้าใจว่ามีคุณเหนือพระรัตนตรัย อย่างนี้ก็ทำให้ขาดจากพระรัตนตรัยได้

ใครเป็นคนสร้างพิฆเนศขึ้นมา มีโอกาสขาดจากพระรัตนตรัยได้เลย เพราะไม่รู้คุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปนับถือวัตถุอื่นว่ามีคุณ มีความวิเศษมากกว่าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ส่วนใหญ่คนไปไหว้พิฆเนศ ไปไหว้เพื่ออะไร ... เพื่อให้มั่งมี ขอให้เจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขึ้น ไม่เข้าใจเหตุผลของกรรมตามหลักพุทธศาสนา แต่ไปทำตามแนวศาสนาอื่นที่ต้องทำให้พระเจ้าพอใจแล้วขอพรจากพระเจ้า ล้วนเป็นความเห็นผิด เป็นอกุศล และทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อม

การถึงพระรัตนตรัย ถึงได้จากการศึกษาพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่อยู่ในพระไตรปิฎก แต่ยังไม่ได้ถึงจริงๆ ผู้ที่ถึงพระรัตนตรัย โดยแท้จริง ต้องถึงด้วยโลกุตตรสรณคมน์ ต้องรู้แจ้งอริยสัจ ๔ จึงจะไม่ขาดจากพระรัตนตรัย ไม่มีการเศร้าหมองด้วย แต่ปุถุชนเศร้าหมองได้ง่ายมาก และอาจขาดจากพระรัตนตรัยได้โดยไม่รู้ตัว เพราะไม่รู้คุณของพระรัตนตรัย

เรานับถือกราบไหว้รัชกาลที่ ๑ รัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๙ เจ้าแม่กวนอิม เจ้าพ่อกวนอู เปาบุ้นจิ้น ฯลฯ ได้ โดยคิดถึงคุณ เช่น ความซื่อสัตย์ ความเที่ยงธรรม คุณธรรมความดี แต่ตอนทำบาปต้องแยกออกไป อย่างนี้ ไม่ขาดจากการถึงพระรัตนตรัย

การนับถือครูบาอาจารย์ พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ฯลฯ แม้พ่อแม่ที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ เราก็กราบไหว้ ดูแล กตัญญูได้ ในฐานะที่มีบุญคุณ แต่ไม่บูชา ไม่เคารพในความเห็นผิด ก็ไม่ขาดจากพระรัตนตรัย

ปัจจุบันนี้ การถึงพระรัตนตรัยเลือนลางมาก เพราะเราขาดความรู้ความเข้าใจ เพราะวัตถุเจริญมากขึ้น ความสนใจพระธรรมวินัยน้อยลง ไม่ต้องพูดถึงทางธรรมเลย มีแต่เล่นไลน์ เฟสบุ๊ค อินสตาแกรม ฯลฯ คนสมาธิสั้นมีมาก สมัยนี้จะหาคนที่ได้ฌาน หรือเป็นพระอริยเจ้า หาได้ยากอย่างยิ่ง ...

สภาวลักษณะ สามัญญลักษณะ ต่างกันอย่างไร ?

สภาวลักษณะ เป็นลักษณะของปรมัตถธรรม ได้แก่ ขันธ์ ๕ และพระนิพพาน ปรมัตถธรรม ๔ มีสภาวธรรม คือ มีตัวจริง สภาวลักษณะ คือ สิ่งที่แสดงตัวจริงของปรมัตถธรรม ๔

สามัญญลักษณะ เป็นลักษณะที่เสมอกัน เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ไตรลักษณ์ คือ อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ ที่เรียกว่า เป็นสามัญญลักษณะ เพราะว่า มีลักษณะที่เสมอกันในสังขารธรรมทั้งหลาย คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

จิต เจตสิก รูป ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา. ส่วนนิพพาน เที่ยง เป็นสุข เป็นอนัตตา พระนิพพานไม่มีไตรลักษณ์ มีแค่**เอกลักษณ์** คือ อนัตตลักษณะ. แต่ว่าสังขารธรรมทั้งหลาย คือขันธ์ ๕ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเสมอกัน ลักษณะที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ที่เสมอกันของสังขารธรรมทั้งปวง เรียกว่า สามัญญลักษณะ หรือไตรลักษณ์

ตารางความต่างกันของสภาวะฯ กับ สามัญญะฯ

ลำดับ	สภาวลักษณะ	สามัญญลักษณะ
๑	ปัจจัตตลักษณะ	ไตรลักษณ์
๒	วิเสสลักษณะ	อริยกรธรรม
๓	เป็นอารมณ์ของญาตปริญญา	เป็นอารมณ์ของตีรณ-ปหานปริญญา
๔	มีในทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และสัจจวิมุติ	นับเนื่องในทุกขสัจ เพื่อการทำปริญญา
๕	เป็นปรมัตถธรรม	เป็นบัญญัติพิเศษ
๖	เป็นตัวกำหนด ปรมัตถธรรม ๔	เป็นอาการของ ปรมัตถธรรม ๓
๗	เป็นส่วนหนึ่งของ ลักขณาทิจตุกกะ	ส่วนหนึ่งของอาทีนวะ (จากเนตติปกรณ์)

๑. สภาวลักษณะ ก็คือ ปัจจัตตลักษณะ สามัญญลักษณะ ก็คือ ไตรลักษณ์

ลักษณะ แปลว่า เครื่องกำหนด ปัจจัตตลักษณะ แปลว่า ลักษณะเฉพาะตน สภาวลักษณะ แปลว่า ลักษณะของสภาวธรรม สภาวะ แปลว่า ภาวะที่มีอยู่จริง มีตัวจริง สภาวลักษณะเป็นลักษณะที่มีจริงๆ ของปรมัตถธรรม ๔ ที่มีตัวจริง

ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะ ๓ อย่าง ได้แก่ อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ เป็นลักษณะของปรมัตถธรรม ๓

ยกเว้นนิพพาน สามัญญลักษณะเป็นลักษณะที่ทั่วไปแก่สังขตธรรมทั้งปวงก็คือไตรลักษณ์นั่นเอง เป็นอาการของสภาวธรรมที่มีตัวจริง แต่ว่า **ตัวไตรลักษณ์ไม่มีอยู่จริง เป็นบัญญัติพิเศษที่เกื้อกูลแก่การเจริญวิปัสสนา เพื่อออกจากวัฏฏะ**

<u>สภาวลักษณะ</u>เป็นสิ่งที่มีสามัญญลักษณะ เช่น เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ฯ นี่เป็นสภาวลักษณะ แต่ว่า สภาพเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ฯ มีแล้วก็ไม่มี คือ ไม่เที่ยง ทนอยู่ไม่ได้ คือ เป็นทุกข์ และบังคับบัญชาไม่ได้ คือ เป็นอนัตตา สภาวลักษณะมีสามัญญลักษณะเข้าไปทับอีกทีหนึ่ง เป็นอาการของสภาวลักษณะ (ปัจจัตตลักษณะ)

ปัจจัตตลักษณะเป็นลักษณะเฉพาะตน เย็น-ร้อนเป็นลักษณะของธาตุไฟ ตึง-ไหวเป็นลักษณะของธาตุลม เอิบอาบ-เกาะกุมเป็นลักษณะของธาตุน้ำ อ่อน-แข็งเป็นลักษณะของธาตุดิน การเสวยอารมณ์เป็นลักษณะของเวทนา ความจำได้หมายรู้เป็นลักษณะของสัญญา การรู้แจ้งอารมณ์เป็นลักษณะของวิญญาณ เรียกว่า ปัจจัตตลักษณะ หรือสภาวลักษณะ ก็เป็นสิ่งเดียวกัน

๒. สภาวลักษณะ เรียกว่า วิเสสลักษณะ สามัญญลักษณะ เรียกว่า อริยกรธรรม

ปัจจัตตลักษณะ สภาวลักษณะ วิเสสลักษณะ ใช่สิ่งเดียวกันหรือไม่ ? ... เป็นสิ่งเดียวกัน เป็นคำไวพจน์ที่มีอรรถเหมือนกัน

สภาวลักษณะคือตัวปรมัตถ์ มีปัจจัตตลักษณะ เป็นลักษณะเฉพาะตนของใครของมัน แข็ง-อ่อนเป็นลักษณะของธาตุดิน ร้อน-เย็นเป็นลักษณะของธาตุไฟ เป็นต้น

<u>วิเสสลักษณะ</u> หมายถึง ลักษณะที่พิเศษกว่า เช่น ธาตุไฟมีลักษณะร้อน-เย็น ธาตุดินมีลักษณะแข็ง-อ่อน, ธาตุไฟวิเศษกว่าธาตุดินน้ำ ธาตุดินก็วิเศษกว่าธาตุไฟ, วิเศษ แปลว่า ต่างจากกัน ลักษณะที่ต่างกัน แต่ละอย่างๆ ต่างกัน ดิน น้ำ ไฟ ลม จิต เจตสิก เจตนา (ความจงใจ ตั้งใจ) เอกัคคตา (ความตั้งมั่นในอารมณ์) สติ (การระลึกได้ในอารมณ์) ฯ ล้วนแล้วแต่มีความต่าง

ปัจจัตตลักษณะ สภาวลักษณะ วิเสสลักษณะ คือสิ่งเดียวกัน มีชื่อที่ต่างกัน แต่มีความหมายเหมือนกัน เรียกว่า คำไวพจน์ ตัวธรรมะเป็นองค์ธรรมอันเดียวกัน เป็นปรมัตถธรรม

สามัญญลักษณะ หรือ **ไตรลักษณ์** เป็นบัญญัติพิเศษ เป็นอาการของสภาวลักษณะ เป็นอาการของปัจจัตตลักษณะ เป็นอาการของวิเสสลักษณะ

สมมุติ กับ บัญญัติ ต่างกันอย่างไร ?

ถามว่า **สมมุติ** กับ **บัญญัติ** ต่างกันอย่างไร ? ...

บัญญัติเป็นสิ่งที่จิตคิดขึ้น แต่งตั้งขึ้น แต่สมมุติเป็นสิ่งที่กลุ่มคนตกลงกันตั้งขึ้น ถ้าเป็น**สมมุติ** เป็นสิ่งที่กลุ่มคนสมมุติกันขึ้น สมมุติแต่ละที่ๆ ไม่เหมือนกัน เช่น ในเมืองไทยเคารพพระภิกษุ เพราะสมมุติให้พระอยู่ในฐานะสูง แต่ถ้าไปแถวเอธิโอเปีย ไม่มีคนไหว้พระ เขาไม่เคารพพระ เพราะเขาไม่รู้จักสมมุติในความเป็นพระ เพราะกลุ่มคนเขาไม่ได้ตกลงกัน แต่เขารู้ว่า คนหัวโล้นต่างจากคนอื่น เพราะจิตบัญญัติว่า คนหัวโล้นต่างจากคนธรรมดา

จิตเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องสัมผัส จิตทางปัญจทวารรู้แต่ปรมัตถ์เท่านั้น ไม่รู้รูปร่าง แต่จิตทางมโนทวารจะรวบรวมเป็นรูปร่าง สัณฐาน และแปลความหมาย ตอนแปลความหมายเป็นบัญญัติแล้ว เพราะฉะนั้น จึงกล่าวว่า **จิตเป็นตัวบัญญัติขึ้น** จิตบางดวงมีปรมัตถ์เป็นอารมณ์เท่านั้น จิตบางดวงมีบัญญัติเป็นอารมณ์เท่านั้น จิตบางดวงรู้ได้ทั้งอารมณ์ที่เป็นปรมัตถ์และบัญญัติ

จิตบัญญัติ คิดเห็นเป็นรูปร่าง สัณฐาน แต่ผู้คนสมมุติเรียกกันว่าอะไร เช่น แก้ว คนไทยเรียกแก้ว แต่คนฝรั่งไม่รู้เรื่อง เพราะสมมุติเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มคน กลุ่มไหนก็สมมุติกันไปตามภาษา วัฒนธรรม อาชีพ วัตถุสิ่งเดียวกันเรียกชื่อไม่เหมือนกัน สมมุติคือสิ่งที่ผู้คนจัดสรรขึ้น ในกิจการงาน ประเทศ สภาวะสถานการณ์ต่างๆ ที่แตกต่างกันไป แต่ทุกคนจะเห็นเป็นแก้วเหมือนกัน เห็นรูปร่างเหมือนกัน เพราะว่า จิตบัญญัติเหมือนกัน ฉะนั้น สมมุติกับบัญญัติ จึงไม่เหมือนกัน มีความแตกต่างกัน แต่ที่เหมือนกัน คือ ทั้งคู่ไม่ใช่ปรมัตถธรรม

การเจริญวิปัสสนาต้องรู้ และสามารถแยกแยะออกทั้งสภาวธรรม ทั้งบัญญัติ ต้องรู้ทั้งสมมุติ และรู้ไตรลักษณ์ด้วย ถ้ารู้คำหรือชื่อ คำหรือชื่อนั้นเป็นทั้งสมมุติ และบัญญัติด้วย เป็นนามบัญญัติ เพราะคนบัญญัติคำหรือชื่อนั้นขึ้นมา เพื่อให้เข้าใจกันเฉพาะกลุ่ม จึงเป็นสมมุติ แต่ถ้าเห็นแล้วรู้ความหมายว่าเป็นอะไรคนทุกประเทศเห็นเหมือนกัน รู้ว่าเป็นแก้วเหมือนกัน นั่นเป็นอัตถบัญญัติ แต่คำพูดต่างกัน คำเรียกต่างกัน เป็นนามบัญญัติและเป็นสมมุติด้วย

สามัญญลักษณะ เป็นบัญญัติ แต่เป็นบัญญัติพิเศษ ไม่ใช่บัญญัติทั่วไป เป็นบัญญัติพิเศษ พิเศษตรงที่ว่า เป็นอาการของสภาวลักษณะ เป็นอาการของปรมัตถธรรมซึ่งคนส่วนใหญ่ไม่ชอบอาการเหล่านี้ อาการที่ไม่เที่ยง จากสาวเป็นแก่ จากรวยเป็นจน ถามว่า ถ้าเคยจนแล้วเปลี่ยนมารวย คนจะบอกว่าอนิจจังไหม ? มีแต่บอกว่า โชคดีจังเลย แต่ถ้ารวยกลับมาจน จะบอกว่า ไม่เที่ยง ถ้าได้ดีมีสุข จะบอกว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาไหม ? ...

ไตรลักษณ์ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นอาทีนวะ (เป็นโทษ) ความงาม ความเที่ยง เป็นสุข เป็นอัสสาทะ (น่ายินดีเพลิดเพลิน) คนส่วนใหญ่ไม่ชอบที่จะเห็นว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ทุกคนอยากให้เที่ยง เป็นสุข อยากให้เป็นตัวตน อยากเป็นเรา ฉะนั้น การพิจารณาไตรลักษณ์ ต้องพิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการ ด้วยสติสัมปชัญญะ ด้วยปัญญา

ถ้าไม่มีปัญญา แล้วมาพิจารณาว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา พิจารณาไปพิจารณามา อาจทำให้เกิดโทมนัส สามารถฆ่าตัวตายได้ เพราะพิจารณาอาทีนวะ เป็นอนิฏฐารมณ์ เป็นที่นอนเนื่องของปฏิฆานุสัย (โทสะ) ฉะนั้น พระภิกษุหลายรูปที่พิจารณาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วน้อมไปในการฆ่าตัวตาย ยังโชคดีว่า ท่านเจริญวิปัสสนามาถูกต้อง รู้ว่า ญาตปริญญาอ่อน จึงเริ่มเจริญวิปัสสนาใหม่ ในที่สุดก็ได้บรรลุธรรม (ก่อนตาย)

ไตรลักษณ์ เรียกว่า **อริยกรธรรม** หมายถึง ธรรมะที่กระทำความเป็นพระอริยะ พระอริยะทุกท่านจะต้องรู้ชัดในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. จนประจักษ์แจ้งอนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ

อนัตตลักษณะ คนที่จะรู้ชัดประจักษ์แจ้งไตรลักษณ์ จะพิจารณาไตรลักษณ์ได้ ต้องรู้ชัดตัวอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาก่อน

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีสภาวะจริงๆ คือ ขันธ์ ๕ คำว่า ขันธ์ แปลว่า หมวด กอง สามารถแยกออกได้เป็น ๑๑ อาการ ได้แก่ อดีต-อนาคต-ปัจจุบัน ภายใน-ภายนอก หยาบ-ละเอียด ทราม-ประณีต ในที่ไกล-ในที่ใกล้ นี้เป็นอาการของขันธ์ ที่มีสภาวะจริงๆ แต่ที่มีอดีต มีอนาคต มีปัจจุบัน เป็นการแสดงความไม่เที่ยง ที่มีปัจจุบันเพราะอดีตดับไปแล้ว ที่มีอนาคตเพราะปัจจุบันยังไม่ดับ ถ้าปัจจุบันดับกลายเป็นอดีต อนาคตก็จะกลายเป็นปัจจุบัน จึงแสดงถึงความไม่เที่ยง

ขันธ์เป็นหมวด เป็นกอง มีอดีต-อนาคต-ปัจจุบัน ภายใน-ภายนอก แสดงว่า แปรปรวน ไม่เที่ยง จึงเรียกว่า เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นตัวสภาวธรรม ส่วนไตรลักษณ์ คือ อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ และอนัตตลักษณะ เป็นอาการของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งก็คือ อาการของขันธ์ ๕ นั้นเอง

คำที่เกี่ยวข้องกับไตรลักษณ์ ๔ คำ

มีคำ ๔ คำที่เกี่ยวกับอนิจจัง ได้แก่ ๑. **อนิจจัง** คือ ขันธ์ ๕ สภาวะที่ไม่เที่ยง ๒. **อนิจจลักษณะ** (อนิจจตา) คือ อาการของขันธ์ ๕ ที่ไม่เที่ยง ๓. **อนิจจานุปัสสนา** คือ ปัญญาที่เข้าไปตามเห็นว่าขันธ์ ๕ นั้น ไม่เที่ยง ๔. **อนิจจานุปัสสี** คือ ผู้มีปกติพิจารณาขันธ์ ๕ โดยความเป็นของไม่เที่ยง เมื่อเห็นสิ่งใดไม่เที่ยง ก็ต้องเห็นสิ่งนั้นว่า เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาด้วย เพราะเป็นสิ่งเดียวกัน

มีคำ ๔ คำที่เกี่ยวกับทุกขัง ได้แก่ ๑. **ทุกขัง** คือ ขันธ์ ๕ สภาวะที่เป็นทุกข์ ๒. **ทุกขลักษณะ** (ทุกขตา) คือ อาการของขันธ์ ๕ ที่ทนอยู่ไม่ได้ ทนได้ยาก ถูกเบียดเบียน ๓. **ทุกขานุปัสสนา** คือ ปัญญาที่เข้าไปเห็นขันธ์ ๕ โดยความทนอยู่ไม่ได้ ๔. **ทุกขานุปัสสี** คือ ผู้มีปกติพิจารณาขันธ์ ๕ โดยความเป็นของทนได้ยาก

มีคำ ๔ คำที่เกี่ยวกับอนัตต่า ได้แก่ ๑. **อนัตตา** คือ ขันธ์ ๕ เป็นปรมัตถ์ เป็นนามรูป ไม่ใช่อัตตา ๒. **อนัตตลักษณะ** (อนัตตตา) คือ อาการของขันธ์ ๕ ที่บังคับบัญชาไม่ได้ ไม่มีอัตตาอยู่ในขันธ์ ๕ ๓. **อนัตตานุปัสสนา** คือ ปัญญาที่เข้าไปเห็นขันธ์ ๕ โดยความเป็นอนัตตา และ ๔. **อนัตตานุปัสสี** คือ ผู้มีปกติพิจารณาขันธ์ ๕ โดยความเป็นอนัตตา

ผู้ที่จะบรรลุเป็นพระอริยบุคคลได้ ต้องพิจารณาไตรลักษณ์ แต่ก่อนที่จะเห็นไตรลักษณ์ ต้องเห็นวิเสสลักษณะก่อน ต้องเห็นปัจจัตตลักษณะก่อน ต้องเห็นสภาวลักษณะก่อน ต้องเห็นสภาวะตัวจริงก่อน จะเรียกว่า ขันธ์ อายตนะ หรือธาตุก็ตาม มีตัวจริง

ไตรลักษณ์เป็นบัญญัติพิเศษ ไม่ใช่เป็นสภาวะ ไตรลักษณ์เป็นอาการของสภาวธรรม เป็นอาการของรูปที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไตรลักษณ์เป็นอาการของเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่มีแล้วก็ไม่มี ตั้งอยู่ไม่ได้ ทนอยู่ไม่ได้ ถูกเบียดเบียน เป็นนามธรรม รูปธรรม ที่ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร เพราะฉะนั้น <u>ไตรลักษณ์</u> <u>ไม่ใช่ตัวสภาวะ</u> <u>แต่ไตรลักษณ์เป็นอาการของสภาวธรรม</u> จึงเข้าไปพิจารณาไตรลักษณ์ก่อน ... ไม่ได้

... เพราะถ้าพิจารณาไตรลักษณ์ก่อน ก็จะเข้าไปยึดถืออัตตาตัวตน ตัวเรา คน สัตว์ พ่อ แม่ ฯลฯ ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

พ่อแม่ไม่มีจริง คน สัตว์ไม่มีจริง ฉะนั้น จึงต้องไถ่ถอนความเป็นพ่อแม่ก่อน ถ้าบอกว่าพ่อแม่ไม่มีตัวตน เกิดจากเหตุปัจจัย ไม่ต้องตอบแทนคุณ ก็ไม่ถูกต้อง ต้องเข้าใจทั้งปรมัตถ์และบัญญัติ และทำหน้าที่ให้ถูกต้องด้วย ฉะนั้น จึงต้องเข้าใจและประจักษ์แจ้งสภาวธรรมก่อน จึงจะไปพิจารณาไตรลักษณ์ได้ ถ้าไม่เข้าใจสภาวธรรม ไปพิจารณาไตรลักษณ์ ก็ไม่มีตัวธรรมะของไตรลักษณ์จริงๆ ให้ประจักษ์ เป็นการคิดเรื่องไตรลักษณ์ เป็นการปฏิบัติข้ามขั้น ซึ่งจะยังไม่เกิดผลจริงๆ ถ้ายังไม่ได้ผ่านปริญญาขั้นต้น คือ ญาตปริญญาเสียก่อน แล้วจะไปเจริญตีรณปริญญาขั้นกลางได้อย่างไร ฉะนั้น ต้องผ่านญาตปริญญาก่อน จึงสามารถเจริญตีรณปริญญาได้ ถึงจะสามารถไปเจริญปหานปริญญาได้

อริยกรธรรม มี ๒ อย่าง คือ ไตรลักษณ์ และอริยสัจ ๔ (*ภัททาลิสูตร ม.มู.*) อริยสัจ ๔ ก็เป็นธรรมที่ทำให้บรรลุเป็นพระอริยบุคคล ไตรลักษณ์เกี่ยวข้องกับอริยสัจ ๔ อย่างไร ? ... คือ ไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ของโลกียมัคคสัจ ที่ต้องเข้าไปกำหนดรู้ในทุกขสัจ ไตรลักษณ์เป็นอาการของทุกขสัจ แต่ต้องรู้ด้วยโลกียมัคคสัจ จึงสามารถที่จะปหานสมุทัย และรู้แจ้งนิโรธได้

๓. สภาวลักษณะเป็นอารมณ์ของญาตปริญญา ไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ของตีรณปริญญา ปหานปริญญา

สภาวลักษณะ หรือ ปัจจัตตลักษณะ หรือ วิเสสลักษณะ เป็นอารมณ์ของญาตปริญญา

ญาตปริญญา คือ สุตมยญาณ จินตามยญาณและภาวนามยญาณบางส่วน

ญาตปริญญา ขั้นปริยัติ เป็นสุตมยญาณและจินตามยญาณ แต่ถ้าเป็นขั้นปฏิบัติ ญาตปริญญามี ๒ ขั้น คือ นามรูปปริจเฉทญาณและปัจจยปริคหญาณ ฉะนั้น ญาตปริญญาต้องรอบรู้ หรือรู้โดยรอบ ทั้งขั้นปริยัติ และขั้นปฏิบัติ

ขณะที่ศึกษาเรียนรู้เป็นปัจจัยเกื้อกูลแก่ญาตปริญญา เมื่อจะเอาความรู้ไปปฏิบัติ ถึงแม้ทรงพระไตรปิฎก แต่ไม่น้อมไปปฏิบัติ แม้ทรงจำได้ ก็ไม่เรียกว่าเป็นญาตปริญญา เพราะยังไม่คิดออกจากวัฏฏะ ไม่คิดจะกำหนดรู้ทุกข์เป็นต้น แต่ถ้าน้อมไปในการปฏิบัติจึงเป็นญาตปริญญา ขึ้นอยู่กับการตั้งจิตว่า จะทรงจำไว้เพื่ออะไร ทรงไว้แล้ว จะเอาไปปฏิบัติได้หรือไม่ ? บางคนทรงไว้ แต่ปฏิบัติไม่ได้ เหมือนคนที่เรียนจบปริญญาตรี โท เอก สาขาต่างๆ มาแล้ว เรียนจบกลับไปขายก๋วยเตี๋ยวเสียนี่ ! ...

สามัญญลักษณะหรือไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ของตีรณปริญญาและปหานปริญญา

ตีรณปริญญาเป็นวิปัสสนาญาณ ๒ ขั้น คือ สัมมสนญาณและอุทยัพพยญาณ เป็นการพิจารณาเห็นโดยไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา สัมมสนญาณเป็นการพิจารณาไตรลักษณ์ในขันธ์ ๕

โดยย่อ เป็นปุพพภาคของอุทยัพพยญาณ อุทยัพพยญาณเป็นการเห็นความเกิดดับ และต้องรู้ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาด้วย

ปหานปริญญา ตั้งแต่ภังคานุปัสสนาญาณเป็นต้นไป ภังคา-นุปัสสนาญาณพิจารณาเห็นแต่ความดับ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายคลายกำหนัด ทำให้ละกิเลสได้เป็นกอบเป็นกำ

ปริญญา ๒ ขั้นนี้ (ตีรณ-ปหาน) มีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ แต่**ถามว่า** ไตรลักษณ์ของอะไร ? **ตอบว่า** ไตรลักษณ์ของสภาวธรรม ขณะที่มีไตรลักษณ์ ก็มีสภาวธรรมด้วย

ตอนที่เรียน ก ข ค ง ชั้นอนุบาลหรือชั้นประถม ต้องจำและสะกดทีละตัว แต่พอขึ้นชั้นมัธยม อ่านเป็นคำเป็นประโยคไปเลย ก็มี ก ข ค ง อยู่ในนั้น ไม่ต้องสะกดแล้ว ไม่เคยคิดถึง ก ข ค ง แต่อ่านเป็นคำ เป็นประโยค และรู้ความหมายได้เลย ด้วยความชำนาญ เช่นเดียวกับตอนที่อ่านไตรลักษณ์ได้ ก็ไม่ใช่ไม่มีสภาว-ลักษณะ เพราะประจักษ์แจ้งสภาวลักษณะมาแล้ว แต่ถ้ายังไม่ประจักษ์แจ้งสภาวลักษณะมา ไปพิจารณาไตรลักษณ์ ในเมื่อไม่เคยเห็นสภาวธรรม ยังไม่ประจักษ์แจ้งสภาวธรรม ก็จะเป็นไตร-ลักษณ์แบบลอยๆ คิดเอาเองว่า นั่นไม่เที่ยง นี่ไม่เที่ยง นี่เป็นทุกข์ นี่เป็นอนัตตา จะคิดก็ได้ เป็นกุศลได้ด้วย ดีกว่าไปคิดอย่างอื่น แต่วิปัสสนาญาณไม่เกิด เพราะไม่ได้เป็นไปตามลำดับ

ให้รู้ไว้เป็นหลักเบื้องต้นว่า สภาวลักษณะหรือปัจจัตตลักษณะหรือวิเสสลักษณะ เป็นอารมณ์ของญาตปริญญา ส่วนไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ของตีรณปริญญา และปหานปริญญา

๔. สภาวลักษณะมีในทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค สัจจวิมุติ ไตรลักษณ์นับเนื่องในทุกขสัจ

ทุกขสัจมีสภาวลักษณะ อุปาทานขันธ์ ๕ มีลักษณะของตน

สมุทัยสัจมีลักษณะของตน เช่น โลภะมีลักษณะยินดี พอใจ เพลิดเพลิน ติดข้อง

นิโรธมีลักษณะ คือ สันติ สงบจากสังขาร และกิเลสทั้งปวง ถ้าสงบจากกิเลสเป็นสอุปาทิเสสนิพพาน (ยังมีขันธ์เหลือ) ถ้าสงบจากสังขารเป็นอนุปาทิเสสนิพพาน (ไม่มีขันธ์เหลือ)

มรรคมีองค์ ๘ มีลักษณะ คือ สัมมาทิฏฐิ-เห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ-ดำริชอบ ตรึก ก้าวไป สัมมาวาจา-กำหนดโดยชอบ สัมมากัมมันตะ-ตั้งขึ้นโดยชอบ สัมมาอาชีวะ-ผ่องแผ้วชอบ สัมมา-วายามะ-เพียรชอบ สัมมาสติ-ระลึกชอบ สัมมาสมาธิ-ตั้งจิตมั่นชอบ

มัคคจิต ผลจิต เป็นสัจจวิมุติ มีลักษณะ คือ จิตทุกดวงเป็นใหญ่ในการรู้อารมณ์

ลักขณาทิจตุกกะของจิต

วิชานนลกฺขณํ	จิตมีการรู้แจ้งอารมณ์ เป็นลักษณะ
ปุพฺพงฺคมรสํ	มีสภาพถึงก่อนหรือเป็นใหญ่ เป็นกิจ
สนฺธานปจฺจุปฏฺฐานํ	มีการสืบต่อไม่ขาดสาย เป็นผลปรากฏ
นามรูปปทฏฺฐานํ	มีนามรูป เป็นเหตุใกล้ให้เกิด

อริยสัจ ๔ รวมทั้งสัจจวิมุติ ต่างก็มีสภาวลักษณะทั้งสิ้น

แต่สามัญญลักษณะเป็นสิ่งที่นับเนื่องในทุกขสัจ นับเนื่อง คือ เกี่ยวข้อง ไม่ได้มีตัวจริง เป็นอาการของทุกขสัจที่ต้องเข้าไปทำ

ปริญญากิจ ถ้าพูดอย่างละเอียด สมุทัยก็ยังมีไตรลักษณ์ มรรคก็มีไตรลักษณ์ แต่ไม่ต้องเข้าไปกำหนดรู้ ที่ต้องเข้าไปกำหนดรู้โดยไตรลักษณ์คือทุกขสัจ

ทุกขสัจมีปริญญากิจ ต้องทำปริญญา กำหนดรู้ในทุกขสัจ ปหานกิจในสมุทัยสัจ สัจฉิกิริยากิจ ทำให้แจ้งในนิโรธสัจ และภาวนากิจในมัคคสัจ การรู้ไตรลักษณ์เป็นปริญญากิจในทุกขสัจเท่านั้น (ตัณหาในอดีตเป็นสมุทัยสัจ ตัณหาในปัจจุบันเป็นทุกขสัจ)

๕. สภาวธรรมเป็นปรมัตถธรรม ไตรลักษณ์เป็นบัญญัติพิเศษ

สภาวลักษณะ เป็นปรมัตถธรรม

ปรมัตถธรรม ๔ ได้แก่ จิต เจตสิก รูป นิพพาน

ปรมัตถธรรม = ปรม (ประเสริฐ, สูงสุด) + อัตถ (เนื้อความ) + ธรรม (สภาวะ)

<u>ปรมัตถธรรม</u> หมายถึง <u>สภาวะที่มีเนื้อความ</u> คือ <u>มีลักษณะจริงๆ</u> <u>ที่ทำให้สามารถเข้าไปตรัสรู้ถึงความประเสริฐ</u> คือ <u>เป็นพระอริยบุคคล</u> สามารถตรัสรู้เนื้อความของปรมัตถธรรม คือ สภาว-ธรรม สามารถเข้าถึงความประเสริฐได้

<u>ปรมัตถธรรม</u> หมายถึง <u>ธรรมที่เป็นประธานของบัญญัติ</u>ก็ได้ ถ้าไม่มีปรมัตถธรรม ก็ไม่มีบัญญัติ เพราะบัญญัติมาจากปรมัตถ์ ผู้หญิง ผู้ชาย บัญญัติมาจากขันธ์ ๕ ที่มีอิตถีภาวะ ปุริสภาวะ ฯ

บัญญัติมีขึ้นมาได้ก็มาจากปรมัตถ์ ถ้าไม่มีปรมัตถ์ บัญญัติจะมีไม่ได้ ฉะนั้น ปรมัตถธรรมจึงเป็นประธานของบัญญัติ

<u>ไตรลักษณ์</u> <u>เป็นบัญญัติพิเศษ</u> บัญญัติทั่วๆ ไป ทำให้เวียนว่ายอยู่ในวัฏฏะยาวนาน แต่ไตรลักษณ์เป็นบัญญัติพิเศษ เพราะว่าสามารถทำให้ออกจากวัฏฏะได้ บัญญัติอย่างอื่นไม่สามารถทำให้ออกจากวัฏฏะได้โดยตรง เหมือนสามัญญลักษณะหรือไตรลักษณ์

ธรรมะที่มาเรียนกัน เป็นบัญญัติพิเศษ หรือบัญญัติปกติ ? ... ถ้าเรียนแล้วทำให้ไปสวรรค์ เป็นไปในวัฏฏะ ก็เป็นบัญญัติปกติ แต่ถ้าเรียนเพื่อออกจากวัฏฏะ เราต้องเข้าสู่ไตรลักษณ์ น้อมไปถึงไตรลักษณ์ จึงจะออกจากวัฏฏะได้ เป็นช่องทางที่ทำให้เบื่อหน่ายจากขันธ์ ๕ เพื่อคลายกำหนัด เพื่อสลัดคืนอุปาทานขันธ์ ๕

<u>ไตรลักษณ์</u> เรียกว่า <u>บัญญัติพิเศษ</u> เพราะว่าใกล้ต่อการทำให้ออกจากวัฏฏะ โดยการเห็นขันธ์ ๕ ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนัด ที่เรียกว่า บัญญัติ เพราะไม่ได้มีตัวสภาวะจริงๆ แต่ว่า เป็นอาการของสภาวธรรมที่ทำให้เราเห็นทุกขสัจ โดยความเป็นอาทีนวะ (เห็นเป็นโทษ)

<u>อัสสาทะ</u> (ความน่าเพลิดเพลินยินดี) ได้แก่ สุข โสมนัส อิฏฐารมณ์ ตัณหา วิปลาส. อัสสาทะ โดยสภาวะ เป็นวิบากกับตัณหา. สุข โสมนัส อิฏฐารมณ์เป็นวิบากที่ดี เป็นผล, ตัณหากับวิปลาส เป็นเหตุ เป็นอัสสาทะโดยตรง ทำให้ยินดีอยู่ในวัฏฏะ

<u>อาทีนวะ</u> (เป็นโทษ) ได้แก่ ทุกข์ โทมนัส อนิฏฐารมณ์ ทุกขตา ๓ หรือไตรลักษณ์ ทำให้ออกจากวัฏฏะได้ ฉะนั้น การพิจารณาเห็นไตรลักษณ์ เป็นการมองโดยอนิฏฐารมณ์ เพื่อที่จะให้เบื่อหน่าย คลายกำหนัด มองด้วยปัญญา ถ้าไม่ใช่พิจารณาด้วยปัญญา จะทำให้เกิดโทมนัส

๖. สภาวลักษณะเป็นตัวกำหนดปรมัตถธรรม ๔ ไตรลักษณ์เป็นอาการของปรมัตถธรรม ๓

สภาวลักษณะ เป็นตัวกำหนดปรมัตถธรรม ๔ เพราะว่า ลักษณะ แปลว่า เครื่องกำหนด สภาวลักษณะเป็นตัวที่กำหนดปรมัตถธรรม ว่าปรมัตถธรรมแต่ละอย่างๆ ตัวจริง คือ อะไร ? ร้อน-เย็นเป็นตัวจริงของไฟ แข็ง-อ่อนเป็นตัวจริงของดิน ตึง-ไหวเป็นตัวจริงของลม เอิบอาบ–เกาะกุมเป็นตัวจริงของน้ำ ฯลฯ

การพิจารณาน้ำ ไม่ใช่พิจารณาว่า น้ำเอิบอาบ-เกาะกุมแบบท่องไปเป็นคำๆ <u>แต่ต้องหยั่งถึงลักษณะของอาการ</u>เอิบอาบ-เกาะกุม หย่อนมือลงไปในน้ำ กับแหย่มือลงไปในทรายมีความรู้สึกไม่เหมือนกัน ทรายไม่มีอาการเอิบอาบ ถ้าหลับตาหย่อนมือลงไปในน้ำ จะรู้ได้ว่าเป็นน้ำ รู้ได้จากสัมผัสและคิดที่ใจ เย็นคือธาตุไฟ ความอ่อน-แข็งไม่ปรากฏชัดเจน แต่อาการเย็น-ร้อนปรากฏชัดเจน ขณะที่มือสัมผัสมีอาการเอิบอาบ รู้ได้ทางใจว่า ไม่ใช่ของแข็ง เป็นของเหลว ก็คือ ธาตุน้ำ รู้ว่าเหลวนั่นคือน้ำ แต่ผู้ที่ไม่ได้เจริญวิปัสสนา เมื่อคิดถึงความเอิบอาบ แล้วก็คิดเลยไปถึงบัญญัติว่าเป็นน้ำอาบ น้ำดื่ม น้ำใส น้ำขุ่น ฯ นี้เป็นบัญญัติ

อาการที่เอิบอาบ มีแรงยึดหน่วงมาก-น้อย แสดงถึงความเหลว ลักษณะของน้ำจะมีอาการเอิบอาบ ที่มีคุณสมบัติพิเศษสามารถล้างสิ่งสกปรกได้ เราถึงใช้น้ำอาบ เราไม่ได้ใช้ดินอาบไม่ได้ใช้ทรายอาบ เพราะว่า มันไม่สามารถซึมซาบเข้าไปในส่วนต่างๆ ของร่างกายได้เหมือนกับน้ำ น้ำมีลักษณะเอิบอาบ-ไหลได้

ถ้าอาการเอิบอาบน้อยก็จะเป็นอาการเกาะกุม แยกออกจากกันได้ยาก เป็นอาการเกาะกุมของธาตุน้ำและมีกิจทำให้ชุ่มชื้น ตรงไหนมีน้ำมาก ตรงนั้นจะชุ่มชื้น ผลปรากฏคือการยึดไว้

ธาตุน้ำมี ๒ ลักษณะ คือ ถ้าเอิบอาบมาก จะมีลักษณะไหลได้ พร้อมที่จะไหล ถ้าที่สม่ำเสมอจะไม่ไหล แต่ถ้าที่เอียงเมื่อไร หรือมีการเพิ่มความดัน จึงจะไหล แต่ถ้าความเอิบอาบน้อย จะกลายเป็นเหมือนกาว ยึดกันอยู่ เกาะกุมกันไว้

ทรายไม่มีลักษณะเอิบอาบ แต่มันสามารถไหลได้ ถ้าเราเอาไปเท อาการไหลของทราย นั่นคือ ธาตุลมที่เคลื่อนไหว แต่ลักษณะของธาตุน้ำในเม็ดทราย คือ เกาะกุม ทำให้ยึดกันอยู่เป็นเม็ดทรายได้ นั่นคือ ลักษณะธาตุน้ำที่แสดงอาการเกาะกุมไม่ได้แสดงอาการเอิบอาบหรือไหลริน

วันสงกรานต์ เล่นน้ำ สาดน้ำกัน เราชอบ เรารู้ว่าเป็นน้ำจึงไม่หลบ แต่ถ้ามีคนเอาก้อนดินจะมาขว้างเรา เราเห็นและคิดถึงธาตุดิน ถ้าถูกเราจะต้องเจ็บ เราจึงหลบ นั่นคือ เราคิดถึงปรมัตถธรรม แต่เราไม่ได้รู้ตามเป็นจริงว่า เป็นปรมัตถธรรม เราคิดเลยไปถึงบัญญัติ บัญญัติที่เป็นสสัมภารปถวี น้ำที่เอามาดื่มก็เป็นบัญญัติ ใจเราคิดถึงปรมัตถ์ด้วย แต่เราไม่ได้รู้ตามความเป็นจริงว่าเป็นปรมัตถ์ รู้เพียงบัญญัติที่เป็นสสัมภารอาโป

มโนวิญญาณ คือ จิตที่รู้ธาตุน้ำ แต่เมื่อปัญญาไม่เกิด ก็ไม่ได้รู้ธาตุน้ำตามเป็นจริง มีแต่จิตเท่านั้นที่รู้อาการเอิบอาบ แล้วล่วงเลยไปถึงบัญญัติ ธาตุน้ำเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ถ้าลดอุณหภูมิลงก็จะกลายเป็นของแข็ง กลายเป็นธาตุน้ำที่เป็นอาการเกาะกุมเป็นน้ำแข็ง ความเอิบอาบหายไป แต่ธาตุน้ำตอนที่อุณหภูมิปกติ

ธาตุดินที่มีลักษณะแข็งไม่ปรากฏ ธาตุดินปรากฏในลักษณะอ่อน ถ้าลดอุณหภูมิลง ลักษณะอ่อนจะหายไป กลายเป็นของแข็ง ให้ทราบว่า เอิบอาบเป็นธาตุน้ำ แข็งเป็นธาตุดิน เย็นเป็นธาตุไฟ

ควรพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริง ความร้อน-เย็น เป็นธาตุไฟ ความแข็ง-อ่อน เป็นธาตุดิน เอิบอาบ-เกาะกุม เป็นธาตุน้ำ ตึง-ไหว เป็นธาตุลม เป็นต้น ทั้งหมดเป็นรูปขันธ์ เป็นรูปธรรม เพราะมีการแตกดับเสื่อมสลายจากปัจจัยที่เป็นข้าศึก

คนในครั้งพุทธกาลไม่ได้สับสน เขารู้ว่า บัญญัติไม่มีสภาวะตามความเป็นจริง จะกล่าวถึงบัญญัติอะไร ก็สามารถล้วงลึกไปถึงปรมัตถ์ได้ น้ำตา น้ำเหลือง น้ำเลือด น้ำเหงื่อ ฯ เป็นบัญญัติ แต่ที่ออกมาเป็นน้ำ เพราะมีอาการเอิบอาบ-เกาะกุม บัญญัติเรียกว่าอะไร เช่น น้ำคลอง น้ำตก คือ อาการเอิบอาบ เขาไม่ได้สับสนบัญญัติ ปรมัตถ์ พูดถึงอะไร เขาสามารถหยั่งลึกลงไปได้ เห็นใบไม้ร่วง เขาพิจารณาถึงความไม่เที่ยง หยั่งลงในไตรลักษณ์ ก็ตรัสรู้ได้ อุตุชรูป (รูปที่เกิดจากฤดู) ภายนอกก็ไม่ต่างจากอุตุชรูปภายใน เพราะเป็นรูปเสมอกัน ใบไม้ คือ <u>อวินิพโภครูป</u> (รูปมาตรฐานของทุกสิ่ง กลุ่มเล็กที่สุดที่แยกออกจากกันไม่ได้มี ๘ รูป คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม สี กลิ่น รส โอชา) แต่ในร่างกายของเรา นอกจากมี<u>อวินิพโภครูป</u>แล้ว ยังมีรูปที่เกิดจาก<u>สมุฏฐาน ๔</u> (เหตุเกิดของรูป ๔ คือ กรรม จิต อุตุ อาหาร) ถ้าภายนอกไม่เที่ยง ภายในก็ไม่เที่ยง ถ้ารูปภายในไม่เที่ยง จิตเจตสิกก็ไม่เที่ยง ฉะนั้น ต้องน้อมมาสู่ขันธ์ ๕ อาศัยใบไม้เป็นอารมณ์ ใบไม้ที่เหลืองร่วง ก็ตรัสรู้ได้ แต่ยุคนี้ต้องมาแยกว่า อะไรเป็นปรมัตถ์ อะไรเป็นบัญญัติ เพราะยึดมั่นว่า <u>บัญญัติเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาไม่ได้</u>

ในสมัยก่อน นางอัมพปาลีเถรีพิจารณาผมสีดำ กลายเป็นสีหงอกเหมือนป่านปอ คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นคำจริงแท้ไม่แปรเป็นอื่น (สัจจวาที) เมื่อก่อนหน้าอกเต่งตึง เดี๋ยวนี้เหมือนถุงหนังไม่มีน้ำ ฯลฯ พิจารณาร่างกายเอาความสวยงามในอดีต เทียบกับความทรุดโทรมในปัจจุบัน เป็นวิปัสสนาของท่าน ยังตรัสรู้ได้เลย...

เวลาที่น้ำมากระทบร่างกาย ไม่มีอาการแข็ง ที่ไหวได้ไม่ใช่น้ำแต่เป็นลม ควรกำหนดว่าที่อาบน้ำนี้ น้ำเป็นบัญญัติ แต่ที่สบายขึ้นมา เพราะมีความเย็นหรืออุ่น นั่นคือธาตุไฟ ที่ทำให้เนื้อตัวสะอาดได้คืออาการของน้ำ ซึ่งมันเอิบอาบ สามารถพาสิ่งสกปรกออกไปได้ นั่นคืออาการของธาตุน้ำ ที่มากระทบ รู้สัมผัสได้ขณะที่รู้สิ่งมากระทบ นั่นคือกายวิญญาณ แต่สิ่งที่มากระทบคืออะไร เราต้องแยกให้ออก น้ำไม่ได้กระทบร่างกาย เฉพาะธาตุดิน ไฟ ลม รูป ๓ รูปนี้เท่านั้น ที่กระทบร่างกายได้

บัญญัติ คือ เข้าไปรู้เรื่องเมื่อไร ถ้าไปรู้ความหมายเมื่อไรนั่นคือเป็นบัญญัติแล้ว <u>การเจริญวิปัสสนาไม่ใช่ห้ามไม่ให้รู้บัญญัติ ถ้าห้ามรู้บัญญัตินั่นเป็นโทมนัส</u> (เสียใจ) <u>ถ้าอยากจะให้รู้แต่ปรมัตถ์นั่นเป็นอภิชฌา</u> (อยากได้) <u>แต่จะต้องรู้ว่า</u> <u>ขณะใดเป็นปรมัตถ์ขณะใดเป็นบัญญัติ</u> <u>เท่านี้ก็เป็นการแยกปรมัตถ์ออกจากบัญญัติแล้ว</u>เช่นเดียวกัน ถ้ารู้สภาวะของรูปว่าเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่นาม รู้สภาวะของนามว่าเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่รูป จนประจักษ์แจ้งรูป ประจักษ์แจ้งนาม นั่นก็เป็นการแยกนามรูปแล้ว เรียกว่า <u>นามรูปปริจเฉท-ญาณ</u> <u>เป็นวิปัสสนาญาณแรก</u> โดยไม่ต้องไปทำอะไรอย่างอื่น แค่เพียงสังเกต ใส่ใจที่ลักษณะของรูปแต่ละรูป นามแต่ละนามเท่านั้น

การกระทบเป็นปรมัตถ์ ตอนระลึกได้เป็นสติ แต่ตอนที่เกิดปัญญา ต้องรู้ว่าอะไรมากระทบ เพราะสิ่งที่มากระทบทางกายได้มี ๓ รูป คือ ดิน ไฟ ลม ไม่มีธาตุน้ำ ฉะนั้น การพิจารณาธาตุน้ำได้ คือ ต้องมีการคิด ไม่ใช่คิดเรื่องราว แต่คิดถึงอาการที่เอิบอาบ ทำให้สามารถชำระล้างสิ่งสกปรกออกไปได้ เป็นลักษณะพิเศษของธาตุน้ำ

สิ่งสำคัญคือความเข้าใจ หากมีความเข้าใจ จึงสามารถเจริญภาวนาได้ การเจริญสติปัฏฐาน เพื่อละอภิชฌาและโทมนัส ถ้ามีอวิชชา (หลง ไม่รู้) มาก หรือเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้มีอภิชฌา (โลภะ) มาก หรือทำให้เกิดโทมนัส (โทสะ) มาก ก็เจริญสติปัฏฐานไม่ได้ หลายคนชอบเอาตนไปเปรียบกับคนที่บารมีเต็ม เช่น เจ้าสรกานิดื่มเหล้าก็ยังบรรลุธรรมได้ ? ... ท่านบารมีเต็มแล้ว แต่ในปัจจุบันถ้าดื่มเหล้าแล้วจะบรรลุเหมือนท่านไหม ? ... ก็เป็นไปไม่ได้ ไม่ดื่มเหล้ายังเมาขนาดนี้ ถ้าดื่มเหล้า จะเมายิ่งกว่านี้สักเท่าไร ? (เมาในวัย ในความไม่มีโรค เมาในชีวิต มัวเมาโดยประการต่างๆ)

สภาวลักษณะเป็นตัวกำหนดปรมัตถธรรม ๔ ส่วนไตรลักษณ์เป็นอาการของปรมัตถธรรม ๓ เพราะพระนิพพานไม่มีไตรลักษณ์มีแต่เอกลักษณ์ คือ อนัตตาอย่างเดียว

ไตรลักษณ์เป็นอาการของปรมัตถธรรม ๓ คือ จิต เจตสิก รูป มีไตรลักษณ์เสมอกันจึงเรียกว่า สามัญญลักษณะ

ถ้าเป็นวิเสสลักษณะ ปัจจัตตลักษณะ ลักษณะไม่เหมือนกัน เจตสิกทั้ง ๕๒ มีลักษณะเหมือนกันก็ได้ ไม่เหมือนกันก็ได้ เหมือนกันคือเป็นเจตสิกเหมือนกัน เกิดพร้อม ดับพร้อม มีอารมณ์

เดียวกัน เกิดที่เดียวกัน เป็นสัมปยุตตลักษณะ เป็นสังขารธรรมเหมือนกัน แต่โดยปัจจัตตลักษณะ หรือวิเสสลักษณะไม่เหมือนกัน แต่ว่าสามัญญลักษณะเหมือนกัน เป็นเจตสิกเหมือนกัน เป็นสังขารธรรมเหมือนกัน มีทั้งความเหมือนและความต่าง

๗. สภาวลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของลักขณาทิจตุกกะ ไตรลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของอาทีนระ

ลักขณาทิจตุกกะ คือ ธรรม ๔ อย่าง มีลักษณะเป็นต้น ได้แก่ ลักษณะ กิจ ผลปรากฏ เหตุใกล้ให้เกิด เป็นหมวดธรรมที่ทำให้เข้าถึงปรมัตถธรรม เพราะปรมัตถธรรมเข้าถึงไม่ได้ง่ายๆ เราชินกับโลกสมมุติบัญญัติมาตั้งแต่เกิด มีชาติไหนที่เราเกิดมาแล้วไม่รู้สมมุติบัญญัติ มีบ้างไหม ?... ไม่มี เพราะจิตเป็นตัวบัญญัติ หลังจากเห็นแล้ว จิตทางมโนทวารก็บัญญัติทันที จิตเป็นตัวบัญญัติ ชาวโลกทุกสังคมก็สมมุติซ้อนเข้าไปอีก จึงทำให้คนส่วนใหญ่หลงไปกับโลก เข้าไม่ถึงปรมัตถธรรม หากไม่ศึกษาเรียนรู้และอบรมวิปัสสนาปัญญา ก็จะหลงใหลไปทุกภพชาติ

ลักขณาทิจตุกกะ จะมีตัวลักษณะ มีภาวะของเขา มีกิจการงาน จิต เจตสิก รูป นิพพาน มีกิจการงาน เช่น ลักษณะของจิตคือเป็นสภาพรู้แจ้งอารมณ์ แต่กิจของจิต คือ เป็นประธานของสัมปยุตธรรม เป็นประธานของเจตสิก จิตเป็นใหญ่กว่าเจตสิก ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา   มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มนสา เจ ปสนฺเนน   ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ สุขมนฺเวติ   ฉายา ว อนุปายินี

ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ หากบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว พูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี (หรือคิดอยู่ก็ดี) เพราะเหตุนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาตามตัวไป ฉะนั้น **(ขุ. ธ.)**

จิตเป็นใหญ่ เป็นประธาน เป็นสภาพที่ถึงก่อนกว่าเจตสิก เป็นใหญ่กว่าสัมปยุตธรรม อาการปรากฏคือสืบต่อไม่มีระหว่างคั่น มีนามรูปเป็นเหตุใกล้ให้เกิด

สภาวลักษณะหรือปัจจัตตลักษณะ เป็นส่วนหนึ่งของลักขณาทิจตุกกะ คือ ตัวที่กำหนดสภาวธรรมให้เข้าใจ จะเข้าใจโดยลักษณะก็ได้ เพราะการเข้าถึงสภาวธรรมยาก พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรมหลายๆ อย่าง เพื่อจะให้เข้าถึงตัวจริง จะเข้าถึงปรมัตถธรรมโดยลักษณะ โดยกิจ เข้าถึงโดยอาการปรากฏก็ได้ เข้าถึงโดยเหตุใกล้ให้เกิดก็ได้ เช่นเดียวกับตำรวจจะจับโจร แต่ไม่เคยเห็นหน้าโจร ไม่เคยเจอตัว อาศัยคนที่เคยเห็น สเก็ตภาพ สืบสวน หาเบาะแส ถามคนนั้นคนนี้ ในที่สุดก็จับตัวโจรได้

ลักขณาทิจตุกกะ ๔ อย่าง เป็นสิ่งที่เราต้องศึกษา เพื่อจะให้เข้าถึงปรมัตถธรรม เพราะเข้าถึงไม่ได้ง่าย ต้องอาศัยการเรียนรู้การศึกษา ต้องมีสุตมยญาณก่อนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของญาตปริญญา จึงสามารถมาทำญาตปริญญาที่เป็นขั้นปฏิบัติได้จริงๆ

สามัญญลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของอาทีนวะ

อาทีนวะ ๕ อย่าง คือ ทุกข์ โทมนัส อนิฏฐารมณ์ ทุกขตา ๓ (ทุกขทุกข์ วิปริณามทุกข์ สังขารทุกข์) หรือไตรลักษณ์ และเตภูมิกสังขาร เป็นการแสดงทุกขสัจ

อัสสาทะ ๕ อย่าง คือ สุข โสมนัส อิฏฐารมณ์ ตัณหา วิปลาส คือเตภูมิกธรรม แสดงสมุทัยสัจ สมุทัยสัจโดยตรงคือตัณหา วิปลาส

สุข โสมนัส อิฏฐารมณ์ โดยตรง เป็นทุกขสัจ แต่ว่าเป็นอารมณ์ที่ทำให้เกิดตัณหา วิปลาส จึงสงเคราะห์ว่าเป็นอัสสาทะด้วย อารมณ์ที่เป็นสุข โสมนัส อิฏฐารมณ์ เราชอบไหม ? ... ชอบ จึงบอกว่ามีอัสสาทะแรง อารมณ์ที่ดีๆ ทั้งหลาย มีอัสสาทะแรง จึงทำให้เราต้องการ ด้วยอำนาจของตัณหา

เทศนาหาระ ๖ อย่าง (เนตติปกรณ์)

อสฺสาทาทีนวตา นิสฺสรณมฺปิ จ ผลํ อุปาโย จ

อาณตฺตี จ ภควโต โยคีนํ <u>เทสนาหาโร</u>.

อัสสาทะ อาทีนวะ นิสสรณะ ผล อุบายและอาณัตติ เพื่อประโยชน์แก่โยคีบุคคลของพระพุทธเจ้า ชื่อว่า **เทสนาหาระ**

๑. **อสฺสาโท** (๑. สุข ๒. โสมนัส ๓. อิฏฐารมณ์ ๔. ตัณหา ๕. วิปัลลาส – เตภูมิกสังขาร แสดงถึงสมุทัยสัจ)

อัสสาทะ ได้แก่ สุข โสมนัส อิฏฐารมณ์ ตัณหา วิปลาส. <u>สุข</u> <u>โสมนัส</u> <u>อิฏฐารมณ์</u> <u>เป็นอัสสาทะโดยอ้อม</u> ซึ่งเป็นตัวเหตุที่ทำให้เกิด<u>อัสสาทะโดยตรง</u> <u>คือ</u> <u>ตัณหา</u> <u>วิปลาส</u> ตัวอัสสาทะที่แท้จริง คือ ตัณหา อันเป็นสมุทัย

วิปลาส ๑๒ คือ วิปลาส ๓ x อาการ ๔ (งาม เที่ยง สุข อัตตา) วิปลาส ๓ ได้แก่ สัญญาวิปลาส (ความจำคลาดเคลื่อน) จิตตวิปลาส (ความคิดคลาดเคลื่อน) ทิฏฐิวิปลาส (ความเห็นคลาดเคลื่อน)

<u>วิปลาส</u> คือ ความคลาดเคลื่อน ผิดเพี้ยน (เป็นบ้า) ทุกคนยังมีส่วนของความบ้าคือหลงปรมัตถ์ แต่ไม่หลงบัญญัติ วันๆ หนึ่งเราคิดถึงจิต เจตสิก รูปว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา บ้างไหม ? คิดมากน้อยแค่ไหน ? ขณะที่เราไม่คิดด้วยกุศล ก็คิดเป็นอกุศล นั่นคือ วิปลาส เรายังคงมีวิปลาสคนละมากๆ

สัญญาวิปลาส จิตตวิปลาส ทิฏฐิวิปลาส ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข ในสิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอัตตา ในสิ่งที่ไม่งามว่างาม ปุถุชนยังมีวิปลาสเต็มเปี่ยม พระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป ละวิปลาสได้ตามลำดับ จะหมดวิปลาสก็ต่อเมื่อเป็นพระอรหันต์

<u>พระโสดาบันละวิปลาสได้ ๘</u> คือ ละทิฏฐิวิปลาสในอาการทั้ง ๔ ละสัญญาวิปลาสในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ในสิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอัตตาได้อีก ๒ ละจิตตวิปลาสในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ในสิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอัตตา รวมอีก ๒ เหลือวิปลาสอีก ๔

<u>พระสกทาคามีไม่ได้ละวิปลาสเพิ่ม</u> แต่<u>ทำวิปลาสที่เหลืออีก ๔ ให้เบาบางลง</u>

<u>พระอนาคามีละวิปลาสได้เพิ่มอีก ๒</u> คือ ละสัญญาวิปลาสและจิตตวิปลาสในสิ่งที่ไม่งามว่างาม

<u>พระอรหันต์ละวิปลาสที่เหลือ ๒</u> คือ ละสัญญาวิปลาสและจิตตวิปลาสในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข <u>พระอรหันต์จึงหมดวิปลาสโดยสิ้นเชิง</u>

วิปลาส ๑๒ เป็นมูลเหตุของอวิชชา วิปลาสเกิดจากอโยนิโสมนสิการ (เนตติปกรณ์)

๒. **อาทีนโว** (๑.ทุกข์ ๒.โทมนัส ๓.อนิฏฐารมณ์ ๔.ทุกขตา ๓ (หรือไตรลักษณ์) – เตภูมิกสังขารทุกข์ แสดงถึงทุกขสัจ

ถ้าเราฟังธรรม มีโยนิโสมนสิการบ่อยๆ วิปลาสก็คลาย อวิชชาก็ไม่เกิด การใส่ใจพิจารณาขันธ์ ๕ ซึ่งเป็นทุกขสัจโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา บ่อยๆ (หลังจากประจักษ์แจ้งนามรูปและปัจจัยของขันธ์ ๕ แล้ว) ย่อมจะทำให้ประจักษ์แจ้งความเกิดดับ เห็นโดยความเป็นภัย โดยความเป็นโทษคืออาทีนวะ ทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนัด และสลัดคืนได้ในที่สุด

๓. **นิสฺสรณํ** (๑.อริยมรรค ๒.นิพพาน เครื่องออกจากวัฏฏะ – แสดงมัคคสัจและนิโรธสัจ) ส่วนของนิสสรณะ คือ อริยมรรคอันเป็นเหตุ (ให้ถึง) และนิพพานอันเป็นผล (ของการเจริญมรรค)

มรรค ๓ ประเภท สุญญตะ อนิมิตตะ อัปปณิหิตะ

อริยมรรคมีทั้งสุญญตะ อนิมิตตะและอัปปณิหิตะ คือ เวลาจะออกจากขันธ์ ๕ ในขณะสังขารุเบกขาญาณ บรรลุอริยมรรค พิจารณามากด้วยอนัตตา ออกด้วยอนัตตา หรืออนิจจัง หรือทุกขัง จะมีชื่อเรียกของมรรคที่ต่างกัน มรรคเรียกว่าวิโมกข์ มี ๓ ประเภท เรียกชื่อตามการเจริญอนุปัสสนา เป็นสุญญตวิโมกข์ อนิมิตตวิโมกข์ หรืออัปปณิหิตวิโมกข์ คือ เป็นผู้ยิ่งและมากด้วยอะไร ? ถ้ายิ่งด้วยศีล มากด้วยอธิโมกข์ ได้สัทธินทรีย์ พิจารณาอนิจจัง หลุดพ้นด้วย**อนิมิตตวิโมกข์**

ถ้ายิ่งด้วยสมาธิ มากด้วยปัสสัทธิ ได้สมาธินทรีย์ พิจารณาทุกขัง หลุดพ้นด้วย**อัปปณิหิตวิโมกข์**

ถ้ายิ่งด้วยปัญญา มากด้วยเวท ได้ปัญญินทรีย์ พิจารณาอนัตตา หลุดพ้นด้วย**สุญญตวิโมกข์**

ในวุฏฐานคามินีวิปัสสนา ปัญญานิเทศ วิสุทธิมรรค แสดงว่า

พระโยคาวจรผู้หนึ่ง ทีแรก พิจารณาสังขารทั้งหลายโดยความไม่เที่ยง แต่เพราะวุฏฐานะ (มรรคที่ออกจากสังขาร) จะได้มีเพียงด้วยพิจารณาโดยความไม่เที่ยงเท่านั้นหามิได้ ต้องพิจารณาแม้โดยความเป็นทุกข์ โดยความเป็นอนัตตาด้วย เพราะฉะนั้นเธอจึงพิจารณาโดยความเป็นทุกข์บ้าง โดยความเป็นอนัตตาบ้าง เมื่อเธอปฏิบัติไปอย่างนั้น วุฏฐานะมีขึ้นในกาลที่พิจารณาโดยความไม่เที่ยง เธอผู้นี้ชื่อว่า ยึดถือโดยความไม่เที่ยง (วิปัสสนาภินิเวส) แล้วออกโดยความไม่เที่ยง แต่ถ้าวุฏฐานมีขึ้นในกาลที่เธอพิจารณาโดยความเป็นทุกข์ ... โดยความเป็นอนัตตาไซร้ เธอผู้นี้ชื่อว่ายึดโดยความไม่เที่ยงแล้ว ออกโดยความเป็นทุกข์ ... ออกโดยความเป็นอนัตตา แม้ในการยึดถือโดยความเป็นทุกข์ ... โดยความเป็นอนัตตาแล้ว ออกโดยลักษณะที่เหลือ ก็นัยนี้

ก็แล ในชนผู้ออกจากความยึดถือ (วุฏฐานะ) เหล่านี้ ชนผู้ที่ยึดถือโดยความไม่เที่ยงก็ดี ผู้ที่ยึดถือโดยความเป็นทุกข์ก็ดี ผู้ที่ยึดถือโดยความเป็นอนัตตาก็ดี แต่ในเวลาที่ออก วุฏฐานะมีขึ้นโดยความไม่เที่ยง ชนทั้ง ๓ นี้ เป็นผู้มากด้วยอธิโมกข์ ได้สัทธินทรีย์ หลุดพ้นด้วยอนิมิตตวิโมกข์ ย่อมเป็นสัทธานุสารี ในขณะแห่งปฐมมรรค (โสดาปัตติมรรค) เป็นสัทธาวิมุติใน ๗ สถาน

แต่ถ้าวุฏฐานะมีขึ้นโดยความเป็นทุกข์ไซร้ ชนทั้ง ๓ นั้นก็เป็นผู้มากด้วยปัสสัทธิ ได้สมาธินทรีย์ หลุดพ้นด้วยอัปปณิหิตวิโมกข์

ย่อมเป็นกายสักขีในทุกสถาน แต่ว่าในชนเหล่านั้น ผู้ใดมีอรูปฌานเป็นบาท ผู้นั้นย่อมเป็นอุภโตภาควิมุติในอัครผล (อรหัตตผล)

ที่นี้ วุฏฐานะ โดยความเป็นอนัตตา มีขึ้นแก่ชนทั้ง ๓ นั้น ชนทั้ง ๓ ก็เป็นผู้มากด้วยเวท (ความรู้) ได้ปัญญินทรีย์ หลุดพ้นด้วยสุญญตวิโมกข์ ย่อมเป็นธัมมานุสารี ในขณะแห่งปฐมมรรค เป็นทิฏฐิปัตตะใน ๖ สถาน เป็นปัญญาวิมุติในอัครผลแล

นิพพาน ๒ - สอุปาทิเสสนิพพาน อนุปาทิเสสนิพพาน

สอุปาทิเสสนิพพาน บรรลุแล้วแต่ยังไม่ตาย ยังมีขันธ์เหลือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามีและพระอรหันต์ที่ยังไม่ตาย เรียกว่า สอุปาทิเสสบุคคล นิพพานของท่าน ชื่อว่า สอุปาทิเสสนิพพาน คือ ยังมีขันธ์เหลือ แต่ถ้าเป็นพระอรหันต์ที่สิ้นชีวิตแล้ว เรียกว่า อนุปาทิเสสบุคคล นิพพานของท่าน ชื่อว่า อนุปาทิเสสนิพพาน คือ ไม่มีขันธ์เหลืออยู่อีก (สอุปาทิเสสมี ๙ บุคคล สอุปาทิเสสสูตร องฺ. นวก. เบอร์ ๓๗ ข้อ ๒๑๖ หน้า ๗๔๙ ชุดมหามกุฏ ฯ)

๔. **ผลํ** แสดงผลแห่งเทศนา ๒ อย่าง คือ

๑) มุขยผล – ผลโดยตรง ๒) ปรัมปรผล – ผลโดยอ้อม

ถ้าฟังธรรมะแล้วได้ผลจริง ๆ คือ มุขยผลโดยตรง ๙ อย่าง ได้แก่ ๑. ได้สุตมยญาณ ๑๖ ๒. ได้อรรถเวท ๕ ๓. ได้ธัมมเวท ๕ ๔.-๙. ได้วิสุทธิ ๖

มุขยผล ๙ อย่าง คือ

๑) **สุตมยญาณ ๑๖** ข้อ ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ทำให้แยกแยะธรรมต่าง ๆ ได้ละเอียดลออ (ความรู้ที่เกิดจากการฟังแล้ว

ทรงจำไว้ ได้แก่ ๑. อภิญเญยยธรรม ๒. ปริญเญยยธรรม ๓. ปหาตัพพธรรม ๔. สัจฉิกาตัพพธรรม ๕. ภาเวตัพพธรรม ๖. หานภาคิยธรรม ๗. ฐิติภาคิยธรรม ๘. วิเสสภาคิยธรรม ๙. นิพเพธภาคิยธรรม ๑๐. สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ๑๑. สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์ ๑๒. ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ๑๓. นี้ทุกขอริยสัจ ๑๔. นี้ทุกขสมุทัยอริยสัจ ๑๕. นี้ทุกขนิโรธอริยสัจ ๑๖. นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ. ศึกษาเพิ่มใน *ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค*)

๒) **อรรถเวท** คือ ฟังแล้วเข้าใจ ซาบซึ้ง เกิดปีติ ปราโมทย์จากการเข้าใจในเนื้อความ อรรถะเป็นเนื้อความ อรรถหมายถึงผลก็ได้ ๕ อย่าง ได้แก่ อัฏฐกถา ปัจจยุบบัน วิบาก กิริยา นิพพาน

๓) **ธัมมเวท** คือ ได้ความซาบซึ้ง ความไพเราะจากพยัญชนะ เกิดปีติ ปราโมทย์ ธรรมะเป็นพยัญชนะ ธรรมะหมายถึงเหตุก็ได้ ๕ อย่าง ได้แก่ พระพุทธพจน์ ปัจจัย กุศล อกุศล อริยมรรค

อรรถเวท ธัมมเวท คือ มีความรู้ในเนื้อความและมีความรู้ในพยัญชนะ สมกัน เข้ากัน เกิดปีติปราโมทย์ อรรถเวท ธรรมเวทคือพุทธพจน์ที่มีถ้อยคำไพเราะ เนื้อความลึกซึ้ง ทำให้เข้าใจ. <u>พระพุทธพจน์</u>เป็นเหตุของอัฏฐกถา ที่เป็นผล <u>ปัจจัย</u>เป็นเหตุของปัจจยุบบัน ที่เป็นผล <u>กุศล</u>-<u>อกุศล</u>เป็นเหตุของวิบาก ซึ่งเป็นผล หากดับกุศล-อกุศลได้สิ้นเชิง ก็เป็นเหตุแห่งกิริยาของพระอรหันต์อันเป็นผล <u>อริยมรรค</u>เป็นเหตุให้ถึงของพระนิพพานซึ่งเป็นผล

๔)-๙) **วิสุทธิ** ๖ ได้แก่ <u>สีลวิสุทธิ</u>จนกระทั่งถึง<u>ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ</u> ไม่ถือเอา<u>ญาณทัสสนวิสุทธิ</u> เพราะเป็นมรรคอยู่ใน<u>นิสสรณะ</u>แล้ว

สีลวิสุทธิยังไม่เข้าขั้นภาวนาโดยตรง ขั้นภาวนาโดยตรง คือ สมถวิปัสสนา ซึ่งเริ่มจากจิตตวิสุทธิ จิตตวิสุทธิเป็นสมถะ ที่เหลือ คือ ทิฏฐิวิสุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ๕ วิสุทธินี้ เป็นวิปัสสนาปัญญา

ปรัมปรผล ผลที่ในสัมปรายภพ หรือผลหลังๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ สุขวิบาก ถ้าได้อบรมเจริญ ได้ฟังธรรมะดี ปฏิบัติดี **ปรัมปรผล** ผลก็ทำให้เกิด ๑) ได้สุขวิปาก ๒) เกิดในสุคติภูมิ ๓) ได้โภคสมบัติ ๔) ได้รูปสมบัติ ฯ ได้มากมายเลย สิ่งที่ดีๆ ทั้งหลายที่เกิดขึ้น จากการที่เราเจริญบุญกุศล ผลก็คือมีวิบากด้วย

๕. **อุปาโย** อุบาย หมายถึง ความฉลาด เป็นปุพพภาคของ ปฏิปทาแห่งมรรค อุบายที่เป็นปุพพภาคปฏิปทาแห่งมรรค คือ ๑)ศีล ๒)อินทริยสังวร ๓)โภชเนมัตตัญญุตา ๔)ชาคริยานุโยค เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการอบรมมรรคมีองค์ ๘

อุบายอันเป็นเหตุให้เกิดในภพภูมิที่ดี คือ ๑) ทาน ๒) ศีล ๓) บุญกิริยาวัตถุอันเป็นโลกียะ ฯ

นี่เป็นอุบายให้เจริญกุศล เพื่อเป็นปัจจัยให้บรรลุมรรคผล

๖. **อาณัตติ** คือ คำสั่ง การบังคับ การแนะนำ การชักจูง ได้แก่ ๑) ทานํ เทถ เธอจงให้ทานเถิด

๒) สีลํ รกฺขถ เธอจงรักษาศีลเถิด

๓) ภาวนํ ภาเวถ เธอจงเจริญภาวนาเถิด

จะเป็นการบังคับ การเชื้อเชิญ ใช้สร้างอุบาย แสดงการ แนะนำ การตักเตือนเวไนยบุคคล เหล่านี้ เป็นเทศนาหาระใน เนตติปกรณ์ทั้งสิ้น

หลักการพื้นๆ เหล่านี้ ทำให้เราเข้าใจอริยสัจ ๔ ว่า อันไหนควรกำหนดรู้ อันไหนควรละ อันไหนควรเจริญ แสดงอัสสาทะ อาทีนวะ นิสสรณะ ซึ่งมีอยู่ในพระไตรปิฎก ให้รู้ว่า <u>อาทีนวะเป็นทุกขสัจ</u> <u>อัสสาทะเป็นสมุทัยสัจ</u> <u>นิสสรณะเป็นมรรคและนิโรธ</u>

<u>วิสุทธิ ๖</u> คือ สีลวิสุทธิจนกระทั่งถึงปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ เป็นผลของการฟัง ไม่เอาญาณทัสสนวิสุทธิ เพราะญาณทัสสน-วิสุทธิคือมรรค ทบทวนสักหน่อย เพื่อความไม่หลงลืม

อัสสาทะ ได้แก่ สุข โสมนัส อิฏฐารมณ์ ตัณหา วิปลาส

สุข โสมนัส แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. เคหสิตะ สุขโสมนัสที่อิงอาศัยกามกิเลส เป็นไปกับกาม เป็นอกุศล ไม่ควรเสพ ไม่ควรเจริญ

๒. เนกขัมมสิตะ สุขโสมนัสที่อิงอาศัยกุศล ออกจากกาม เป็นไปกับกุศล ควรเสพ ควรเจริญ

เคหสิตะ (เช่น เวลาที่ไปรับประทานอาหารอร่อยๆ ในห้างในร้านอาหารหรูๆ ได้ความสุข ไปเที่ยวต่างประเทศ ชมวิวทิวทัศน์อันงดงาม เกิดสุขโสมนัสที่เป็นเคหสิตะ

เนกขัมมสิตะ เช่น นั่งภาวนา เดินจงกรม เจริญกุศลต่างๆ แล้วได้ความสุข นี้เป็นสุขโสมนัสที่เป็นเนกขัมมสิตะ

อิฏฐารมณ์ (อารมณ์ที่น่าปรารถนา) แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. <u>โดยสภาวะ</u> อารมณ์ที่สวยๆ งามๆ ตามปกติเป็น<u>สภาวะอิฏฐารมณ์</u> (รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ที่ดีๆ)

๒. <u>โดยปริกัปปะ</u> อารมณ์ไม่สวยไม่งาม แต่ว่าเป็นที่ชื่นชอบสำหรับบางคน เช่น ชอบกินพริกเผ็ดๆ ชอบปลาร้าหมักไว้นานๆ

ชอบบีบนวดเจ็บๆ เรียกว่า เป็นอิฏฐารมณ์โดยปริกัป สำหรับคนนี้เท่านั้น คนอื่นไม่ใช่ (เป็นสภาวะอนิฏฐารมณ์สำหรับคนอื่น)

โดยสภาวะ คือ ตามความเป็นจริง โดยปริกัป คือ ไม่ใช่ตามความเป็นจริง แต่เป็นที่ชื่นชอบสำหรับบางคน

ตัณหา ๓ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหาและวิภวตัณหา

กามตัณหา ความยินดีพอใจในกามธรรม เพื่อเสพลิ้ม (โลภเจตสิกที่ติดข้องในกามจิต ๕๔ เจ.๕๒ รูป ๒๘ โดยยึดเป็นอารมณ์)

ภวตัณหา ความยินดีพอใจในโลกียธรรม เพื่อความมีอยู่ (โลภเจตสิกที่ติดข้องในโลกียจิต ๘๑ เจ.๕๒ รูป ๒๘) แบ่งเป็น ๕ ประเภท คือ ความยินดีพอใจในรูปฌาน-อรูปฌาน รูปภพ-อรูปภพ ความพอใจที่เจือด้วยสัสสตทิฏฐิ แม้ความยินดีที่ปราศจากสัสสตทิฏฐิ แต่ยินดีด้วยโลภะในความมีอยู่ ก็เป็นภวตัณหาได้ เช่น พระอริยบุคคลที่ยังยินดีในชีวิต ยินดีในนามรูปด้วยโลภทิฏฐิวิปปยุต

วิภวตัณหา ความยินดีพอใจที่เจือด้วยอุจเฉททิฏฐิ ปรารถนาความขาดสูญ ยินดีในความไม่มีอยู่

ตัณหา ๑๐๘ ได้แก่ ตัณหา ๓ x อารมณ์ ๖ x ภายในภายนอก ๒ x กาล ๓ (อดีต อนาคต ปัจจุบัน)

อัสสาทะ สรุปคือ สุข โสมนัส อิฏฐารมณ์ เป็นอารมณ์ที่ดีที่ทำให้เกิดวิบากที่ดี เป็นอัพยากตธรรมก็มี กุศลธรรมก็มี เป็นอกุศลธรรมก็มี ตัณหาและวิปลาส เป็นอกุศลธรรมเท่านั้น

ส่วนอาทีนวะ ๕ อย่าง ได้แก่

ทุกข์ โทมนัส แบ่งเป็น ๒ อย่างเช่นกัน คือ

๑. <u>เคหสิตะ</u> ทุกข์โทมนัสในกาม เช่น หาเงินแล้วหาไม่ได้ อยากได้กามแล้วไม่ได้ เป็นทุกข์ ไปทำงานเหนื่อยยาก เจ็บปวด เป็นการหากามแต่ว่าไม่ได้ จึงได้รับความทุกข์โทมนัส

๒. <u>เนกขัมมสิตะ</u> ทุกข์โทมนัสในเนกขัมมะ เช่น นั่งสมาธิแล้วปวดเมื่อย เดินจงกรมแล้วปวดเมื่อย อยากได้ฌาน อยากบรรลุแล้วไม่ได้ แต่ก็ยังทำ ยังเจริญ เรียกว่า <u>ปฏิบัติธรรมมีหน้านองด้วยน้ำตา</u> นี่เป็นทุกข์โทมนัสที่เป็นเนกขัมมสิตะ แต่ควรเจริญ

อนิฏฐารมณ์ แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. <u>โดยสภาวะ</u> หมายถึง ของสกปรก เหม็น ไม่ดี แย่จริง ๆ ร้อนเกินไป หนาวเกินไป เหม็นเกินไป ที่ไม่ดีจริง ๆ เป็นที่รู้กันของชาวโลกทั่วไป เรียกว่า <u>สภาวะอนิฏฐารมณ์</u>

๒. <u>โดยปริกัปปะ</u> หมายถึง ของดีแต่ไม่ชอบ เช่น ทุเรียนก้านยาวอร่อย ๆ แต่บางคนเกลียดมาก รู้สึกเหม็นมาก คนญี่ปุ่นกินทุเรียนแล้วจะอาเจียน ฝรั่งมากินอาหารไทยก็อาเจียน เป็นต้น

<u>ปริกัป</u> หมายถึง <u>ไม่ใช่ตามจริง</u> เป็นข้อแม้เฉพาะบางคน เรียกว่า <u>อนิฏฐารมณ์โดยปริกัป</u> แต่ถ้าเป็นความจริง คือ ไม่ดีจริง ๆ เรียกว่า <u>อนิฏฐารมณ์โดยสภาวะ</u>

จะดีหรือไม่ดี ไม่ได้ขึ้นอยู่กับใครเป็นผู้ตัดสิน แต่ถือเอาคนส่วนใหญ่ ที่เป็นมัชฌิมบุรุษ เอามนุษย์ที่เป็นคนปานกลาง อาชีพปานกลาง ฐานะปานกลาง กำลังปานกลาง อายุปานกลาง แล้วคนนี้บอกว่าดีหรือไม่ดี แต่จริง ๆ สภาวะของมันดีหรือไม่ดีอยู่ในตัวอยู่แล้ว เพราะรูปทุกรูปมีอดีต อนาคต ปัจจุบัน ภายใน ภายนอก หยาบ ละเอียด ทราม ประณีต

เอาความหยาบ ละเอียด ทราม ประณีต มาวัด ถ้าเป็นฝ่ายประณีต ละเอียด คือ อิฏฐารมณ์ แต่ถ้าหยาบ ทราม คือ อนิฏฐารมณ์ ตัวจริงมี แต่จะบอกว่าเป็นอิฏฐารมณ์หรืออนิฏฐารมณ์ก็ยาก ฉะนั้น จึงเอามัชฌิมบุรุษมาเป็นผู้ตัดสิน

อิฏฐารมณ์ เป็นอารมณ์ของกามาวจรกุศลวิบากจิต แน่นอน เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่เป็นอารมณ์ของกุศลจิต หรืออกุศลจิตก็ได้ แล้วแต่โยนิโสมนสิการ

อนิฏฐารมณ์ เป็นอารมณ์ของอกุศลวิบากจิตแน่นอน เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่เป็นอารมณ์ของกุศลจิต หรืออกุศลจิตก็ได้ แล้วแต่โยนิโสมนสิการเช่นกัน

ทุกขตา ๓ ได้แก่ ๑. ทุกขทุกข์ ๒. วิปริณามทุกข์ ๓. สังขารทุกข์

ทุกขทุกข์ คือ ทุกขเวทนา โทมนัสเวทนา เป็นทุกข์จริงๆ

วิปริณามทุกข์ คือ สุขเวทนา โสมนัสเวทนา เป็นทุกข์เพราะแปรปรวน เปลี่ยนแปลงไป

สังขารทุกข์ คือ ทุกข์ของสังขารธรรมที่มีการเกิดดับ ได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ รวมอุเบกขาเวทนา เว้นสุข ทุกข์ โสมนัส โทมนัสเวทนา

อรรถเวท (ผล) แบ่งเป็น ๕ อย่าง คือ

๑. อัฏฐกถา	ผลของพุทธพจน์
๒. ปัจจยุบบัน	ผลของปัจจัย
๒. วิบาก	ผลของกุศล-อกุศล
๔. กิริยา	ผลของการดับกุศล-อกุศล
๕. นิพพาน	ผลของการเจริญมรรค

ธรรมเวท (เหตุ) แบ่งเป็น ๕ อย่าง คือ

๑. <u>พุทธพจน์</u> เหตุของอัฏฐกถา

๒. <u>ปัจจัย</u> เหตุของปัจจยุบบัน

๓. <u>กุศล</u> เหตุของกุศลวิบาก

๔. <u>อกุศล</u> เหตุของอกุศลวิบาก

๕. <u>อริยมรรค</u> เหตุที่ทำให้ถึงพระนิพพาน

การละกุศล-อกุศล เป็นเหตุทำให้ได้กิริยาของพระอรหันต์

วิสุทธิ ๖ เป็นผลจากการที่ได้ฟังธรรมมาดี เข้าใจถูกต้อง

๑. **สีลวิสุทธิ** (จตุปาริสุทธิศีล ๔ อย่าง)

๒. **จิตตวิสุทธิ** (อุปจาร + อัปปนา แม้ขณิกสมาธิก็เป็นบาทของวิปัสสนาได้) **(อฏฐ. โกสลสูตร สํ. มหา. ๓๐/๓๙๒)**

๓. **ทิฏฐิวิสุทธิ** (นามรูปปริเฉทญาณ)

๔. **กังขาวิตรณวิสุทธิ** (ปัจจยปริคคหญาณ)

๕. **มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ** (อุทยัพพยญาณ ที่ผ่านวิปัสสนูปกิเลสแล้ว)

๖. **ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ** (ภังคานุปัสสนาญาณ จนถึงสังขารุเปกขาญาณ)

สีลวิสุทธิ ผู้ที่รักษาศีล จึงสามารถเจริญสมถวิปัสสนาได้ผล เมื่อบารมีถึงพร้อมจึงบรรลุฌาน บรรลุมรรคได้ เป็นวิสุทธิคือหมดจด แต่ถ้าไม่รักษาศีลก็บรรลุฌาน มรรคผลไม่ได้ หรือรักษาศีลแต่ไม่เจริญสมถวิปัสสนา ก็ไม่บรรลุฌาน ไม่บรรลุมรรคผลเช่นกัน เพราะไม่ได้หมดจดจากความเป็นอัตตาตัวตน **สีลวิสุทธิ**คือศีลที่มีความเข้าใจเรื่องสมถวิปัสสนาอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องวิปัสสนา จึง

จะเป็นปัจจัยให้เกิดจิตตวิสุทธิ เรียกศีลนี้ว่า**อธิศีล** ศีลปกติของคนทั่วไปเป็นศีลธรรมดา แต่ถ้าศีลที่เป็นบาทของวิปัสสนาเป็น**อธิศีล**

อธิศีล คือ ศีลของผู้ที่เข้าใจวิปัสสนา รักษาศีล แต่ไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นศีลของเรา เนื่องจากศีลคือเจตนา วิรตี สังวร เป็นสภาพธรรม ไม่ใช่อัตตา ไม่ใช่เราที่รักษาศีล อธิศีลเป็นสีลวิสุทธิ เป็นศีลหมดจด เพราะว่า ไม่เป็นที่ตั้งของตัณหา มานะ ทิฏฐิ

จิตทั่วไป แม้กระทั่งสมาบัติ ๘ ก็เป็นเพียงจิต ไม่ชื่อว่าจิตตวิสุทธิ ไม่ใช่อธิจิต แต่ถ้าจิตของผู้ที่เจริญวิปัสสนา หรือสมาบัติที่เป็นบาทของวิปัสสนา เป็น**อธิจิต**

ต้องมีสุตมยญาณดีแล้ว ไม่เช่นนั้น ก็อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิด เช่น พระพุทธพจน์ที่ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเจริญสมาธิเถิด เพราะเมื่อจิตตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง

ถามว่า ถ้ามีสมาธิตั้งมั่นดีแล้ว จะรู้ชัดตามความเป็นจริงโดยอัตโนมัติไหม ? หากไม่มีสุตมยปัญญา จะรู้ชัดตามความเป็นจริงได้อย่างไร ? ไม่ได้เป็นอัตโนมัติ ไม่ได้ไหลไปเอง ถ้าเป็นเช่นนั้นพวกฤาษีต้องได้บรรลุกันทั้งหมด ฉะนั้น ต้องมีสุตมยญาณดีแล้วจึงจะไหลไปด้วยกระแสแห่งวิปัสสนาตามลำดับ ต้องเจริญวิปัสสนาด้วย แต่ถ้าไม่มีสุตมยญาณดี แม้ผู้ที่ได้สมาบัติ ๘ ก็บรรลุไม่ได้

ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าสอนให้ทำสมาธิ สอนให้ทำฌาน แต่ว่า ถ้าทำฌาน โดยที่ไม่เข้าใจวิปัสสนา ท่านแสดงว่าไม่เป็นสัลเลขธรรม (สมาบัติ ๘ ไม่เป็นสัลเลขธรรม) รูปสมาบัติ ๔ นั้นเป็นเพียงสุขวิหารธรรม เครื่องอยู่เป็นสุข ไม่ใช่สัลเลขธรรม

อรูปสมาบัติ ๔ เป็นสันตวิหารธรรม เครื่องอยู่อย่างสงบ แต่ไม่ใช่สัลเลขธรรม เพราะถ้าไม่เข้าใจวิปัสสนาก็สำคัญผิดว่าเราได้บรรลุฌาน เป็นฌานของเรา อรูปฌานที่สงบเป็นนิพพาน แต่การรักษากุศล-กรรมบถ ๑๐ เป็นต้น เป็นสัลเลขธรรมได้ ถ้าเข้าใจวิปัสสนาถูกต้อง

การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เพื่อวิปัสสนา ถ้าไม่อยากเจริญวิปัสสนาก็ไม่จำเป็นต้องมีพระพุทธเจ้าเลย พระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นมาเพื่อให้คนเจริญวิปัสสนา เพื่อให้บรรลุถึงพระนิพพาน ถ้าแค่เกิดเป็นพรหม พวกฤาษีชีไพรก็เป็นพรหมได้ สามารถเกิดในพรหมโลกได้ แต่ต้องกลับมาเวียนว่ายในวัฏฏะไม่มีสิ้นสุด

วิสุทธิ ๖ เป็นผลจากการฟัง ถ้าฟังมาดี ก็จะมีสีลวิสุทธิ มีจิตตวิสุทธิ และปัญญาวิสุทธิอีก ๔ ได้แก่

๑. **สีลวิสุทธิ** คือ จตุปาริสุทธิศีล ๔ (อธิศีล)

๒. **จิตตวิสุทธิ** คือ อุปจาระ+อัปปนา (อธิจิต) รวมทั้งขณิก-สมาธิที่ไม่มีนิวรณ์ด้วย เจริญวิปัสสนาอาศัยขณิกะ อาศัยอุปาจาระ แต่อัปปนาเจริญวิปัสสนาไม่ได้ เพราะการเจริญวิปัสสนาต้องเป็นกามาวจร เป็นมหากุศลจิต อัปปนาเป็นรูปาวจร-อรูปาวจร ต้องออกจากฌานก่อน จึงจะเจริญวิปัสสนาได้

๓. **ทิฏฐิวิสุทธิ** คือ นามรูปปริเฉทญาณ เป็นวิปัสสนาญาณที่ ๑ เป็นปัญญาสิกขา เป็นอธิปัญญา สีลวิสุทธิเป็นอธิศีลสิกขา จิตตวิสุทธิเป็นอธิจิตตสิกขา

๔. **กังขาวิตรณวิสุทธิ** คือ ปัจจยปริคคหญาณ (วิปัสสนาญาณที่ ๒)

๕. **มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ** คือ อุทยัพพยญาณอย่างกล้า ที่พ้นจากวิปัสสนูปกิเลสไปแล้ว

๖. **ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ** ตั้งแต่ภังคานุปัสสนาญาณเป็นต้นไป

สัมมสนญาณไม่จัดอยู่ในวิสุทธิ ๗ เพราะเหตุไร ? เพราะว่ายังไม่พ้นจากวิปัสสนูปกิเลส รวมทั้ง **อุทยัพพยญาณอย่างอ่อน** (ตรุณอุทยัพพยญาณ) ด้วย

ญาณทัสสนวิสุทธิ คือ มัคคญาณ เป็นผลของการปฏิบัติเป็นปฏิเวธ ต้องเอาออก เพราะเป็นผลของเทศนา คือ ได้วิสุทธิ ๖ (ผลโดยตรง) ญาณทัสสนวิสุทธิเป็นมรรค จัดอยู่ในนิสสรณะ

อัตตศัพท์ หรือ อัตตา มีความหมาย ๔ อย่าง

อัตตศัพท์ หรืออัตตา มีความหมาย ๔ อย่าง คือ

๑. จิต ๒. อัตภาพ ๓. กุศลธรรม ๔. ความเห็นผิดของเดียรถีย์

๑. **จิต *อตฺตานํ ทมยนฺติ ปณฺฑิตา*** – บัณฑิตย่อมฝึกตน คือฝึกจิต

๒. **อัตภาพ *นตฺถิ อตฺตสมํ เปมํ*** – ความรักเสมอด้วยตน ไม่มี

อัตภาพ หมายถึง ภาวะที่ทำให้เรายึดถือว่า เป็นอัตตา คือ ร่างกาย หรือขันธ์ ๕ เพราะทำให้ยึดถือว่า เป็นอัตตา เป็นเรา ยึดถือว่าเป็นตัวตนของเรา

๓. **กุศลธรรม *อตฺตทีปา ภิกฺขเว วิหรถ*** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นที่พึ่งอยู่เถิด หรือ ***อตฺตาหิ อตฺตโน นาโถ*** – ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ตนคำแรก คือ โลกีย-โลกุตตรกุศลธรรม ตนคำหลังเป็นบัญญัติ ขณะที่นอนอยู่บนเตียงมรณะ ร่างกายนี้

เป็นที่พึ่งไม่ได้แล้ว ถึงหมอหรือลูกหลาน ญาติพวกพ้องก็เป็นที่พึ่งไม่ได้ ทรัพย์สินสมบัติก็เป็นที่พึ่งไม่ได้ ขณะนั้น ถ้าจิตเศร้าหมอง เมื่อจุติแล้วก็ต้องไปสู่อบาย แสดงว่าไม่ได้มีตนเป็นที่พึ่ง เพราะไม่มีกุศลธรรม ไม่มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง แต่ถ้าคิดถึงกุศล คิดถึงพระรัตนตรัยด้วยกุศล เป็นที่พึ่งได้ อัตตาคือตนในความหมายนี้จึงหมายถึงโลกียกุศลและโลกุตตรกุศล โลกียกุศลเป็นที่พึ่งชั่วคราว แต่โลกุตตรกุศลเป็นที่พึ่งถาวร พ้นจากอบายภูมิและทุกข์ทั้งปวง

อัตตา ๓ อย่าง ตามที่แสดงมาแล้วนี้ ที่มีความหมายเป็นอัตภาพ เป็นบัญญัติ แต่ที่หมายถึงจิตและโลกียกุศล โลกุตตรกุศล มีองค์ธรรมเป็นปรมัตถ์

๔. **ปรมอัตตะ อยํ อตฺตา นิจฺโจ ธุโว สสฺสโต** - อัตตานี้เป็นของเที่ยง ยั่งยืน ตั้งอยู่มั่นคง ไม่มีการแตกดับ เป็นปรมอัตตาของพวกเดียรถีย์ ไม่มีจริง เป็นมิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดของเดียรถีย์

ถ้ามีผู้บอกว่า มีอัตตาตัวตนจริงๆ แสดงว่า คนนั้นกำลังมีความเห็นผิด ถ้าเข้าใจว่า อัตตามีจริง เป็นมิจฉาทิฏฐิ เพราะอัตตาจริงๆ ไม่มี มีแต่อนัตตาทั้งนั้น อนัตตา คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน รวมทั้งบัญญัติด้วย

สรีระร่างกายก็ดี ขันธปัญจกะคือขันธ์ ๕ ก็ดี ตรัสเรียกว่า **อัตภาพ** เพราะความที่สภาวะนี้ คนพาลกำหนดยึดถือว่า เป็นอัตตาของเรา **(อัฏฐสาลินี อภิ. สํ. เบอร์ ๗๕ หน้า ๒๑๘)**

ฉะนั้น คำว่า อัตตา เป็นบัญญัติ แต่แสดงถึงจิต อัตภาพ กุศลธรรม และแสดงถึงมิจฉาทิฏฐิคือความเห็นผิด ไม่มีสภาวะของอัตตาจริงอยู่ที่ไหนเลย ถ้าใครเข้าใจว่ามีอัตตา ก็เข้าใจผิด

คำว่า <u>อัตตาเป็นบัญญัติ</u> สภาวธรรมที่เป็นตัวจริงคืออะไร ? สภาวะของอัตตาคือจิต **อตฺตานํ ทมยนฺติ ปณฺฑิตา** – บัณฑิตย่อมฝึกตน คือ ฝึกจิต **ตนในที่นี้คือจิต** จิตเป็นปรมัตถ์

อัตตา หมายถึง อัตภาพ คือ ร่างกาย เป็นบัญญัติ หรือ ขันธปัญจกะ (ขันธ์ ๕) เป็นปรมัตถ์

อัตตาคือบัญญัติ ภายใต้อัตตาเป็น**จิต**บ้าง เป็น**อัตภาพ**บ้าง เป็น**กุศลธรรม**บ้าง **มิจฉาทิฏฐิ**บ้าง พระพุทธเจ้าตรัสเรียกบัญญัติคำว่า อัตตา โดยเทศนาโวหาร แต่ตัวอัตตาจริงๆ ไม่มี

อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จึงไม่ต้องใช้หนี้

ก่อนจบเรื่องอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ในภาคแรกนี้ มีนิทานที่มีมูลจากความจริง เป็นอุทาหรณ์สอนใจ เกี่ยวกับความเข้าใจผิดในเรื่องอนัตตามาเล่าให้ฟังอีกเรื่องหนึ่ง ...

ชายหนุ่ม ๒ คนเป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่เป็นพระภิกษุ ฟังธรรมจากอาจารย์คฤหัสถ์คนเดียวกัน ผู้มีความชำนาญด้านพระอภิธรรม และเจริญวิปัสสนาในชีวิตประจำวัน โดยปฏิเสธการปฏิบัติธรรมในห้องกรรมฐาน อีกทั้งอาจารย์ ก็ไม่สนับสนุนวิถีความเป็นนักบวช โดยให้เหตุผลว่า ในยุคสมัยนี้ การเป็นพระภิกษุปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้ยาก สหาย ๒ ท่านนี้ก็มีความเห็นคล้อยตาม จึงได้ลาสิกขามาใช้ชีวิตแบบฆราวาส ปฏิบัติธรรมในเพศคฤหัสถ์

(ความจริงมีพระภิกษุที่ใช้ชีวิตร่วมกัน ปฏิบัติแนวทางเดียวกัน ฟังธรรมจากอาจารย์เดียวกันนี้ถึง ๙ รูป แต่ในที่สุดก็ลาสิกขาหมดเกลี้ยง ! เพราะขาดกัลยาณมิตรที่แท้จริง ... เพราะเป็นอนัตตา ...)

เมื่อทั้ง ๒ คนได้เป็นคฤหัสถ์สมใจตนเอง (ทั้งอาจารย์ด้วย) ก็ต้องทำมาหารับประทาน ไม่สามารถจะไปขอเขาได้ เหมือนกับเมื่อตอนเป็นพระภิกษุแล้ว ท่านหนึ่งรูปร่างล่ำสัน พอมีความรู้และสามารถพูดสอนพระธรรมวินัยได้ อาจารย์จึงแนะนำให้มาร่วมทำงานเผยแพร่ธรรมด้วยกัน ซึ่งท่านผู้นี้ก็มีความเคารพรักในตัวของอาจารย์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงได้รับปากทันที โดยไม่ขอรับค่าตอบแทนใดๆ เนื่องจากมีญาติพวกพ้อง พี่น้อง ที่พอจะมีฐานะอยู่บ้าง จึงไม่เดือดร้อนในเรื่องการทำมาหากิน

แต่พ่อเจ้าประคุณอีกหน่อหนึ่ง รูปร่างผอมสูง ทางบ้านไม่ได้มีฐานะเท่าไร จึงต้องดิ้นรน ปากกัดตีนถีบ ทำงานทุกอย่างที่พอจะทำได้ รับจ้างล้างจาน เป็นบ๋อยเสิร์ฟอาหาร ค้าขายเสื้อผ้ารองเท้า ฯลฯ ตามตลาดนัด ... ไอ้เสือสู้ทุกท่า แต่บุญไม่นำพาวาสนาไม่นำส่ง ชีวิตพ่อหนุ่มใหญ่วัย ๓๕ ปี จึงไม่รุ่ง ทำมาหารับประทานเพียงมืออยู่มีกินไปวันๆ เท่านั้น และยังจะต้องดูแลแม่ที่ตาบอดอีกคนหนึ่ง มีพี่น้องหลายคน แต่ละคนก็เอาตัวไม่ค่อยรอด แต่พ่อเจ้าประคุณท่านนี้ ก็ยังคงไปฟังธรรมจากอาจารย์คฤหัสถ์ผู้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างไม่ขาดสาย ด้วยความประทับใจในธรรมะอันลึกซึ้งและลึกลับ ที่ว่า **“ธรรมทั้งหลาย เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ธรรมะเป็นสิ่งที่มีจริง สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นสิ่งที่มีจริง เป็นธรรมะ เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ...”**

เมื่อเห็นท่าว่า อนาคตของตน นอกจากจะไม่รุ่งแล้ว อาจจะต้องร่วงเป็นแน่ ถ้าไม่เปลี่ยนแปลง ทำอะไรให้ดีขึ้นกว่านี้ เมื่อคิดดังนี้แล้ว ก็นึกถึงเพื่อนเก่า ผู้เป็นวิทยากรสอนธรรมะ จึงโทรไป

ถามสุขทุกข์ และเอ่ยปากถามว่า พอจะมีคนรู้จักที่พอจะหางานอะไรก็ได้ ให้ทำบ้างหรือไม่ ? เพื่อนเก่าก็ใจดีมีกรุณา รับปากว่าจะบอกญาติให้หางานให้ทำ ไม่ต้องเป็นห่วง ...

ในไม่ช้าเลย สหายผู้สูงชะลูดก็ได้ไปทำงานยังท่าเรือคลองเตยในตำแหน่งคนตรวจเช็คของ (Checker) แต่เนื่องจากต้องทำงานกลางแดดกลางฝน และสภาพร่างกายของสหายผู้นี้ ก็ไม่กรำแดดกรำฝนเท่าที่ควร ต้องขึ้นรถประจำทางไปทำงานด้วย อุปสรรคมากมาย ทั้งอ่อนเพลียระเหี่ยใจ ประกอบกับธรรมะที่มีอยู่ในใจฝังใจว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จึงทำให้มีความคิดที่ไม่อยากจะฝืนสังขาร คือ คิดจะเปลี่ยนงานใหม่

ไม่นานเท่าไร จึงได้ไปปรึกษากับญาติของเพื่อนผู้เป็นวิทยากรผู้ที่ฝากงานให้ทำว่า ตนเองคงจะทำงานนี้ไม่ไหว เพราะร่างกายอ่อนแอ สังขารย่ำแย่ ญาติของเพื่อนวิทยากรก็แสนดี ได้ถามว่า "แล้วคิดจะไปทำงานอะไรเล่า ?" จึงได้ตอบว่า "ผมเคยเป็นบ๋อยในร้านอาหาร เคยช่วยเขาทำ พอจะทำอาหารเป็นอยู่บ้าง จึงคิดว่าจะไปทำอาหารขาย" ญาติของเพื่อนพูดขึ้นว่า "ก็ดี เพราะผู้คนต้องกินอาหาร คงจะขายได้ดีนะ" จึงเอ่ยถามตามมรรยาทว่า "มีอะไรให้ผมช่วยบ้างไหม ?" สหายผู้สูงปลอดจึงกล่าวว่า "พอดีที่ศูนย์อาหารแถวบ้าน มีแผงร้านอาหารว่างอยู่ คิดว่าจะเปิดร้านอาหารฟาสต์ฟู้ดขายพวกนักศึกษา เพราะใกล้มหาวิทยาลัย ค่าเช่าก็ไม่แพง แต่ติดที่ว่า ยังไม่มีเครื่องครัว จึงใคร่จะขอรบกวนยืมเงินทำทุนสักก้อนหนึ่ง เมื่อขายได้ทุนคืนแล้วจะนำมาคืนให้ครับ"

ญาติของเพื่อนถามขึ้นว่า "ต้องการเงินทำทุนสักเท่าไร ?"

ผู้มีธรรมะเป็นอนัตตาอยู่ในใจ รีบตอบทันทีว่า "สัก ๒ แสน เห็นจะพอนะครับ" ญาติเพื่อนวิทยากร "... !"

เงิน ๒ แสน เมื่อ ๒๐ ปีก่อน ก็มากพอดูทีเดียว แต่ญาติของเพื่อนวิทยากรเห็นว่า เป็นเพื่อนของญาติ ประกอบกับเป็นผู้กตัญญู เลี้ยงดูมารดาตาบอด และญาติผู้นี้ก็มีคุณธรรมประจำใจ คิดว่า "สนับสนุนให้คนขยันทำมาหากิน ศึกษาธรรมะด้วย คงจะไม่โกงหรอกนะ" จึงไม่ได้ทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยความเชื่อใจนั่นเอง จึงให้ไปเปิดบัญชีเงินฝากและโอนเงินให้ทันที

เมื่อได้เงินทำทุนแล้ว สหายผู้ขยันก็เริ่มซื้อเครื่องใช้ไม้สอยเกี่ยวกับการทำครัวเป็นจำนวนเงินเกือบแสนเลยทีเดียว เพื่อจะได้เปิดร้านใหม่ ทั้งไมโครเวฟ หม้อหุงข้าง เตาแก๊ส จาน ชาม หม้อ ช้อนส้อม มีดทำครัว จิปาถะ ที่จะสรรหามาได้ โดยวาดฝันไว้ว่า คงจะต้องขายดี เพราะเป็นเขตมหาวิทยาลัย มีนักศึกษาเป็นแสน ต้องมากินอาหารกลางวันและเย็นที่ร้านนี้แน่ละน่า ! ...

ลืมไปเสียสนิทว่า เขตมหาวิทยาลัยก็ต้องมีศูนย์อาหารหลายแห่ง แต่ละแห่งก็ต้องมีหลายร้าน การที่จะขายอาหารได้ดี ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ทั้งรสชาติ รูปลักษณ์ของอาหาร รวมทั้งของพ่อครัวแม่ครัว ฝีมือ ทำเล บริการ มรรยาท ฝีปาก ฯลฯ

สหายผู้เป็นวิทยากรชวนเพื่อนๆ และผู้ร่วมศึกษาธรรมไปช่วยอุดหนุนที่ร้านอาหารของเพื่อนผู้นี้หลายครั้ง รสชาติอาหารก็พอทานได้ ราคาก็ไม่แพง เพราะขายพวกนักศึกษา แต่ร้านอาหารในศูนย์อาหารมีมากจนลานตา ... ผ่านไปไม่ถึงปี สหายผู้เป็นพ่อค้าขาดการไปฟังธรรมะนานพอสมควร ได้ข่าวอีกที ก็เลิกกิจการขาย

อาหารไปเสียแล้ว อยู่บ้านดูแลแม่ตาบอด โดยไม่คิดจะทำงานอะไรอีก เพราะมีพี่สาวอยู่ต่างประเทศคอยส่งเงินมาให้ ใช้เลี้ยงดูคุณแม่ตาบอดและตนเอง พอดำรงชีวิตอยู่ได้ ด้วยความสันโดษ ... ?

สหายผู้เป็นวิทยากรเคยไปเยี่ยมเยียน แล้วถามว่า "เมื่อเลิกกิจการขายอาหารแล้ว เครื่องครัวเหล่านั้นเอาไปทำอะไร ?" ก็ได้คำตอบว่า "เซ้งให้คนอื่นไปแล้ว ไม่กี่พันบาท" จึงถามขึ้นว่า "แล้วจะเอาเงินที่ไหนไปใช้คืนญาติของผมเล่า ?" ได้รับคำตอบว่า "มีเมื่อไหร่ค่อยใช้คืนให้ก็แล้วกัน ..." (เพราะธรรมะเป็นอนัตตาบังคับบัญชาไม่ได้ ?) เพื่อนเก่าถึงกับงง ! ไปเหมือนกัน

ในที่สุด สหายวิทยากรผู้นั้น เมื่อได้สอนพระธรรมวินัยมากขึ้นก็ได้รู้ว่า ธรรมะที่อาจารย์สอนว่า เป็นอนัตตาบังคับบัญชาไม่ได้นั้น ไม่ได้ตรงกับความหมายในพระไตรปิฎก อัฏฐกถา และฎีกาโดยเฉพาะเรื่องการปฏิบัติ ในสติปัฏฐานสูตร ได้เคยเอาหนังสือพระไตรปิฎกและอัฏฐกถา ไปชี้แจงกับอาจารย์ผู้สอน แต่ก็ได้รับการยืนยันว่า **<u>ไม่ควรติดพยัญชนะ</u>** **<u>ในพระไตรปิฎกมากเกินไป</u>** จึงทำให้ต้องตัดสินใจว่า จะเลือกสอนธรรมะตามอาจารย์ท่านนี้หรือจะสอนและปฏิบัติตามพระไตรปิฎกอัฏฐกถาดี ในที่สุดก็ได้รับคำแนะนำจากพระมหาเถระรูปหนึ่งว่า **<u>พระรัตนตรัยอยู่ในพระไตรปิฎก</u>** จึงทำให้ได้คิดว่า เราบวชและศึกษาธรรม เพื่อเข้าถึงพระรัตนตรัย ควรมอบกายถวายชีวิตให้กับพระรัตนตรัย ไม่ควรมอบชีวิตนี้ไว้ให้กับบุคคล เมื่อตกลงใจสอนธรรมตามพระไตรปิฎกอัฏฐกถา ทำให้ขัดกับคำสอนของอาจารย์ จึงต้องออกจากสถาบันที่สอนธรรมะของอาจารย์ท่านนั้นไป ...

เป็นอันว่า กลับได้อิสระ ได้ศึกษา ได้ปฏิบัติและได้สอนพระธรรมวินัยตามพระไตรปิฎก อัฏฐกถา ฎีกา เป็นสุขใจยิ่งนัก ไม่ต้องเดือดร้อนใจ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตชาติ พอกันที กับธรรมะที่เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จนขาดการรับผิดชอบ ประพฤติล่วงศีล ออกนอกพระธรรมวินัยโดยไม่รู้ตัว ...

ทุกวันนี้ สหายผู้สูงโย่งผู้นั้น ก็ยังคงฟังธรรมและปฏิบัติธรรมตามอาจารย์คฤหัสถ์ท่านนั้น โดยที่ยังไม่ได้ใช้หนี้ ๒ แสนบาท แม้เพียงจะโทรศัพท์ไปผัดผ่อนก็ไม่มี โดยถือหลักธรรมะที่ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ นี้แหละ เป็นหลักปฏิบัติของผู้ปฏิบัติสายนี้ ?

ญาติผู้เป็นเจ้าหนี้ก็ช่างดีเหลือหลาย คิดได้ว่า ในอดีตคงต้องเคยไปเอาเงินเขามา ชาตินี้ก็ใช้คืนเขาไป ทำให้สบายใจ ถือว่าเป็นการทำบุญก็แล้วกัน **เพราะธรรมะเป็นอนัตตาเช่นนี้เอง ?...**

นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ

สุขใดไป่สุขเท่า นฤพาน
พ้นจากแก่งกันดาร สี่ได้
คือชาติชราพยาธิกาล มรณะ ทุกข์แฮ
สร้างกุศลใด-ให้ มุ่งแม้นเมืองเขษม ฯ

ภาคผนวก

ความต่างกันของโลกียขันธ์ กับ โลกุตตรขันธ์

ลำดับ	โดย	โลกียขันธ์	โลกุตตรขันธ์
๑	สภาวะ	จิต ๘๑, เจ. ๕๒, รูป ๒๘	มัคคจิ. ๔, ผลจิ. ๔, เจ. ๓๖
๒	ขันธ์	๕ ขันธ์ (รูป ข. ๑+นาม ข. ๔)	นามขันธ์ ๔
๓	อายตนะ	อายตนะ ๑๒	อายตนะ ๒ (มนายตนะ+ ธัมมายตนะ)
๔	ธาตุ	ธาตุ ๑๘	ธาตุ ๒ (มโนวิญญาณธาตุ+ ธัมมธาตุ)
๕	ปรมัตถธรรม	ปรมัตถธรรม ๓ (จิ.+เจ.+รุ.)	ปรมัตถธรรม ๒ (จิ.+เจ.)
๖	ภูมิ	ทั้ง ๔ ภูมิ	โลกุตตรภูมิ
๗	ชาติ	ทั้ง ๔ ชาติ และรูปชาติ	๒ ชาติ (กุศล + วิบาก)
๘	สัมปยุต	ทั้งสัมปยุตและวิปปยุต (สัมปยุต ๕)	สัมปยุตเท่านั้น (ญาณสัมปยุต)
๙	อารมณ์	เป็นอารมณ์ของสังกิเลส	ไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส
๑๐	อริยสัจ	อริยสัจ ๒ (ทุกขฯ+สมุทัยฯ)	อริยสัจ ๑ (มัคคฯ+สัจจวิมุติ)
๑๑	กิจในอริยสัจ	กิจ ๒ (ปริญญาฯ+ปหานฯ)	๑ กิจ (ภาวนาฯ + ไม่มีกิจ)
๑๒	ชื่อพิเศษ	อุปาทานขันธ์	วิสุทธิขันธ์
๑๓	เหตุผล เพราะ	เป็นที่ยึด เป็นอารมณ์ของ อุปาทานได้	หมดจด ไม่เป็นที่ยึดถือ ของอุปาทานฯ
๑๔	สุญญตา	สูญจากอัตตา ไม่สูญจากกิเลส	สูญจากอัตตา และสูญจากกิเลสทั้งปวง
๑๕	สภาพธรรม	ไม่งาม ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา	งาม ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา
๑๖	วัฏฏะ/วิวัฏฏะ	เป็นไปกับวัฏฏะ/โลกียะ	ไม่เป็นไปกับวัฏฏะ/โลกุตตระ

ความเหมือนกันของโลกียขันธ์กับโลกุตตรขันธ์

ลำดับ	โดย	โลกียขันธ์	โลกุตตรขันธ์
๑	ขันธ์-ธาตุ	เป็นขันธ์ อายตนะ ธาตุ เช่นกัน	
๒	ไตรลักษณ์	ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเหมือนกัน	
๓	สังขต/สังขาร	เป็นสังขตธรรม / สังขารธรรมเหมือนกัน	
๔	ปรมัตถธรรม	เป็นสภาพที่มีจริง มีสภาวลักษณะ ไม่ใช่บัญญัติเหมือนกัน	
๕	อภิญเญยธรรม	เป็นอภิญเญยธรรมในส่วนของปริยัติเหมือนกัน	
๖	อารัมมณปัจจัย	เป็นอารัมมณปัจจัยได้เหมือนกัน	
๗	ปกตูปนิสสยฯ	เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยได้เหมือนกัน	

มตฺตาสุขปริจฺจาคา ปสฺเส เจ วิปุลํ สุขํ
จเช มตฺตาสุขํ ธีโร สมฺปสฺสํ วิปุลํ สุขํ.

ถ้าบุคคลพึงเห็นสุขอันไพบูลย์ พึงสละสุขพอประมาณเสีย ผู้มีปัญญา เมื่อเห็นสุขอันไพบูลย์ ก็พึงสละสุขพอประมาณ

ความเหมือนกันของอุปาทานขันธ์ กับ ขันธุปาทาน

ลำดับ	โดย	อุปาทานขันธ์ (คือขันธ์ ๕)	ขันธุปาทาน (คืออุปาทาน ๔)
๑	โลกีย/โลกุตตร	เป็นโลกียะเท่านั้นเหมือนกัน	
๒	สังขต/สังขาร	เป็นสังขตธรรม/สังขารธรรม มีปัจจัยปรุงแต่งเหมือนกัน	
๓	อารมณ์	เป็นอารมณ์ของสังกิเลส ของอุปาทานได้เหมือนกัน	
๔	วัฏฏะ/วิวัฏฏะ	เป็นไปในวัฏฏะเหมือนกัน	
๕	ไตรลักษณ์	ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเหมือนกัน	
๖	สุญญตา	สูญจากความงาม เที่ยง สุข ความเป็นอัตตาเหมือนกัน	
๗	วิปัสสนารมณ์	เป็นอารมณ์ของวิปัสสนาได้เหมือนกัน	

ความต่างกันของอุปาทานขันธ์ กับ ขันธุปาทาน

ลำดับ	โดย	อุปาทานขันธ์ (โลกียขันธ์ ๕)	ขันธุปาทาน (อุปาทาน ๔)
๑	ความหมาย	ขันธ์ ๕ อันเป็นที่ตั้งของ อุปาทาน ๔	อุปาทาน ๔ ที่ยึดถือใน ขันธ์ ๕
๒	จำแนก	รูปขันธ์-เว.-สัญ.-สัง.- วิญญาณขันธ์	กาม-ทิฏฐิ-สีลัพพต- อัตตวาทุปาทาน
๓	สภาวะ	จิต ๘๑ + เจตสิก ๕๒ + รูป ๒๘	ตัณหา (โลภ เจ.) + ทิฏฐิ (ทิฏฐิ เจ.)
๔	ขันธ์	เป็นขันธ์ทั้ง ๕	เป็นสังขารขันธ์
๕	ภูมิ	กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ	กามภูมิเท่านั้น
๖	ชาติ	กุศล-อกุศล-วิบาก- กิริยา-รูปชาติ	อกุศลชาติเท่านั้น
๗	อริยสัจ	เป็นทุกขสัจ + สมุทัยสัจ	ตัณหาเป็นสมุทัยสัจ ทิฏฐิเป็นทุกขสัจ
๘	กิจในอริยสัจ	ปริญญากิจ กำหนดรู้ (ละสมุทัยด้วย)	ปหานกิจ ต้องละ (กำหนดรู้ด้วย)
๙	กุสลติกะ	กุศล + อกุศล + อัพยากตะ	อกุศลเท่านั้น
๑๐	ปรมัตถธรรม	ปรมัตถ์ ๓ (จิ.+เจ.+รุ.)	เจตสิกปรมัตถ์เท่านั้น
๑๑	สังกิเลส	เป็นกิเลสก็มี ไม่ใช่กิเลสก็มี	กิเลสธรรมอย่างเดียว
๑๒	จำนวน	มี ๕ (องค์ธรรมมากในข้อ ๓)	มี ๔ (องค์ธรรม ๒ ในข้อ ๓)
๑๓	วัฏฏะ ๓	เป็นทั้งกิเลส กรรมและ วิปากวัฏฏ์	เป็นกิเลสวัฏฏ์
๑๔	ปหายกะ/ ปหาตัพพะ	เป็นทั้งปหายกะ ปหาตัพพะ และไม่ใช่ทั้ง ๒	เป็นปหาตัพพธรรม พึงถูกละเท่านั้น

ความต่างกันของวิสุทธิขันธ์ กับ อุปาทานขันธ์

ลำดับ	โดย	วิสุทธิขันธ์	อุปาทานขันธ์
๑	สภาวะ	มัคคจิ. ๔, ผลจิ. ๔, เจ. ๓๖	จิต ๘๑, เจ. ๕๒, รูป ๒๘
๒	ขันธ์	นามขันธ์ ๔	๕ ขันธ์ (รูปขันธ์ ๑+นามขันธ์ ๔)
๓	อายตนะ	อายตนะ ๒ (มนายตนะ + ธัมมายตนะ)	อายตนะ ๑๒
๔	ธาตุ	ธาตุ ๒ (มโนวิญญาณธาตุ + ธัมมธาตุ)	ธาตุ ๑๘
๕	ปรมัตถธรรม	ปรมัตถธรรม ๒ (จิ.+เจ.)	ปรมัตถธรรม ๓ (จิ.+เจ.+รุ.)
๖	ภูมิ	โลกุตตรภูมิ	ทั้ง ๔ ภูมิ
๗	ชาติ	๒ ชาติ (กุศล + วิบาก)	ทั้ง ๔ ชาติ และรูปชาติ
๘	สัมปยุต	สัมปยุตเท่านั้น (ญาณสัมปยุต)	ทั้งสัมปยุตและวิปปยุต (สัมปยุต ๕)
๙	อารมณ์	ไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส	เป็นอารมณ์ของสังกิเลส
๑๐	อริยสัจ	อริยสัจ ๑ (มัคคสัจ + สัจจวิมุติ)	อริยสัจ ๒ (ทุกขสัจ + สมุทัยสัจ)
๑๑	กิจในอริยสัจ	๑ กิจ (ภาวนากิจ+ไม่มีกิจ)	กิจ ๒ (ปริญญาฯ+ปหานฯ)
๑๒	ชื่อพิเศษ	วิสุทธิขันธ์	อุปาทานขันธ์
๑๓	เหตุผล เพราะ	หมดจด ไม่เป็นที่ยึดถือ ของอุปาทานฯ	เป็นที่ยึด เป็นอารมณ์ของ อุปาทานได้
๑๔	สุญญตา	สูญจากอัตตาและสูญจาก กิเลสทั้งปวง	สูญจากอัตตา ไม่สูญจาก กิเลส

อปฺปมาโท อมตํ ปทํ

ความเหมือนกันของวิสุทธิขันธ์ กับ อุปาทานขันธ์

ลำดับ	โดย	วิสุทธิขันธ์	อุปาทานขันธ์
๑	ขันธ์-ธาตุ	เป็นขันธ์ อายตนะ ธาตุ เช่นกัน	
๒	ไตรลักษณ์	ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเหมือนกัน	
๓	สังขต/สังขาร	เป็นสังขตธรรม / สังขารธรรมเหมือนกัน	
๔	ปรมัตถธรรม	เป็นสภาพที่มีจริง มีสภาวลักษณะ ไม่ใช่บัญญัติเหมือนกัน	
๕	อภิญเญยธรรม	เป็นอภิญเญยธรรมในส่วนของปริยัติเหมือนกัน	
๖	อารัมมณปัจจัย	เป็นอารัมมณปัจจัยได้เหมือนกัน	
๗	ปกตูปนิสสยฯ	เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยได้เหมือนกัน	

ปมาโท มจฺจุโน ปทํ

ความเหมือนกันของวิสุทธิขันธ์ กับ ขันธวิมุติ

ลำดับ	โดย	วิสุทธิขันธ์	ขันธวิมุติ
๑	ภูมิ	เป็นโลกุตตรภูมิ โลกุตตรธรรมเหมือนกัน (รวมเรียกว่า โลกุตตรธรรม ๙)	
๒	ไตรลักษณ์	เป็นอนัตตาเหมือนกัน	
๓	สุญญตา	สูญจากอัตตา ไม่สูญจากสุภะเหมือนกัน	
๔	พ้นจากวิปลาส	เป็นสภาวะที่งามเหมือนกัน	
๕	เป็นอารมณ์	ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะกิเลสใดๆ เหมือนกัน	
๖	อสาธารณะ	มีเฉพาะพระอริยเจ้าเหมือนกัน	
๗	พระสัทธรรม	ปฏิเวธสัทธรรมเหมือนกัน	
๘	อติอิฏฐารมณ์	เป็นอิฏฺฐํ -น่าปรารถนา กนฺตํ-น่าใคร่ มนาปํ-น่าชอบใจ โดยส่วนเดียว	

ความต่างกันของวิสุทธิขันธ์ กับ ขันธวิมุติ

ลำดับ	โดย	วิสุทธิขันธ์ (ขันธ์อันบริสุทธิ์)	ขันธวิมุติ (ไม่ใช่ขันธ์)
๑	สภาวะ	โลกุตตรจิต ๘ + เจตสิก ๓๖	พระนิพพาน
๒	ขันธ์-ธาตุ	นามขันธ์ ๔ (มนายตนะ+ธัมมายตนะ)	พ้นจากขันธ์ (ธัมมายตนะ/ธัมมธาตุ)
๓	ปรมัตถธรรม	ปรมัตถ์ ๒ (จิต + เจตสิก)	นิพพานปรมัตถ์
๔	ชาติ	กุศลชาติ + วิบากชาติ	ไม่มีชาติ เพราะไม่มีการเกิด
๕	สัมปยุต	เป็นสัมปยุตตธรรม (ญาณสัมปยุต)	เป็นวิปปยุตตธรรม (ไม่ประกอบกับธรรมใด)
๖	ไตรลักษณ์	ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา	เที่ยง เป็นสุข เป็นอนัตตา
๗	อารมณ์	อารัมมณิกะ / มีนิพพานเป็นอารมณ์	อนารัมมณะ / ไม่รู้อารมณ์
๘	สังขต/สังขาร	สังขตธรรม/สังขารธรรม	อสังขตธรรม/วิสังขารธรรม
๙	อริยสัจ	มัคคสัจ และ สัจจวิมุติ	นิโรธสัจ
๑๐	กิจในอริยสัจ	ภาวนากิจ และ ไม่มีกิจในอริยสัจ	สัจฉิกิริยากิจ
๑๑	ปหาน	สมุจเฉทปหาน ปฏิปัสสัทธิปหาน	นิสสรณปหาน
๑๒	เหตุผล เพราะ	หมดจดจากตัณหา อุปาทาน อาสวกิเลส	ไม่มีอาการ ๑๑ อย่าง มีอดีต อนาคต เป็นต้น
๑๓	สุญญตา	สูญจากนิจจัง สุขัง อัตตา ไม่สูญจากสุภะ	สูญจากอัตตา ไม่สูญจากนิจจัง สุขัง สุภะ
๑๔	พ้นจาก วิปลาส	งาม ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา	งาม เที่ยง เป็นสุข เป็นอนัตตา

ความต่างกันของขันธ์ ๕ กับ อุปาทานขันธ์ ๕

ลำดับ	โดย	ขันธ์ ๕	อุปาทานขันธ์ ๕
๑	สภาวะ	จิต ๘๙ + เจตสิก ๕๒ + รูป ๒๘	จิต ๘๑ + เจตสิก ๕๒ + รูป ๒๘
๒	โลกีย/โลกุตตร	โลกียะ + โลกุตตระ	โลกียะเท่านั้น
๓	อริยสัจ	ทุกขสัจ+สมุทัยสัจ+มัคคสัจ+สัจวิมุติ	ทุกขสัจ + สมุทัยสัจ
๔	อารมณ์	เป็นอารมณ์ของสังกิเลสได้และไม่ได้	เป็นอารมณ์ของสังกิเลสได้
๕	สาธารณะ/อสาธารณะ	โลกุตตรขันธ์ไม่สาธารณะกับปุถุชน	สาธารณะทั้งปุถุชนและพระอริยะ ...
๖	รวม – แยก	อุปาทานขันธ์ ๕ + วิสุทธิขันธ์	ปรมัตถธรรม ๓ – (ลบ) วิสุทธิขันธ์
๗	ภูมิ	๔ ภูมิ = กาม-รูป-อรูป-โลกุตตรภูมิ	๓ ภูมิ = กาม-รูป-อรูปภูมิ
๘	นิพพานอารมณ์	จิตรู้นิพพาน แน่นอน ๘/ไม่แน่นอน ๑๑	จิตรู้นิพพานเป็นอารมณ์ไม่แน่นอน ๑๑
๙	ธรรม ๕	อภิญเญย/ปริญเญย/ปหาตัพพ/ภาเวตัพพ/สัจฉิกาตัพพธรรม	อภิญเญย/ปริญเญย/ปหาตัพพ/ภาเวตัพพ

สงฺขารา สสฺสตา นตฺถิ

สังขารทั้งหลายที่เที่ยง ไม่มี

ความเหมือนกันของขันธ์ ๕ กับอุปาทานขันธ์ ๕

ลำดับ	โดย	ขันธ์ ๕	อุปาทานขันธ์ ๕
๑	ปรมัตถธรรม	ปรมัตถธรรม ๓ เหมือนกัน (จิต + เจตสิก + รูป)	
๒	สังขต/สังขาร	เป็นสังขตธรรมและสังขารธรรมเหมือนกัน	
๓	กาล	มีอดีต อนาคต ปัจจุบันเหมือนกัน	
๔	อาการ	มีอาการ ๑๑ เท่ากัน เพราะเป็นขันธ์	
๕	ไตรลักษณ์	มีอนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะเหมือนกัน	
๖	นิพพาน	ไม่รวมพระนิพานเหมือนกัน (นิพพานไม่ใช่ขันธ์)	
๗	ชาติ	มี ๔ ชาติ และ รูปชาติเหมือนกัน	

อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ
ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

ความเหมือนกันของญาตปริญญา
ตีรณปริญญาและปหานปริญญา

ลำดับ	โดย	ปริญญา ๓
๑	ภาวนากุศล	เป็นกุศลขั้นวิปัสสนาภาวนาเหมือนกัน
๒	ปัญญา	เป็นปัญญาเจตสิกเหมือนกัน
๓	สังขาร	เป็นสังขารขันธ์และเป็นสังขารธรรมเหมือนกัน
๔	กิจในอริยสัจ	เป็นปริญญากิจ กำหนดรู้ทุกขสัจเหมือนกัน
๕	ผู้ทำกิจ	เป็นกิจของมัคคสัจเหมือนกัน
๖	อารมณ์	โลกียปริญญารู้อารมณ์ที่เป็นโลกียะเหมือนกัน

ความต่างกันของญาตปริญญา ตีรณปริญญา และปหานปริญญา

ลำดับ	โดย	ญาตปริญญา	ตีรณปริญญา	ปหานปริญญา
๑	ปัญญา	อภิญญาปัญญา	ปริญญาปัญญา	ปหานปัญญา
๒	คำแปล	รู้รอบในสิ่งที่เรียนรู้มาแล้ว	รู้รอบด้วยการพิจารณา	รู้รอบแล้วละได้
๓	ความหมาย	สุตมยญาณ จินตามยญาณ ภาวนามยญาณบางส่วน	กำหนดรู้ด้วยการพิจารณาไตรลักษณ์	พิจารณาไตรลักษณ์แล้วละกิเลสได้
๔	อารมณ์	สภาวลักษณะ (ปัจจัตตลักษณะ)	สามัญญลักษณะ (ไตรลักษณ์)	สามัญญลักษณะ (ไตรลักษณ์)
๕	ละกิเลส	สักกาย-อเหตุก-วิสมเหตุกทิฏฐิ	สัสสต-อุจเฉททิฏฐิ	ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ฯ
๖	วิปัสสนาญาณ	๒ ขั้น (นามรูป-ปัจจยปริคคหฯ)	๒ ขั้น (สัมมสน-อุทยัพพยญาณ)	ภังคญาณที่ ๕ เป็นต้นไป
๗	วิสุทธิ ๗	ทิฏฐิ-กังขาวิตรณวิสุทธิ	มัคคามัคคญาณ-ทัสสนวิสุทธิ	ปฏิปทาญาณ-ทัสสนวิสุทธิ
๘	ญาณ ๓	สุต+จินตา+ภาวนามยญาณ	จินตา + ภาวนามยญาณ	ภาวนามยญาณ
๙	สัทธรรม ๓	ปริยัติ + ปฏิบัติ	ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ปฏิเวธ
๑๐	โลกีย/โลกุตตระ	โลกียะ	โลกียะ	โลกียะ/โลกุตตระ

นตฺถิ ตณฺหาสมา นที

บทส่งท้าย

วิปัสสนามีอารมณ์อดีต อนาคต ปัจจุบัน ๆ

คงมีคนจำนวนไม่น้อย ที่เข้าใจว่า **การเจริญวิปัสสนาต้องมีอารมณ์เป็นปัจจุบันเท่านั้น** และมีคำสอนที่ว่า **"ให้อยู่กับปัจจุบัน"** แต่ปัจจุบันที่พระพุทธเจ้าสอนนั้นลึกซึ้งกว่าปัจจุบันในยุคนี้มาก คำว่า "ก็บุคคลใด เห็นแจ้งธรรมะ**ปัจจุบัน**" ใน**ภัทเทกรัตตสูตร (ม. มู.)** หน้า ๔๘ ในหนังสือเล่มนี้ หมายถึงปัจจุบันอัทธา คือ ตลอดทั้งชาติ ไม่ใช่หมายถึงปัจจุบันขณะหรือปัจจุบันสันตติเท่านั้น ดูใน**อัฏฐสาลินี อัฏฐกถากัณฑวรรณนา** เรื่อง**ปัจจุบัน ๓ อย่าง (สงฺ. อภิ. ๗๖/๕๗๙ พระไตรปิฎกชุดมหามกุฏราชวิทยาลัย)** ยิ่งไปกว่านั้น การเจริญวิปัสสนา ยังสามารถพิจารณา**ขันธ์ ๕ ในอดีตชาติ**ก็ได้ ดูใน**อัฏฐกถาขัชชนีย-สูตร (สํ. ขนฺธ. ๒๗/๑๙๐)**, ใน**อัฏฐกถา**และ**ฎีกาสามัญญผลสูตร** แสดงว่า วิปัสสนามีอารมณ์ได้ ๗ อย่าง โดยจำแนกตามภูมิ ๒ โดยกาล ๓ และโดยสันตานะ ๒ คือ ๑. ปริตตารมณ์ ๒. มหัคคตารมณ์ ๓. อตีตารมณ์ ๔. อนาคตารมณ์ ๕. ปัจจุปันนารมณ์ ๖. อัชฌัต-ตารมณ์ ๗. พหิทธารมณ์ **(อฏฺฐ. ที. สี. ๑๓/๔๗๗ พระไตรปิฎกชุดมหามกุฏราชวิทยาลัย, อภินวฎีกา. ที. สี. ข้อ ๒๔๗)**

(โปรดจำไว้ว่า ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นในตำรา แต่ก็ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นในบุคคล และไม่ควรไว้ใจจิตใจของตนที่ยังไม่สิ้นอาสวกิเลส)

น หิ ปริยตฺติธโร ทุกฺขโต น มุจฺจติ.

ผู้ทรงปริยัติ จะไม่พ้นไปจากทุกข์ ไม่มี

(อัฏฐกถาสัมโมหวิโนทนี ขุททกวัตถุวิภังค์ วิ. อภิ. ๗๘/๘๗๘**)**

บุญนิธิกัณฑสูตร

บุรุษย่อมฝังขุมทรัพย์ไว้ในน้ำลึกด้วยคิดว่า เมื่อกิจที่จำเป็นเกิดขึ้น ทรัพย์นี้จักเป็นประโยชน์แก่เรา เพื่อเปลื้องตนจากราชภัยบ้าง เพื่อช่วยตนให้พ้นจากโจรภัยบ้าง เพื่อเปลื้องหนี้บ้าง ในคราวทุพภิกขภัยบ้าง ในคราวคับขันบ้าง ขุมทรัพย์ที่เขาฝังไว้ในโลก ก็เพื่อประโยชน์นี้แล

ขุมทรัพย์นั้นย่อมหาสำเร็จประโยชน์แก่เขาไปทั้งหมด ในกาลทุกเมื่อทีเดียวไม่ เพราะขุมทรัพย์นั้น เคลื่อนจากที่ไปเสียบ้าง ความจำของเขาคลาดเคลื่อนเสียบ้าง นาคทั้งหลายลักไปเสียบ้าง ยักษ์ทั้งหลายลักไปเสียบ้าง ผู้รับมรดกที่ไม่เป็นที่รักขุดเอาไป เมื่อเขาไม่เห็นบ้าง ในเวลาที่เขาสิ้นบุญ ขุมทรัพย์ทั้งหมดนั้นย่อมสูญไป

ขุมทรัพย์คือบุญของผู้ใด เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม ฝังไว้ดีแล้วด้วย **ทาน ศีล สัญญมะ**–ความสำรวม **ทมะ**–ความฝึกตน ในเจดีย์ก็ดี ในสงฆ์ก็ดี ในบุคคลก็ดี ในแขกก็ดี ในมารดาก็ดี ในบิดาก็ดี ในพี่ชายก็ดี. ขุมทรัพย์นั้น ชื่อว่า ฝังไว้ดีแล้ว ใครๆ ไม่อาจผจญได้ เป็นของติดตามตนไปได้ บรรดาโภคะทั้งหลายที่เขาจำต้องละไป เขาก็พาขุมทรัพย์คือบุญนั้นไป

ขุมทรัพย์คือบุญ ไม่สาธารณะแต่ชนเหล่าอื่น โจรก็ลักไปไม่ได้ บุญนิธิอันใด ติดตามตนไปได้ ปราชญ์พึงทำบุญนิธิอันนั้น. บุญนิธินั้น อำนวยผลที่น่าปรารถนาทุกอย่างแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. เทวดาและมนุษย์ปรารถนานักซึ่งอิฐผลใดๆ อิฐผลทั้งหมดนั้นๆ อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

ความมีวรรณะงาม ความมีเสียงเพราะ ความมีทรวดทรงดี ความมีรูปงาม ความเป็นใหญ่ยิ่ง ความมีบริวาร อิฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้ ความเป็นพระราชาเฉพาะประเทศ ความเป็นใหญ่คือจักรพรรดิราช สุขของพระเจ้าจักรพรรดิที่น่ารัก ความเป็นพระราชาแห่งเทวดา ในทิพยกายทั้งหลาย อิฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

สมบัติของมนุษย์ ความยินดีในเทวโลก สมบัติคือพระนิพพานอันใด อิฐผลทั้งหมดนั้นอันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

ความที่บุคคลอาศัยสัมปทา คุณเครื่องถึงพร้อมคือมิตรแล้ว ถ้าประกอบโดยอุบายที่ชอบ เป็นผู้ชำนาญในวิชชา และมุตติ อิฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

ปฏิสัมภิทา วิโมกข์ สาวกบารมี ปัจเจกโพธิและ พุทธภูมิอันใด อิฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

บุญสัมปทา คุณเครื่องถึงพร้อม คือ บุญนั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ เพราะฉะนั้น บัณฑิตผู้มีปัญญาจึงสรรเสริญความเป็นผู้ทำบุญไว้แล (ขุ. ขุ.จ. ๓๙/๓๐๒)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าได้กลัวต่อบุญเลย
คำว่า บุญนี้ เป็นชื่อแห่งความสุข
อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารัก น่าพอใจ
(มา ภิกฺขเว ปุญฺญานํ ภายิตฺถ, สุขสฺเสตํ ภิกฺขเว อธิวจนํ
อิฏฺฐสฺส กนฺตสฺส ปิยสฺส มนาปสฺส ยทิทํ ปุญฺญานิ)

(ขุ. อิติ. ๔๕/๑๔๑)

บุญสัมปทาคือขุมทรัพย์โดยปรมัตถ์ (ปรมตฺถนิธิ)

จุดประสงค์ในการฝังขุมทรัพย์ (สะสมทรัพย์ ฝากธนาคาร ฯ)

๑. เปลื้องตนจากราชภัย ๒. ช่วยตนให้พ้นจากโจรภัย ๓. เปลื้องหนี้ ๔. ในคราวทุพภิกขภัย ๕. ในคราวคับขัน (เลี้ยงตนยามแก่เฒ่า ซื้อบ้าน ซื้อรถ ช๊อปปิ้ง เที่ยวต่างประเทศ รอบโลกฯ) ***(ตณฺหาปตฺถนา สมุทัยสัจ)***

สาเหตุที่ทำให้ขุมทรัพย์สูญหายไป

๑. เคลื่อนจากที่ไปเสีย ๒. ความจำของเขาคลาดเคลื่อน (ธนาคารล้มละลาย หุ้นตก ฯ) ๓. นาคทั้งหลายลักไป ๔. ยักษ์ทั้งหลายลักไป (เล่นการพนันเสีย ติดอบายมุข ฯ) ๕. ผู้รับมรดกที่ไม่เป็นที่รักขุดเอาไป เมื่อเขาไม่เห็น (ญาติพวกพ้องโกง ลัก ถูกปล้นจี้ ฯ) ๖. ในเวลาที่เขาสิ้นบุญ ขุมทรัพย์ทั้งหมดนั้นย่อมสูญไป(เหตุในอดีตคือเคยทำอทินนาทาน)***(เหล่านี้เป็นผลของอกุศลกรรม)***

ขุมทรัพย์คือบุญได้แก่อะไรบ้าง ? ควรฝังไว้ในที่ไหน ?

๑. ทาน ๒. ศีล ๓. สัญญมะ (สมถะ/อินทริยสังวร) ๔. ทมะ-ความฝึกตน (วิปัสสนา) (บุญกิริยาวัตถุ ๑๐, กุศลกรรมบถ ๑๐, บารมี ๑๐, โพธิปักขิย-ธรรม ๓๗, มงคล ๓๘ ฯ) ***(เหล่านี้เป็นโลกียมัคคสัจ)*** ๑. ในเจดีย์ ๒. ในสงฆ์ ๓. ในบุคคล ๔. ในแขก ๕. ในมารดา ๖. ในบิดา ๗. ในพี่ชาย ฯ

อิฏฐผลแห่งขุมทรัพย์คือบุญ ได้แก่ อะไรบ้าง ?

๑. ความมีวรรณะงาม (สุวณฺณตา) ๒. ความมีเสียงเพราะ (สุสรตา)
๓. ความมีทรวดทรงดี (สุสณฺฐานา) ๔. ความมีรูปงาม (สุรูปตา)
๕. ความเป็นใหญ่ยิ่ง (อาธิปจฺจํ) ๖. ความมีบริวาร (ปริวาโร)
๗. ความเป็นพระราชาเฉพาะประเทศ (ปเทสรชฺชํ)
๘. ความเป็นใหญ่คือจักรพรรดิราช (อิสฺสริยํ)
๙. สุขของพระเจ้าจักรพรรดิที่น่ารัก (จกฺกวตฺติสุขํ ปิยํ)
๑๐. ความเป็นพระราชาแห่งเทวดาในทิพยกายทั้งหลาย (เทวรชฺชมฺปิ ทิพฺเพสุ)

ทุกขสัจ ปริญเญยยฯ

๑๑. สมบัติของมนุษย์ (มานุสฺสิกา สมฺปตฺติ)
๑๒. ความยินดีในเทวโลก (เทวโลเก รติ) — **สมบัติ ๓**
๑๓. สมบัติคือพระนิพพานอันใด (นิพฺพานสมฺปตฺติ) → **นิโรธสัจ**
๑๔. ความที่บุคคลอาศัยสัมปทา คุณเครื่องถึงพร้อมคือมิตรแล้ว (มิตฺต-สมฺปทมาคมฺม) ถ้าประกอบโดยอุบายที่ชอบ (โยนิโส เจ ปยุญฺชโต)

ภาเวตัพพธรรม (กัลยาณมิตร + โยนิโสมนสิการ)

๑๕. เป็นผู้ชำนาญในวิชชาและวิมุตติ (วิชฺชาวิมุตฺติวสีภาโว) (มรรค + ผล)
๑๖. ปัญญาเครื่องแตกฉาน ๔ (ปฏิสมฺภิทา) (อรรถ+ธรรม+นิรุตติ+ปฏิภาณ)
๑๗. ความหลุดพ้นวิเศษ ๘ (วิโมกฺขา) (วรรณกสิณรูปฌาน ๓+อรูปฌาน ๔ +นิโรธสมาบัติ ๑)

สัจฉิกาตัพพธรรม

๑๘. ความถึงฝั่งแห่งพระสาวก (สาวกปารมี)
๑๙. ความเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า (ปจฺเจกโพธิ) และ
๒๐. ความเป็นพระพุทธเจ้า (พุทฺธภูมิ) อันใด อิฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

บุญสัมปทา คุณเครื่องถึงพร้อมคือบุญนั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์ใหญ่ (มหตฺถิกา) **อย่างนี้ เพราะฉะนั้น บัณฑิตผู้มีปัญญาจึงสรรเสริญความเป็นผู้ทำบุญไว้** (กตปุญฺญตา) **แล**

วิโมกข์ ๘

๑. บุคคลมีรูป ย่อมเห็นรูปทั้งหลาย (รูปี รูปานิ ปสฺสติ)
(รูปฌานที่ให้เกิดขึ้นในโกฏฐาสมีผมเป็นต้น ในภายใน)
๒. บุคคลไม่มีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอก (อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ) (ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน ได้ฌานในอารมณ์ภายนอก เพราะทำบริกรรมในวัตถุภายนอก)
๓. บุคคลย่อมน้อมใจไปว่า สิ่งนี้งามทีเดียว (สุภนฺเตว อธิโมกฺโข โหติ)
(ฌานทั้งหลายในวรรณกสิณ มีสีเขียวเป็นต้นที่บริสุทธิ์ดีแล้ว)
๔. อากาสานัญจายตนะ ๕. วิญญาณัญจายตนะ ๖. อากิญจัญญายตนะ
๗. เนวสัญญานาสัญญายตนะ ๘. สัญญาเวทยิตนิโรธ ดับสัญญาและเวทนา

ปรมตฺถนิธิ - ขุมทรัพย์โดยปรมัตถ์

๑ ชนทั้งหลาย ฝังทรัพย์ไว้ ใช้ประโยชน์ เพื่อหลีกโทษ สารพัด บำบัดทุกข์
เพื่อเปลื้องตน พ้นภัย หมายเสพสุข สู้เบิกบุก ฟันฝ่า ชะล่าใจ

๒ ขุมทรัพย์หา ได้ใช้ จ่ายทั้งหมด เคลื่อนย้ายหด ลดมูล สูญสลาย
ที่เสื่อมหนัก ถูกลักปล้น โดนทำลาย ยามสุดท้าย หมดบุญ สูญสิ้นแล

๓ ขุมทรัพย์แท้ แน่นอน บั่นทอนทุกข์ บันดาลสุข ใสสังข์ ดั่งดวงแข
คือบุญกรรม นำสุขใจ ไม่ผันแปร เฒ่าชแล แก่ชรา ไม่คลาไคล

๔ ติดตามได้ แห่งหนใด ไปทุกที่ ไม่หลบลี้ หนีหน้า ลาไถล
ทั้งชาตินี้ ชาติหน้า ชาติใดใด ไม่ทำลาย ด้วยไฟ ดินน้ำลม

๕ ใครปล้นชิง วิ่งจี้ลัก มิจักได้ ไม่สูญหาย ยิ่งใช้จ่าย ยิ่งสั่งสม
ดั่งดอกเบี้ย เวี่ยทวี ที่นิยม ชนชื่นชม รักใคร่ ได้ดั่งปอง

๖ ไตรสิกขา บุญกิริยา- สิบวัตถุ ท่านระบุ บารมี สิบทั้งผอง
กรรมบถ เป็นกุศล คนควรครอง มงคลทอง สามสิบแปด แวดล้อมใจ

๗ โพธิปัก- ขิยธรรม สามสิบเจ็ด ค่าสำเร็จ กว่าเพชรทอง ของไหนไหน
ควรสั่งสม บ่มฝังไว้ ในกลางใจ ชื่นฤทัย ไม่เสียที ที่เกิดมา

๘ อิฏฐผล แห่งขุมทรัพย์ นับไม่ถ้วน มีแต่ล้วน ควรเพลิน เกินสรรหา
ไม่ว่ารูป ผิวพรรณ ดวงหน้าตา ศฤงคาร์ ข้าทาส ญาติมิตรชน

๙ เป็นราชา ราชินี ไม่มีโศก คุ้มครองโลก จักรพรรดิ สวัสดิผล
ได้สมบัติ ทั้งสาม ตามติดตน หากคบคน ผู้เป็น เช่นมิตรดี

๑๐ อบรมใจ ใฝ่ธรรม อันล้ำค่า ปฏิสัมภิทา วิชชา วิมุติศรี
จักบรรลุ ผู้สาวก บารมี ปัจเจกี พุทธภูมิ คุ้มค่าเอย.

อญฺญตฺโร ภิกฺขุ

อยู่อย่างไรให้ชีวิตมีค่า ?

ชีวิตที่มีค่า ไม่ใช่ชีวิตที่ร่ำรวย ด้วยทรัพย์สินศฤงคาร มีเกียรติ มียศถาบรรดาศักดิ์ หรืออายุยืน แต่ชีวิตที่มีค่า คือ ชีวิตที่ตัวเราเป็นคนมีคุณค่า และทำให้ชีวิตคนอื่นมีค่า ...

๑ อะไรหรือ คือคุณค่า ของชีวิต เพ่งพินิจ คิดให้ดี จะมีสุข
ไม่แยบคาย ไร้ปัญญา จะพาทุกข์ สร้างสรรสุข หรือทุกข์ ควรฉุกใจ

๒ อันยศลาภ แลสุข สรรเสริญ คนมักเพลิน เดินดุ่ม ลุ่มหลงใหล
ขาดสติ มิยับยั้ง ชั่งจิตใจ มักคล้อยไป ทางชั่ว กลั้วอบาย

๓ เวลาเสื่อม ลาภยศ ทุกข์นินทา ก็โหยหา คร่ำครวญ หวนใจหาย
จนบางคน สุดทนท้อ ขอวางวาย สิ่งสุดท้าย เหลือไว้หรือ คือบาปตรา

๔ ทำไมหนอ คนเรา ไม่เข้าใจ สิ่งไร ๆ ในโลกนี้ ที่เสาะหา
ลาภยศเกียรติ สักการะ ศฤงคาร์ ภริยา บุตรสามี ไม่จีรัง

๕ ล้วนแต่ของ ขอยืม อย่าลืมนะ ต้องสละ ละทิ้งไป ไม่มีหวัง
หากยึดยื้อ ถือไว้ ไม่เชื่อฟัง คงต้องนั่ง โศกศัลย์ จนวันตาย

๖ ควรจำไว้ ให้แม่นยำ ถึงคำพระ ฯ ไม่ว่าจะ อยู่สถาน เหตุการณ์ไหน
อนิจจัง ทุกขัง อย่าพลั้งใจ ระลึกไว้ ให้เด่นชัด อนัตตา

๗ ลักษณะ ทั้งสาม ต้องตามรู้ หากเพียรดู อยู่ประจำ พร่ำศึกษา
อบรมใจ ให้ประจักษ์ ลักษณา ในไม่ช้า จะพ้นโศก เหนือโลกธรรม

๘ บำเพ็ญบุญ คุณธรรม ประจำจิต แล้วชวนมิตร สหายด้วย ช่วยชูค้ำ
ให้เรียนรู้ คู่ปฏิบัติ พระสัทธรรม ชีวิตล้ำ เหลือค่า น่าโล่งใจ

๙ เกิดเป็นคน ทั้งที ทำดีเถิด ชีพบรรเจิด เลิศหล้า ปัญญาใส
อย่ามัวแต่ เห็นแก่ตัว ค้ำหัวใจ ชีวิตไม่ มีค่า ถ้าทิ้งธรรม ...

อญฺญตโร ภิกฺขุ

นตฺถิ ฌานํ อปญฺญสฺส ปญฺญา นตฺถิ อฌายโต
ยมฺหิ ฌานญฺจ ปญฺญา จ ส เว นิพฺพานสนฺติเก.

ฌานย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีปัญญา ปัญญาย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีฌาน ฌานและปัญญามีอยู่ในผู้ใด ผู้นั้นแล ตั้งอยู่ในที่ใกล้พระนิพพาน (ขุ. ธ.)

เพราะไม่เข้าใจธรรมะ จึงสอนให้ทำสมาธิ
ลืมไปว่า ธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้
ทำไม่ได้ เห็นขณะนี้ ใครทำ เกิดขึ้นเองตาม
เหตุปัจจัย สอนให้ทำเห็น (จักขุวิญญาณ) ก็ผิด
สมาธิเป็นธรรมะ สอนให้ทำสมาธิ ก็ผิด ... ?